

ESY-OPPILAIKEN TULEVAISUUSORIENTAATIO JA KOULUTUS-
SUUNNITELMAT PERUSKOULUN YLÄASTEELLA

Kaisa Lappinen

Erityispedagogiikan pro gradu -tutkielma

Kevät 2002

Erityispedagogiikan laitos

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

ESY-OPPILAIEN TULEVAISUUSORIENTAATIO JA KOULUTUSSUUNNITELMAT PERUSKOULUN YLÄASTEELLA.

Kaisa Lappinen

Erityispedagogiikan pro gradu -työ

Tutkimuksen tarkoituksena on kuvailla yläasteikäisten sopeutumattomien opetuksen oppilaiden tulevaisuusorientaatiota. Nurmen (mm. 1991a) mallia mukailleen tulevaisuusorientaatiosta erotetaan tulevaisuuden elämänsisällöt, suunnittelu ja tulevaisuuteen suhtautuminen. Lisäksi aiempien tutkimustulosten ohjaamana tarkastellaan ESY-oppilaiden toisen asteen koulutusta koskevia suunnitelmia. Aineisto (n= 275) on harkinnanvarainen näyte perusjoukosta. Se kerättiin kyselylomakkeilla ja analysoitiin tilastollisesti.

Tutkimus osoitti, että ESY-oppilaiden tulevaisuusorientaatio vaihtelee tulevaisuuteen suhtautumisen positiivisuudesta ja paljosta tulevaisuuden suunnittelemisesta aina negatiivisuuteen, pessimismiin ja ajelehtimiseen. Tulevaisuuden elämänsisällöt, suunnittelu ja tulevaisuuteen suhtautuminen ovat yhteydessä oppilaan luokka-asteeseen, sukupuoleen ja koulumenestykseen.

ESY-oppilaat eivät ole kovin koulutussuuntautuneita, mutta koulutuksen hankkimista pidetään silti tärkeänä. ESY-oppilaat hakeutuvat toisen asteen koulutukseen, eniten ammatilliseen koulutukseen pääasiassa suoraan peruskoulun päättymisen jälkeen. Suurin osa oppilaista aikoo opiskella peruskoulun jälkeen 2-3 vuotta, mutta ESY-oppilaiden suuri keskeyttämisriski tulee ilmi jo peruskouluikäisissä koulutussuunnitelmissa. ESY-oppilaat suuntautuvat pääasiassa työntekijäammatteihin.

Tarkasteluosuudessa pohditaan löydettyjä tulevaisuusorientaatiotyyppejä: positiivisia ja negatiivisia suunnittelijoita sekä ajelehtijoita ja niiden merkitystä nuoren tulevaisuudelle. Tutkimustulokset mukailevat sitä käsitystä, että ESY-oppilaalla on kaikki mahdollisuudet rakentaa tulevaisuutensa kuten ikätoverinsakin: menestyen, sopeutuen tai syrjäytyen.

HAKUSANAT: sopeutumattomien opetus, tulevaisuusorientaatio, tulevaisuudensuunnitelmat, toisen asteen koulutus

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO.....	7
2	NUORUUS ELÄMÄNKAAREN VAIHEENA.....	9
	2.1 Elämänkaarinäkökulma ja nuoruus.....	9
	2.2 Nuoruuden kehitystehtävät ja siirtyminen aikuisuuteen	10
	2.3 Peruskoulun päättövaihe elämänkaaren avainpisteenä.....	12
3	TULEVAISUUSORIENTAATIO.....	13
	3.1 Suuntautuminen tulevaisuuteen ja tulevaisuusorientaatio	13
	3.2 Tulevaisuusorientaatio kolmitasoisena prosessina	14
	3.2.1 Motivaatio.....	14
	3.2.2 Suunnittelu	15
	3.2.3 Arviointi.....	15
	3.3 Tulevaisuusorientaation kehittyminen elämänkaaren kontekstissa	16
4	NUORTEN TULEVAISUUSORIENTAATIO TUTKIMUSTEN VALOSSA. 18	
	4.1 Tulevaisuusorientaatioon vaikuttavat tekijät	18
	4.2 Tulevaisuusorientaation sisällöt ja niiden ajoitus	19
	4.3 Suhtautuminen tulevaisuuteen ja usko omiin vaikutusmahdollisuuksiin 20	
	4.4 Koulutussuunnitelmat ja -valinnat	21
	4.4.1 Koulutusvalintoihin vaikuttavat tekijät.....	21
	4.4.2 Koulutustason valinta ja urasuunnittelu.....	22
	4.4.3 Koulutus nuorten tulevaisuudensuunnitelmissa.....	23
5	SOPEUTUMATTOMUUS, SOPEUTUMATTOMIEN OPETUS (ESY) JA OPPILAAT	25
	5.1 Sopeutumattomuuden ja käyttäytymishäiriöisyyden määrittelystä	25
	5.2 Sopeutumattomien opetus (ESY) ja oppilaat.....	27
6	SOPEUTUMATTOMIEN OPPILAIDEN TULEVAISUUSORIENTAATIO JA MYÖHEMMÄT ELÄMÄNVAIHEET	28
	6.1 Tulevaisuusorientaatio	28
	6.2 Siirtymävaihe peruskoulusta toisen asteen koulutukseen	29
	6.3 Peruskoulun jälkeiset elämänvaiheet	30
	6.4 Yhteiskuntaan sopeutuminen	32
7	TUTKIMUSONGELMAT	34
8	TUTKIMUSMENETELMÄT	35

8.1	Tutkimuskohde	35
8.2	Tutkimusvälineistö.....	37
	8.2.1 Oppilaan kyselylomake	37
	8.2.2 Opettajan kyselylomake	38
8.3	Tutkimuksen luotettavuus ja pätevyys.....	39
8.4	Aineiston analyysimenetelmät	40
9	TUTKIMUKSEN TULOKSET	42
9.1	Motivaatio	42
9.2	Suunnittelu	45
	9.2.1 Tulevaisuutta koskevan ajattelun määrä	46
	9.2.2 Tulevaisuutta koskevat suunnitelmat	49
9.3	Arviointi.....	51
9.4	Yhdeksäsluokkalaisten ESY-oppilaiden koulutussuunnitelmat	54
	9.4.1 Koulutusvalinnat	54
	9.4.2 Toisen asteen koulutukseen hakeutumisen ajankohta.....	56
	9.4.3 Koulutukseen pääsy ja tutkinnon suorittaminen	58
	9.4.4 Peruskoulun jälkeisen opiskelun pituus	59
	9.4.5 Toivealat ja -ammatit	60
	9.4.6 Koulutuksen ulkopuolelle jättäytyvät oppilaat	61
9.5	Koulutuksen merkitys ja toisen asteen koulutusta koskevan tiedon hankkiminen.....	62
	9.5.1 Koulutuksen merkitys	62
	9.5.2 Koulutusta koskevan tiedon hankkiminen	63
	9.5.3 Toisen asteen koulutuksessa menestyminen	64
9.6	Opettajan käsitykset oppilaiden tulevaisuudensuunnitelmista.....	64
9.7	Tutkimusjoukon ryhmittely	66
	9.7.1 Suunnittelu	66
	9.7.2 Tulevaisuuteen suhtautuminen.....	67
9.8	ESY-oppilaiden tulevaisuusorientaatiot.....	68
10	TULOSTEN TARKASTELU	71
10.1	Motivaatio	71
10.2	Suunnittelu	72
10.3	Arviointi.....	73
10.4	Yhdeksäsluokkalaisten oppilaiden toisen asteen koulutussuunnitelmat.	75

10.5	Opettajien käsitykset ESY-oppilaiden tulevaisuudensuunnitelmista.....	76
11	POHDINTA.....	77
11.1	ESY-oppilaiden tulevaisuusorientaatio ja yhteiskuntaan sopeutuminen	77
11.2	Tutkimusmenetelmän ja -tulosten arviointia sekä jatkotutkimusaiheita.	79
	LÄHTEET	81
LIITTEET		
	Liite 1: Oppilaan kyselylomake.....	91
	Liite 2: Opettajan kyselylomake.....	96
	Liite 3: Saatekirje rehtorille / ESY-opettajalle.	97
	Liite 4: Tulevaisuuden elämänsisällöt luokilla 7, 8 ja 9.	98
	Liite 5: Tulevaisuuden suunnittelua koskevien kysymysten vastausjakaumat.....	99
	Liite 6: Tulevaisuuden suunnittelua koskevat kysymykset luokka-asteittain.....	100
	Liite 7: Tulevaisuuteen suhtautumista koskevien kysymysten vastausjakaumat.	102
	Liite 8: Yhdeksäsluokkalaisten oppilaiden mainitsemat ammatillisen koulutuksen koulutusohjelmat.....	103
	Liite 9: Yhdeksäsluokkalaisten oppilaiden mieluisimmat toisen asteen koulutusvalinnat.	104
	Liite 10: Yhdeksäsluokkalaisten oppilaiden toiset koulutusvalintatoiveet.....	105
	Liite 11: Koulumenestyksen yhteys siihen, saattaako oppilas koulutuksen päätökseen.	106
	Liite 12: Yhdeksäsluokkalaisten oppilaiden toivealat.	107
	Liite 13: Yhdeksäsluokkalaisten oppilaiden toiveammatit.....	108
	Liite 14: Koulutuksen ulkopuolelle jättäytyvät oppilaat.	109
	Liite 15: Toisen asteen koulutusta koskevan tiedon hankkiminen. Summamuuttuja...	110
	Liite 16: Toisen asteen koulutusta koskevan tiedon hankkiminen luokilla 7, 8 ja 9. ...	111
	Liite 17: Koulutusta koskevan tiedon määrän yhteys tulevaisuudensuunnittelun määrään ja tulevaisuuteen suhtautumiseen.	112
	Liite 18: Toisen asteen koulutuksessa menestyminen.	113
	Liite 19: Opettajan käsitykset oppilaiden tulevaisuuden suunnittelun määrästä ja tulevaisuuteen suhtautumisesta.....	114
	Liite 20: Tulevaisuudensuunnittelua ja tulevaisuuteen suhtautumista kuvaavat summamuuttujat.	116

Liite 21: Tulevaisuuden suunnittelun yhteys tulevaisuutta koskevan ajattelun määrään. ..	118
Liite 22: Tulevaisuuteen suhtautumisen yhteys omiin mahdollisuuksiin uskomiseen, koulutusta koskevan tiedon hankkimiseen, koulutuksen tärkeyteen ja toisen asteen koulutuksessa menestymiseen.	119
Liite 23: ESY-oppilaiden tulevaisuusorientaatiot.....	120

1 JOHDANTO

"Jos olis silloin ollu järkeä...", kuvasi tunteitaan eräs tuntemani jo aikuisikään ehtinyt entinen ESY-oppilas, kun pyysin häntä kertomaan elämästään 16-vuotiaana nuorena peruskoulun päättövaiheessa. Peruskoulusta lähdettiin ovet paukkuen keho päästötodistus kourassa, eikä jatkokoulutukselle uhrattu ajatustakaan, "koulu ei kiinnostanut tippaakaan". Seurasi vuosia ajalehtimistä, tilapäistöitä ja muutama ehdollinen vankeustuomio. Nyt elämä on asettumassa uomiinsa ja koulutuskin kiinnostaisi, mutta "on vaikeeta saada otetta". "Olishan kaikki vähän helpompaa kun ois valinnut toisen tien heti ysin jälkeen", miettii hän.

Omien kokemusteni perusteella väitän, että sopeutumattomien opetuksen oppilaat saatetaan leimata koulu yhteisön luopioiksi, tarkkislaisiksi, joilta ei välttämättä edes odoteta menestymistä koulussa tai myöhemmässä elämässä. Jahnukainen (1997) tutki entisten tarkkailuoppilaiden peruskoulun jälkeisiä elämänvaiheita ja hän huomauttaa, että he ovat selviytyneet elämässään pääosin kuten muutkin samanikäiset nuoret: joukosta löytyy niin menestyneitä kuin syrjäytyneitäkin. Eroja muuhun ikäluokkaan on kuitenkin huomattavissa. Sopeutumattomien opetuksen oppilaat kouluttautuvat keskimääräistä vähemmän, opintojen keskeyttäminen on tavallista ja työttömyys on heidän joukossaan yleistä. (mm. Jahnukainen 1997, Kuorelahti 1993.)

Ihmisen elämäkaaresta erityisesti nuoruusikää pidetään tulevaisuuteen suuntautumisen aikana. Nuoren tulevaisuusorientaatio määrittää osaltaan sitä, millaisen elämän nuori itselleen rakentaa. Se sisältää tulevaisuuteen liitettävät elämänsisällöt, tulevaisuutta koskevan suunnittelun ja tulevaisuuteen liittyvät tunteet (mm. Nurmi 1991a). Tulevaisuusorientaatio on yhteydessä esim. yksilön elämäkokemuksiin ja elämänsenteseen sekä ympäristöön (mm. Kasurinen 2000). Tutkimukset osoittavat myös tulevaisuusorientaation yhteyden käyttäytymiseen (mm. Nurmi 1991a, Trommsdorf 1986) sekä sen, että sopeutumattomuus saattaa ennustaa ongelmia myöhemmässä elämässä (mm. Rönkä 1995), mutta ESY-oppilaiden omia tulevaisuudensuunnitelmia ei ole juurikaan tutkittu.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kuvailla yläasteikäisten sopeutumattomien opetuksen (ESY) oppilaiden yleistä tulevaisuusorientaatiota Nurmen (mm. 1991a) mallia mukailien. Tulevaisuusorientaatiosta erotetaan tulevaisuuden elämänsisällöt, tulevaisuuden suunnittelu ja tulevaisuuteen suhtautuminen. Aikaisempien tutkimusten ohjaamana kuvaillaan myös ESY-oppilaiden toisen asteen koulutusta koskevia suunnitelmia

sekä tarkastellaan ESY-opettajien käsityksiä oppilaidensa tulevaisuudensuunnitelmista. Eroja verrataan suhteessa sukupuoleen, luokka-asteeseen, koulumenestykseen ja huoltajan ammattiin sekä aiemman, yleisopetuksen oppilaisiin kohdistuneeseen tutkimuksen (Nurmi & Nuutinen 1987) tuloksiin. Lopuksi tarkastellaan neljää löydettyä ääripään tulevaisuusorientaatiotyyppiä. Tutkimusaineisto (n=275) kerättiin kyselylomakkeiden avulla ja se analysoitiin tilastollisesti.

2 NUORUUS ELÄMÄNKAAREN VAIHEENA

2.1 Elämäkaarinäkökulma ja nuoruus

Elämäkaarijattelun perusteiden mukaan ihmisen kehitys jatkuu koko ihmiselämän ajan, eikä mitään ikäkautta voida pitää kehityksen kannalta ensisijaisena. Kehitys vaihtelee yksilöiden välillä ja yksilö voi vaikuttaa omaan kehitykseensä. Kehitystä tarkastellaan sarjana läpi elämän jatkuvia muutoksia, jotka suhteutetaan kehitykseen vaikuttaviin eri järjestelmiin. (Baltes & Reese 1987, 116; Kuusinen & Korhonen 1995, 96.)

Baltesin & Reesen (1987, 116-117) mukaan perinnöllisyyden ja ympäristön vuorovaikutuksen ohella elämäkaareen vaikuttavat kehitystekijät ovat elinikä, historiallinen aika, jossa yksilö elää ja kolmannen muodostavat yksilön elämän odottamattomat, ei-normatiiviset tapahtumat. Ihmisen elämäkaarina näiden kehitystekijöiden ja yksilön itsensä muodostaman järjestelmän jatkuvan vuorovaikutuksen tulosta ja yksilön elämäkaaren tapahtumia on mahdotonta ennustaa (Kuusinen & Korhonen 1995, 99). Vaikka jokaisen ihmisen elämäkaarina onkin ainutlaatuinen ja jokainen elämä muodostaa yksilöllisen kokonaisuuden, elämäkaaresta voidaan löytää myös yleisiä kehityksen lainmukaisuuksia; kehitysvaiheita, -tehtäviä ja siirtymiä. Yksilön kehitystapahtumia voidaan ymmärtää parhaiten suhteuttamalla ne kehityksen yleisiin lainalaisuuksiin. (Dunderfelt 1998, 16-18.) Elämäkaaren käsitteen rinnalla käytetään myös elämäkulun käsitettä, jolla tarkoitetaan yksilön elämää erilaisten merkittävien elämäntapahtumien, kuten syntymän, avioitumisen, äitiyden tai isyyden ketjuna (Antikainen 1998, 101).

Vuosituhsien ajan ihmisen elämäkaarta on jaksotettu elämänvaiheisiin ja niihin on liitetty tiettyjä ominaisuuksia, saavutettavia kykyjä tai taitoja, tehtäviä ja jopa velvollisuuksia (Dunderfelt 1998, 24-28). Elämäkaaripsykologiassa korostetaan, että ihmisen kehityksen vaiheet eroavat sen mukaan, millaisia sosiaalisia odotuksia ja mahdollisuuksia yhteiskunta kohdistaa yksilöön (Nurmi 1997, 258).

Nuoruusvaiheen toi suuren maailman tietoisuuteen Rousseau 1700-luvun lopulla (Kaplan 1986, 51). Dunderfelt (1998) on kuvannut nuoruutta prosessina, joka vaihtelee niin yksilöstä kuin yhteisöstä ja ajastakin toiseen. Nuoruuden määrittelyminen ikävuosissa on hankalaa, koska nuoruusiän fyysisten muutosten aikataulu vaihtelee yksilöittäin suuresti, eikä ole olemassa päteviä psykologisia tai sosiaalisia kriteereitä nuoruusiän alun ja päättymisen määrittelyyn (Durkin 1995, 506-508). Nuoruuden alkua

määrittävät biologinen kasvu ja kehitys eli puberteetin alkaminen. Fyysiset muutokset vaikuttavat kehon lisäksi nuoren itsetuntoon ja käyttäytymiseen sekä niihin odotuksiin, joita muut nuorelle asettavat. Nuoruus on siis myös psykologisten, sosiaalisten ja yhteiskunnallisten muutosten aikaa. Nämä muuttavat yksilön suhteen omaan itseensä ja ympäristöönsä. (Dunderfelt 1998, 97; Durkin 1995, 508-511; Nurmi 1997, 256-262.)

Kaplan (1986, 25) kuvaa nuoruutta epämääräiseksi elämänvaiheeksi lapsuuden päättymisen ja vasta tulossa olevan aikuiselämän välillä. Nuoruutta voidaankin pitää siirtymävaiheena lapsuudesta aikuisuuteen. Siirtyessään aikuisuuteen nuori käy läpi erilaisia roolimutoksia ja valmistautuu aikuiselämän rooleihin. Niiden omaksumista voidaan pitää kriteerinä aikuistumiselle. Tiettyjen roolien omaksumista ohjaavat erilaiset koulutukseen, ammatinvalintaan ja elämäntapaan liittyvät valinnat. (Durkin 1995, 508; Nurmi 1997, 256.)

Nuoruusvaihe on pidentynyt mm. koulutusurien pidentymisen myötä. Eriksonin (1994, 128) mukaan tämä tekeekin nuoruudesta entistä merkittävämmän ja tiedostetun vaiheen, melkein pä elämäntavan lapsuuden ja aikuisuuden välissä. Nurmi (1997, 257) huomauttaa, ettei ole perusteltua puhua nuoruudesta yhtenäisenä kehitysjaksona, vaan nuoruudesta tulisi useimmiten erottaa eri vaiheita. Nuoruuden voi jakaa esimerkiksi varhais- (11-14 vuotta), keski- (15-18) ja myöhäisnuoruuteen (19-25). Tärkeää on huomata, että nuorten kehitys ja siihen vaikuttavat tekijät vaihtelevat huomattavasti näiden ikäkausien välillä. (Nurmi 1997, 257.)

2.2 Nuoruuden kehitystehtävät ja siirtyminen aikuisuuteen

Yksilöön kohdistuu eri iässä erilaisia sosiaalisen ympäristön asettamia odotuksia ja vaatimuksia. Iän myötä saadaan myös uusia oikeuksia. Yhdessä yksilön biologisen ja psykologisen kehityksen kanssa nämä sosiaaliset odotukset ja vaatimukset muodostavat kehitystehtäviä. Nuoruuden kehitystehtävät liittyvät aikuisuuden haasteisiin ja siirtymäprosessi nuoruudesta aikuisuuteen on yksi elämän tärkeimmistä siirtymävaiheista. (Havighurst 1972, 3; Rönkä 1992, 1-3.)

R.J. Havighurstin elämänteorian mukaan yksilön kehitys etenee kronologisen iän mukaisesti, vaiheittain. Jokaiseen ikävaiheeseen liittyy kehitystehtäviä. Kehitystehtävän käsite viittaa siihen, että jokaisen ikävaiheen kehitys on sopeutumista tiettyihin ympäristön ja yksilön biologisen kehityksen asettamiin muuttuviin vaatimuksiin ja odotuksiin. (Havighurst 1972, 2; Kuusinen & Korhonen 1995, 128.) Kehitystehtävät

määrittävät terveen ja normaalin kehityksen tietyssä iässä ja tietyssä yhteiskunnassa (Newman & Newman 1986, 49).

Kehitystehtävien kohtaaminen ja niistä selviytyminen mahdollistaa yksilön kehittymisen, onnellisuuden ja siirtymisen seuraavaan elämänvaiheeseen. Epäonnistuminen saa aikaan paheksuntaa, se vaikeuttaa yksilön hyvinvointia sekä tuottaa vaikeuksia tulevilla tehtävillä. (Havighurst 1972, 2; Newman & Newman 1986, 49-50.)

Havighurstin (1972, 43) mukaan nuoruusvaihe käsittää ikävuodet kahdestatoista kahdeksatoista. Nuoruuden keskeisiä kehitystehtäviä ovat:

1. Uusien, kypsempien suhteiden luominen kumpaakin sukupuolta oleviin ikätovereihin,
2. sukupuoliroolin omaksuminen ja oman fyysisen olemuksen hyväksyminen,
3. itsenäisyyden saavuttaminen vanhemmista ja muista aikuisista sekä ikätovereista,
4. avioliittoon tai parisuhteeseen ja perhe-elämään valmistautuminen,
5. koulutusuralle ja työelämään valmistautuminen,
6. oman maailmankatsomuksen, arvojen ja moraalien kehittäminen sekä
7. sosiaalisesti vastuullisen käyttäytymisen omaksuminen. (Havighurst 1972, 43-79.)

Dittman-Kohli (1986, 34-35) huomauttaa, että kehitystehtävät eivät kosketa nuoria yhtenäisenä ryhmänä. Kehitystehtäviä tarkasteltaessa on otettava huomioon myös kulttuuri, yhteiskunta ja nuorten elämän olosuhteet. Lisäksi Dittman-Kohli (1986, 34-35) ja Durkin (1995, 515) kritisoivat perinteisiä näkemyksiä nuoruudesta kriisiaikana ja erityisen vaikeana elämänvaiheena. Oletus siitä, että nuoret kohtaavat ihmisen elämänsä kaaren vaikeimmat kehitystehtävät, pitää paikkansa ehkä vain tiettyjen nuorten kohdalla, tietyissä olosuhteissa. (Dittman-Kohli 1986, 35.)

Kehitystehtäviä määrittävät yksilön ulkopuoliset tekijät perustuvat yhteiskunnassa yleisesti vallitseviin uskomuksiin, roolimalleihin, normeihin tai lakiin ja niiden vaikutus perustuu yleensä yksilön läheisten ihmisten antamaan palautteeseen. Nämä tekijät muodostavat iän mukaan muuttuvan ympäristön, joka asettaa yksilölle haasteita, mahdollistaa, estää ja rajoittaa toimintoja ja näin ohjaa yksilön kehitystä. (Nurmi 1997, 259-260.) Muita käsitteitä, joita on käytetty kuvaamaan tätä ulkoisten tekijöiden merkitystä ihmisen elämänsä kaareen ovat mm. roolisiirtymän ja uran käsitteet. Roolisiirtymillä tarkoitetaan erilaisia ikään liittyviä muutoksia yksilön ympäristössä. Institutionaalisen uran käsitteellä viitataan puolestaan yksilön ikään liittyviin tietyn sosiaalisen ympäris-

tön toimintamahdollisuuksiin. Esimerkki institutionaalisen uran siirtymästä on mm. siirtyminen peruskoulusta toisen asteen koulutukseen. Kehitystehtäviä, roolisiirtymiä ja uria kuvataan viittaamalla yksilön ikään tapahtumahetkellä, siirtymän ajalliseen keston ja siirtymien järjestykseen. (Nurmi 1997, 259-260.)

2.3 Peruskoulun päättövaihe elämänkaaren avainpisteinä

Uuteen, aikuisuuden rooliin siirtyminen vaatii nuorelta identiteettityötä, omien tavoitteiden ja päämäärien jäsentämistä, kykyä päätöksentekoon ja vastuunottoa. Siirtymä aikuisuuteen on monenlaisten ratkaisujen tekemisen aikaa. (Erikson 1994; Nurmi 1997, 258; Rönkä 1992, 3-4.)

Elämänkaaren erityisen merkittäviä kohtia voidaan kuvata avainpiste-käsitteen avulla. Häyrysen (1984; 1997) mukaan avainpiste on ihmisen elämänsä yhteiskuntarakenteista riippuva käännekohta, jossa yksilöt joutuvat suorittamaan valintoja. Avainpisteisiin liittyy erilaisiin valintoihin liittyvien riskien punnitsemista ja myös valitsematta jättämiselle on vaikutuksensa elämänsä kulkuun. (Häyrynen 1984, 248.)

Peruskoulun päättövaihe on avainpiste nuoren elämässä. Nuoruus on tulevaisuuteen suuntautumisen aikaa ja peruskouluaan päättävä nuori pohtii mm. koulutusmahdollisuuksia tai koulutuksen ulkopuolelle jättäytymistä. Hän ohjaa elämänsä valinnoilla, jotka ovat sidoksissa elinympäristön mahdollisuuksiin. Yksilöön liittyvistä tekijöistä mm. kyvykkyys, aiempi menestyminen tietyillä elämänsä alueilla ja temperamentti piirteet vaikuttavat oman elämän ohjaamiseen. (Nurmi 1997, 263.) Vaikka nuoruuden sanotaankin pidentyneen mm. myöhemmän työelämään sijoittumisen myötä, nuoret kohtaavat aikuisiän paineet jo varhain. Suunnittelua ja valintoja edellytetään jo peruskouluikäisiltä. (Savolainen 1993, 38-39.) Nuoruudessa tehdyt valinnat ja menestys eri elämänsä alueilla ohjaavat merkittävästi yksilön myöhempää kehitystä ja hyvinvointia. (Nurmi 1997, 258).

3 TULEVAISUUSORIENTAATIO

3.1 Suuntautuminen tulevaisuuteen ja tulevaisuusorientaatio

Suuntautuminen tulevaisuuteen on ihmisen ajattelun ja toiminnan merkittävä piirre (Nurmi 1989a, 1). Ihminen hahmottaa tulevaisuutta pohtimalla sen mahdollisuuksia ja uhkia sekä asettamalla tulevaisuutta koskevia toiveita. Tulevaisuuden hahmottaminen edellyttää menneisyyttä koskevaa tietoa ja sen suhteuttamista nykyisyyteen. (Mikkonen 2000, 16.) Tulevaisuuteen voidaan suuntautua joko toiminnallisesti jotakin tavoitellen tai ajatuksellisesti ennakoimalla ympäröivän maailman muutosta (Nurmi 1983, 3).

Tulevaisuus motivoi jokapäiväistä käyttäytymistämme koko elämänkaaren ajan, mutta tulevaisuuden suunnittelu on luonteenomaista ja tärkeää erityisesti nuoruusiässä (Nurmi 1991a, 1). Tutkimus onkin kohdistunut erityisesti nuorten tulevaisuutta koskevaan ajatteluun. Tämä on Nurmen & Nuutisen (1987, 4) mukaan perusteltua, koska nuoret ovat tehneet tai ovat tekemässä ratkaisuja, jotka luovat perustan koko heidän myöhemmälle elämälleen.

Lukuisat tutkijat ovat tutkineet suuntautumista tulevaisuuteen käyttäen hiukan erilaisia käsitteitä. Puttonen (1985) käyttää tulevaisuuden perspektiivin käsitettä, jolla tarkoitetaan jatkuvasti muuttuvaa, enemmän tai vähemmän tietoista yksilön tulevaisuuteen suuntautuvien mielikuvien ja käsitysten kokonaisuutta. Tulevaisuuden perspektiivin sisällöllinen puoli muodostuu tulevaisuuden kuvasta ja tulevaisuuden suunnittelusta. Tulevaisuuden kuva käsittää tulevaisuutta koskevien sisältöjen jäsentämisen ja arvioinnin. (Puttonen 1985, 45.)

Mikkonen (2000) käyttää tutkimuksessaan tulevaisuuskuvan käsitettä. Tulevaisuuskuva nähdään yhtenä maailmankuvan ulottuvuutena ja edelleen pohjana erilaisille visioille. Visiot heijastavat tulevaisuuskuvan sisältöjä. Englanninkielisessä kirjallisuudessa käytetään mm. termejä "future time perspective" ja "future orientation". Erilaisille käsitteille on yhteistä se, että ne kuvaavat tulevaisuutta koskevaa mentaalista representaatiota (Seginer 1992, 421-422).

Nurmen (mm. 1989a, 1991a) mukaan tulevaisuusorientaatio viittaa monimutkaiseen kognitiiviseen tulevaisuuteen suuntautumisen prosessiin. Tämä konstruoidaan tietyssä vaiheessa ihmiselämää ja se kuvastaa yksilön persoonallisia ja sosiaalisia vaikutuksia. Tulevaisuusorientaation perusta on ihmisen kyvyssä ennakoida tulevia tapahtu-

mia, antaa niille persoonallisia merkityksiä ja operoida niillä mielessään (Nurmi 1991a, 3).

Tulevaisuusorientaatio on osa yksilön maailmankuvaa. Se ohjaa nuoren elämää ja vaikuttaa siihen, mitä hän odottaa tulevaisuudeltaan, esimerkiksi millaisen koulutuksen nuori hankkii tai minkälaisen elämäntavan hän valitsee. (Helve 1987, 149-153.) Tulevaisuusorientaatio muodostaa perustan persoonalliselle tavoitteiden asettamiselle, suunnitelmien ja päätösten tekemiselle, tulevien mahdollisuuksien tutkimiselle ja tärkeimpiin roolisiirtymiin sitoutumiselle (Seginer 1992, 422; Trommsdorff 1986, 121).

3.2 Tulevaisuusorientaatio kolmitasoisena prosessina

Nurmen (mm. 1989a, 1990, 1991a) mukaan tulevaisuusorientaatio on monimutkainen kolmitasoinen prosessi, joka on vuorovaikutuksessa yksilölle muodostuneen tulevaisuutta koskevan mallin kanssa. Tulevaisuusorientaatio koostuu kolmesta psykologisesta osaprosessista; motivaatiosta, suunnittelusta ja arvioinnista. Prosessit ovat yhteydessä toisiinsa lukuisin tavoin ja jokainen on vuorovaikutuksessa yksilön maailmankuvan eri puolien kanssa. (Nurmi 1990, 203; 1991a, 7-8.) Tulevaisuusorientaatiomalli pohjautuu kognitiivisen psykologian perusajatuksiin sekä toimintateoriaan (Nurmi 1991a, 4).

3.2.1 Motivaatio

Nuttin (1984, 1) kuvaa motivaatiota aktiivisena käyttäytymistä suuntaavana prosessina. Motivaatio on osoitus tarpeista ja se suuntaa ihmisen käyttäytymistä haluttuihin tilanteisiin ja kohteisiin (Nuttin 1984, 14-15). Tulevaisuusorientaatiomallissa motivaatio viittaa yksilön tulevaisuutta koskeviin mielenkiinnon kohteisiin ja asetettuihin tavoitteisiin ja toiveisiin. Koska nämä perustuvat tulevaisuutta koskeviin oletuksiin, tulevaisuutta koskevalla tiedolla on tärkeä merkitys tulevaisuuteen suuntautuneelle motivaatiolle. (Nurmi 1991b, 3.)

Asettaakseen realistisia tavoitteita yksilön tulee verrata omia yksilöllisiä motiivejaan siihen tietoon, jota hänellä on erilaisista tulevan elämänkaaren tapahtumista ja haasteista. Yksityiskohtaisempiin tavoitteisiin tarvitaan myös täsmällisempää tietoa. Tavoitteet voidaan jakaa hierarkkisesti siten, että korkeamman tason tavoitteita toteutetaan alemman tason osatavoitteiden kautta. (Nurmi 1991a, 4-5; 1991b, 3.)

Motivaatioon liittyviä seikkoja on tutkimuksissa käsitteellistetty mm. tutkimalla sisältöalueita, joita yksilöt liittävät tulevaisuuteensa (mm. Kasurinen 1999; Nurmi & Nuutinen 1987), tavoitteita ja kiinnostuksenkohteita (mm. Malmberg 1994; Nurmi 1991b) ja tulevaisuutta koskevien intressien aikaulottuvuutta (mm. Greene 1986; Nurmi 1989b). Tutkimus on kohdistunut myös tarkemmin määriteltyihin tulevaisuudensuunnitelmiin, kuten koulutus- ja ammattisuunnitelmiin (mm. Kasurinen 1999).

3.2.2 Suunnittelu

Suunnittelulla viitataan siihen, millä tavoin tulevaisuutta koskevat tavoitteet aiotaan toteuttaa (Nurmi 1991a, 6). Nuttin (1984) jakaa suunnitteluprosessin kolmeen osaan; tavoitteiden asettamiseen, suunnitelmien muodostamiseen ja suunnitelmien toteuttamiseen. Näitä voidaan soveltaa myös tulevaisuuden suunnitteluun (Nurmi 1991a, 6). Ensin yksilön tulee muodostaa mielikuva sekä tavoitteesta että siitä tulevasta kontekstista, jossa tavoite aiotaan toteuttaa. Tämän jälkeen yksilö tekee suunnitelman tavoitteiden toteuttamiseksi valitussa kontekstissa. Suunnitteluprosessin kolmas vaihe on muodostettujen suunnitelmien toteuttaminen. (Nurmi 1991a, 6.)

Tulevaisuutta koskevan suunnittelun tutkiminen on hankalaa, koska elämän-suunnittelu kestää useimmiten vuosia ja prosessin yksityiskohtainen seuranta on vaikeaa (Nurmi 1989b, 65). Suunnitteluun liittyviä seikkoja onkin käsitteellistetty tutkimalla mm. yksilön tavoitteisiin liittyvää tietomäärää, suunnitelmien monimutkaisuutta ja tavoitteiden toteutumista (Nurmi 1989a; 1989b) sekä tiedon keräämistä (Malmberg 1994).

3.2.3 Arviointi

Arviointi liittyy siihen, missä määrin asetettujen tavoitteiden ja suunnitelmien oletetaan toteutuvan, tai ne on mahdollista toteuttaa. Arviointivaiheessa evaluoidaan sekä tavoitteita että niiden toteuttamiseksi muodostettuja suunnitelmia. (Nurmi 1991a, 4, 6.)

Arviointiprosessin perustana ovat tulevaisuuden tapahtumia koskevat syypäätelmät ja tunteet (Nurmi 1991a, 6-7). Esimerkiksi sisäiset syypäätelmät ja positiiviset tunteet tiettyjä tilanteita kohtaan voivat saada yksilön pyrkimään samankaltaisiin tilanteisiin myös tulevaisuudessa. Pessimistisesti koettuja tilanteita pyritään puolestaan välttämään. Syypäätelmät perustuvat tietoiseen mahdollisuuksien arvioimiseen, tunteet puolestaan liittyvät tiedostamattomampaan arviointiin. (Nurmi 1991b, 4.)

Arviointiprosessi liittyy vahvasti myös yksilön minäkäsitykseen ja kontrolliuskomuksiin. Näillä tarkoitetaan erityisesti käsityksiä omista vaikutusmahdollisuuksista, kyvyistä ja oman tulevaisuuden hallinnasta eri elämänalueilla. Tavoitteiden toteuttamismahdollisuuksia arvioidaan suhteessa nykyiseen käsitykseen omista kyvyistä. (Nurmi 1991a, 6-7; 1991b, 4.)

Arviointiprosessia on tutkimuksissa käsitteellistetty mm. tutkimalla sitä, kuinka paljon yksilö uskoo pystyvänsä vaikuttamaan toiveittensa toteutumiseen ja kuinka todennäköisenä yksilö toiveiden toteutumista pitää sekä tutkimalla yksilöiden yleistä toiveikkuutta tulevaisuuden suhteen (Nurmi 1989a; 1989b). Lisäksi on tutkittu tulevaisuuteen suuntautumisen optimistisuutta tai pessimistisyyttä (Nurmi & Nuutinen 1987; Nurmi 1989a) sekä kouluun liittyviä asenteita optimistisuuden tai pessimistisyyden osoittajana (Malmberg 1994).

3.3 Tulevaisuusorientaation kehittyminen elämänkaaren kontekstissa

Tulevaisuusorientaation kehittyminen on monimutkainen ja pitkäaikainen prosessi, joka tapahtuu kulttuurisessa ja sosiaalisessa kontekstissa (Nurmi 1991a, 8). Nurmi (1990, 295) esittääkin, että tulevaisuuteen suuntautumista tulisi aina tarkastella ja kuvata tietystä sosiaalisten mahdollisuuksien kentässä. Kulttuurille tyypilliset normatiiviset odotukset, kehitystehtävät ja niiden aikataulu sekä tulevaisuutta koskeva tieto muodostavat ennakoitavan viitekehyksen, jossa yksilön tulevaisuuteen suuntautuneet tavoitteet ja intressit kehittyvät. (Nurmi 1990, 205; 1991a, 8.) Elämänkaaren ikään liittyvät yksilön toimintamahdollisuuksien muutokset, kuten koulujärjestelmän rakenteeseen liittyvät taitekohdat puolestaan muodostavat perustan tulevaisuuteen suuntautuneelle suunnittelulle ja strategioille. Myös yksilön mahdollisuudet vaikuttaa tai kontrolloida tietyn elämänalueen tapahtumia vaihtelee elämänkaaren eri vaiheissa. Tämä vaikuttaa yksilön minäkäsitykseen ja käsitykseen omista vaikutusmahdollisuuksista sekä edelleen ohjaa toiminnan ennakoitua ja arviointia. (Nurmi 1990, 205; 1991b, 5.)

Yksilön lähiympäristö vaikuttaa tulevaisuusorientaation kehittymiseen. Erityisesti vanhemmat ja perhe vaikuttavat nuorten tulevaisuusorientaatioon (Nurmi 1989c; 1991a, 8), mutta Järvinen (1999) huomauttaa, että erilaisten vapaa-ajan instituutioiden, nuorisokulttuurin ja median vaikutus nuorten elämänvalintoihin on kasvanut perheen ja koulun merkityksen vähentyessä. Myös koulun vaikutus on selvä. Yleisten valmiuksien lisäksi lapselle kehittyy kouluaikana erilaisia opiskeluun ja työhön liittyviä tavoitteita

sekä käsitys omasta itsestään ja kyvyistään. (Nurmi 1983, 8-9.) Malmberg (2001, 133) kuitenkin huomauttaa, että verrattuna kotiin ja kavereihin, koulun rooli tulevaisuuden suunnittelussa on vähäinen.

Jurkovicin & Ulricin (1985) mukaan ikätoverien ja kouluympäristön vaikutus yksilöön kasvaa nuoruusiässä (Nurmi 1991a, 11). Monet nuorten tavoitteet ja päämäärät perustuvat vertailuihin, joita nuori on tehnyt vertaamalla ikätovereidensa elämäntilannetta omaansa. Vertailujen taustalla ovat iälle tyypillistä käyttäytymistä ohjaavat normit, kuten kehitystehtävät. (Nurmi 1993.)

Tulevaisuusorientaation kehittymisen yhteydestä yksilön kehittyviin kognitiivisiin taitoihin on ristiriitaisia tutkimustuloksia. On esitetty, että erityisesti siirtyminen formaaliin ajatteluun vaikuttaisi tulevaisuusorientaatioon (mm. Trommsdorff 1986), mutta toiset tutkimukset ovat löytäneet vain alhaisia korrelaatioita tai ne eivät tue olettamista lainkaan (Greene 1986). Tutkimustulosten perusteella on päätelty, että kognitiivisten kykyjen ja älykkyyden merkitys tulevaisuudensuunnitelmille on varsin vähäinen, koska todellisuudessa mm. opiskelu- ja työmahdollisuudet, koulumenestys ja kilpailu vaikuttavat suunnitteluun merkittävämmiin (Malmberg 1994, 13). Nurmen (1990, 204) mukaan se, että tulevaisuuden suunnittelu lisääntyy iän myötä kuvastaa enemmän muutoksia ympäristön mahdollisuuksissa kuin nuorten suunnittelutaitojen kehityksessä.

4 NUORTEN TULEVAISUUSORIENTAATIO TUTKIMUSTEN VALOSSA

Trommsdorffin (1986, 121) mukaan nuori rakentaa tulevaisuutensa sen mukaan, millainen tulevaisuusorientaatio hänelle on kehittynyt. Tutkittaessa yksilön tulevaisuusorientaatiota tarkastellaankin lähinnä yksilön käsityksiä tulevasta elämästään (Kasurinen 2000, 208). Nuorten tulevaisuusorientaatiosta on tehty lukuisia koti- ja ulkomaisia tutkimuksia. Tutkimukset ovat kohdistuneet mm. tulevaisuudensuunnitelmien sisältöihin ja aikaulottuvuuteen, tulevaisuutta koskeviin tunteisiin ja tarkemmin määriteltyihin suunnitelmiin, kuten koulutus- ja ammattisuunnitelmiin.

4.1 Tulevaisuusorientaatioon vaikuttavat tekijät

Tulevaisuusorientaatio ilmenee mm. erilaisina tulevaisuutta koskevinä valintoina (Nurmi 1983, 3). Valinnat voivat olla yksilöllisiä, mutta sekä psykologiset että sosiaaliset tekijät vaikuttavat valintaprosessiin jollain tavoin (Savolainen 2001, 25, 39). Kasurisen (2000) mukaan yksilön tulevaisuusorientaatioon vaikuttavia tekijöitä ovat ainakin konteksti, subjekti, motivationaaliset elementit ja harrastukset. Kontekstilla viitataan yksilön elinympäristöön ja yhteiskunnalliseen tilanteeseen. Subjekti tarkoittaa yksilön elämänhistoriaa, persoonallisuutta, päämäärätietoisuutta, lahjakkuutta ja taitoja sekä yleistä kehitystasoa. Motivationaalisilla elementeillä tarkoitetaan mm. asennetta ja tyytyväisyyttä elämään. Nämä tekijät ovat yhteydessä yksilön käsitykseen itsestään. Myös harrastukset ja kiinnostuksenkohteet ohjaavat tulevaisuudensuunnitelmien sisältöä. (Kasurinen 2000, 216-217.) Puttonen (1985, 45) korostaa myös elämää ohjaavien arvojen ja normien omaksumisen vaikutusta tulevaisuusorientaatioon.

Nurmen (1989a) mukaan nuoren käsitykset omasta itsestään muodostavat perustan tulevaisuusorientaatiolle. Hyvän itsetunnon onkin todettu olevan yhteydessä mm. koulutussuuntautuneisuuteen ja sisäisiin syy päätelmiin (Nurmi 1989a) sekä positiivisuuden erilaisten tulevaisuuteen liittyvien tapahtumien todennäköisyyksien arvioimisessa (Malmberg & Trempala 1997).

Nurmen & Nuutisen (1987) tutkimuksen taustamuuttujista erityisesti sukupuoli näytti ohjaavan nuoren tulevaisuutta koskevia käsityksiä. Tytöt pitivät perhettä ja ihmissuhteita keskeisempänä tulevaisuudessaan. Tytöt myös pohtivat ammattiin ja itsenäistymiseen liittyviä seikkoja useammin kuin pojat. Malmbergin (2001) mukaan tytöt

suunnittelevat tulevaisuuttaan kokonaisuudessaan poikia enemmän. Sukupuolierot tulivat esiin myös mm. Helven (1987), Malmbergin (1994) ja Kalakosken & Nurmen (1998) tutkimuksissa. Lisäksi yksilön ikä vaikuttaa tulevaisuusorientaatioon. Nuorten tulevaisuudensuunnitelmat selkiytyvät ja niiden realistisuus kasvaa iän myötä (Helve 1987, Nurmi 1989c).

Koulumenestyksellä ja vanhempien koulutustasolla näyttää olevan yhteyttä nuoren tulevaisuusorientaatioon. Hyvin koulussa menestyneet oppilaat suuntautuivat aktiivisemmin tulevaisuuteen kuin heikosti menestyneet. Heidän tulevaisuudensuunnitelmansa ovat varmimpia, yhtenäisimpiä ja realistisimpia sekä tulevaisuutta koskevat käsitykset optimistisempia. Lisäksi he ajattelevat tulevaa koulutusta muita enemmän. (Nurmi 1989c, Puttonen 1985.) Myös korkealla vanhempien koulutustasolla on yhteys nuoren realistiseen ja optimistiseen tulevaisuuteen suuntautumiseen (Puttonen 1985).

4.2 Tulevaisuusorientaation sisällöt ja niiden ajoitus

Tulevaisuusorientaation sisällöillä viitataan niihin tavoitteisiin tai kiinnostuksenkohteisiin, joita yksilö sisällyttää tulevaisuudensuunnitelmiinsa. Tulevaisuudensuunnitelmat ilmenevät konkreettisina, ilmaistuina toiveina ja tavoitteina sekä erilaisina tulevaisuutta koskevinä valintoina tai näiden puutteena. (Nurmi 1983, 3.) Erilaisten vaihtoehtojen tutkiminen ja valintoihin sitoutuminen ovat yhteydessä ikäsidonnaisiin ympäristön haasteisiin ja sen tarjoamiin mahdollisuuksiin. Niinpä esimerkiksi koulutusta ja ammattia koskeva suunnittelu on yleisintä koulujärjestelmän siirtymää lähestyville nuorille. (Kalakoski & Nurmi 1998.)

Suomalaisnuorten tulevaisuudenkäsitysten on todettu olevan suhteellisen yhteneviä, minkä Nurmi (Kempainen 1994, 5) arvelee johtuvan yhtenäisestä kulttuuriympäristöstämme. Myös kulttuurien välisissä vertailututkimuksissa nuorten tulevaisuutta koskevien toiveiden ja huolenaiheiden on todettu olevan samankaltaisia (Kasurinen 1999; Nurmi, Poole & Seginer 1995).

Nuorten tulevaisuuteen suuntautuneet tavoitteet ja toiveet koskevat yleisesti nuoruusiän ja varhaisaikuisuuden tyypillisiä kehitystehtäviä. Nuoret ovat siis tulevaisuudessaan melko perinteisesti kiinnostuneimpia ammatista ja koulutuksesta sekä perheestä, avioliitosta ja materiasta (mm. Nurmi 1990; Nurmi & Nuutinen 1987; Nurmi, Poole & Seginer 1995; Kasurinen 1996) ja kiinnostus myöhäisnuoruuden ja varhaisaikuisuuden haasteisiin näyttää lisääntyvän iän myötä (Nurmi 1990, 204). Nurmi (1990, 204) huo-

mauttaa kuitenkin, että nuorten ajattelussa on eroja: kaikki eivät ole kiinnostuneita kaikista kehitystehtävistä. Nuorten tulevaisuutta koskevat pelot ja huolenaiheet liittyvät koulutukseen, työsaannin vaikeuksiin ja työttömyyteen, avioeroon ja yhteiskunnallisiin tekijöihin, kuten sotiin (mm. Nurmi & Nuutinen 1987; Helve 1987; Malmberg 1994). Nuoret keskustelevat tulevaisuudensuunnitelmistaan eniten kotona ja koulussa ystävien kanssa. Myös tulevaisuudensuunnitelmiin tarvittavaa tietoa saadaan eniten kotoa ja koulukavereilta. (Malmberg 1994.)

Malmbergin (1994) tutkimuksen peruskouluikäisten nuorten tulevaisuutta koskevat ajatukset kohdistuvat pääasiassa 20-25 vuoden ikään. Myös muissa tutkimuksissa on osoitettu, että nuoret suuntautuvat iästä riippumatta tulevaisuuteen noin 20 ikävuo- den tienoille. Tämä osoittaa sen, että tulevaisuusorientaation aikaperspektiivi lyhenee iän myötä. (Nurmi 1989c, 36.)

Kasurinen (1996) esittää, että tulevaisuudensuunnitelmia tarkasteltaessa nuoret näyttävät toistavan vanhempiensa elämäntapaa. Yhteiskunnan muuttumisesta johtuvia hitaita muutoksia nuorten elämäkulussa on kuitenkin nähtävissä. Perinteisen siirtymien järjestyksen (koulutus-työ-avioliitto) ja ajoituksen rinnalle on noussut modernimpi elämäntapaku, jossa aikuistuminen kestää pidempään ja siirtymien ajoitus vaihtelee. Siirtymien järjestys ja ajoitus vaikuttavat merkittävästi yksilön elämäntapakuun. (Kasurinen 1999.)

4.3 Suhtautuminen tulevaisuuteen ja usko omiin vaikutusmahdollisuuksiin

Nuoret suhtautuvat pääasiassa optimistisesti tulevaisuuteen (mm. Mikkonen 2000), joskin Helven (1987) tutkimuksessa nuorten suhtautumistapa oli yleisimmin neutraali tai negatiivinen, mm. iästä ja elämäntilanteesta riippuen. Erityisesti oma tulevaisuus nähdään optimistisena, yhteiskunnan, ympäristön tai maailman tulevaisuus taas toivottomana (Kasurinen 1999, Mikkonen 2000, Nurmi & Nuutinen 1987).

Malmbergin (1994) tutkimuksessa negatiivinen suhtautuminen tulevaisuuteen oli yhteydessä alhaiseen itsetuntoon ja vähäiseen kiinnostukseen koulua kohtaan. Lisäksi Trommsdorff (1986) on aiemmassa tutkimuksessaan (1983) osoittanut, että nuorilla, joiden oletetaan menestyvän hyvin, on optimistisempi tulevaisuusorientaatio ja he uskovat omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa enemmän. Pohjatakseen nuoren optimistista tulevaisuusorientaatiota ja uskoa omiin kykyihin, sosiaalisen ympäristön tulisikin korostaa

yksilöiden persoonallista vastuuta ja itsenäisyyttä sekä pyrkiä antamaan nuorelle menestymisen kokemuksia ja sosiaalista hyväksyntää.

4.4 Koulutussuunnitelmat ja -valinnat

Koulutus on tärkein yksittäinen nuorten elämänkulkuun vaikuttava tekijä (Nummenmaa 1996, 15). Toisen asteen koulutuksen yhteisvalinta peruskoulun päättöluokalla jakaa ikäluokan rinnakkaisille koulutusväylille, ammatillisiin opintoihin tai lukiokoulutukseen. Kahtiajakautuminen näkyy selvästi myös nuorten koulutussuunnitelmissa peruskoulun päättöluokalla. (Savolainen 1993, 11.)

4.4.1 Koulutusvalintoihin vaikuttavat tekijät

Koulutussuunnitelmia tehdään yhteiskunnallisessa ja kulttuurisessa kontekstissa. Jatko-opiskelusuunnitelmiin vaikuttavat yhteiskunnan valinnanmahdollisuudet, yksilön aktiiviteetit, ihmissuhteet ja valintoja suuntaavat myös kotitausta ja asuinalue. (Havén 1998, 66; Kasurinen 1999, 27.) Savolaisen (2001, 136) seurantatutkimuksessa suuri osa nuorista myönsi, että koulutusvalinnat olivat lähinnä ulkoisten mahdollisuuksien mukana ajelehtimista.

Nuoren kouluttautumisen yhteys vanhempien koulutustaustaan ja koulutusta koskeviin käsityksiin on osoitettu lukuisissa tutkimuksissa (mm. Havén 1998; Järvinen 1999; Kasurinen 1999; Savolainen 2001). Järvisen (1999) mukaan perheen taustakulttuurin vaikutus liittyy odotuksiin, joita vanhemmilla on lasten koulunkäynnin suhteen ja edelleen siihen miten he pyrkivät vaikuttamaan näiden odotusten toteutumiseen. Sosiaalinen tausta vaikuttaa nuoren koulutusvalintoihin sekä suoraan että epäsuorasti koulumenestyksen kautta (Savolainen 1993, 12).

Ammattikoulutukseen tai lukioon suuntautumiseen vaikuttaa erityisesti nuoren koulumenestys, ammattikouluopintoihin suuntautuvat yleensä heikommin koulussa menestyneet nuoret (Kasurinen 1999, 52; Savolainen 2001, 90). Myös oma kiinnostus ja sukupuoli vaikuttavat koulutussuunnitelmiin (Kasurinen 1999, 26). Käyhkön & Tuupaisen (1996) tutkimuksessa käy ilmi myös peruskouluaikeisten opettajien vaikutus nuoren opiskeluidentiteettiin ja koulutusuran muotoutumiseen.

Peruskoulussa saadulla erityisopetuksella on Savolaisen (1993; 2001) mukaan selvä yhteys valikoitumiseen. Erityisoppilaat sijoittuvat keskimääräistä yleisemmin ly-

hyemmille koulutusurille ja koulumenestyksen lisäksi tämä havainnollistaa myös koulukokemusten merkitystä nuorten tulevaisuudelle. Savolainen ei kuitenkaan ota huomioon valikoitumista erityisopetukseen. Oppilaat, jotka valikoituvat erityisopetukseen, eroavat jossain suhteessa muusta ikäluokasta. Järvisen (1999, 107) mukaan nuorten suhtautuminen koulunkäyntiin on välittävä tekijä nuoren perhetaustan ja ammatillisten suunnitelmien välillä. Nuoret suhtautuvat koulunkäyntiin vakavasti, jos se koetaan oman tulevaisuuden kannalta merkityksellisenä.

4.4.2 Koulutustason valinta ja urasuunnittelu

Koulutustason valinta on pitkä, ennakoivan sosiaalistumisen prosessi; lukioon tai ammattikouluun suuntaudutaan jo alemmilla peruskoulun luokilla (Savolainen 1993, 12). Erityisesti koulussa heikoimmin menestyneillä nuorilla koulutusvalintaprosessi on kuitenkin usein monivaiheinen. Valinnanmahdollisuudet ovat vähäisiä ja lopulliseen ammattiin johtavat päätökset tehdään vasta yhteisvalinnan tulosten ja kenties eri koulutuskokemusten jälkeen. (Lappalainen 1996, 108-109; Savolainen 1993, 34-35.)

Savolainen (2001) on tutkinut sitä, miten nuoret selittävät toisen asteen koulutusvalintoja. Lukion valitsemista perusteltiin ammatinvalintaan saatavalla lisäajalla, opintojen yleissivistävyydellä ja sillä, että lukio takaa paremmat koulutusmahdollisuudet. Hyvä koulumenestys ohjaa nuorta lukioon. Ammatillista koulutusta taas pidetään vähemmän vaativana ja itsestään selvänä vaihtoehtona niille, jotka eivät ole menestyneet peruskoulussa. Lisäopetusluokan valitseminen yhdistettiin heikkoon peruskoulumenestykseen ja ammattisuunnitelmien epävarmuuteen. (Savolainen 2001, 121-127.)

Päätös ammattialan valinnasta tulee tehtäväksi varsin varhaisessa vaiheessa. Urasuunnitteluun tarvitaan tietoa eri ammattialojen luonteesta ja sisällöstä, työelämään sijoittumisen prosessista sekä omista taipumuksista ja kyvyistä. Lisäksi nuoren tulisi ottaa huomioon työllisyyteen ja jatkokoulutukseen liittyviä seikkoja. (Kasurinen 1999, 26-27; Pohjola 1994, 74.) Pojat hankkivat koulutusta ja ammattia koskevaa tietoa tyttöjä vähemmän (Malmberg 2001, 130-131). Mitä vähemmän nuorella on tietoa koulutukseen ja ammattiin liittyvistä seikoista, sitä vähemmän nuori niitä tutkii ja suunnittelee. Nuorille tulisikin jo varhain tarjota tietoa ja ohjausta, sisältäen myös omien kykyjen ja kiinnostuksenkohteiden arvioimista. (Kracke & Schmitt-Rodermund 2001.) Vaikka työmarkkinoiden muutosta on vaikea ennustaa ja työurat ovat muuttuneet katkonaisiksi, nuorilla on kuitenkin vahva usko ja arvostus koulutukseen ja sen antamiin mahdoli-

suuksiin päästä työmarkkinoille ja pysyä työssä. Myös nuorten koulutusmotivaatio on yleensä suuri. (Havén 1998, 66; Kivekäs 1997, Mikkonen 2000; Saarela 2001; Savolainen 2001.)

4.4.3 Koulutus nuorten tulevaisuudensuunnitelmissa

Peruskoulun jälkeen nuoren vaihtoehtoina on toisen asteen koulutus joko lukiossa tai ammatillisessa oppilaitoksessa. Peruskoulun päätyttyä voi hakeutua myös mm. lisäopetusluokalle, erilaisille kursseille, kansanopistoon tai oppisopimuskoulutukseen. Myös suoraan työhön pyrkiminen on mahdollista. Pieni osa nuorista jää tarkoituksella tai pakon sanelemana koulutuksen ja työn ulkopuolelle.

Kasurisen (1999) tutkimuksessa lähes kaikki nuoret sisällyttivät tulevaisuudensuunnitelmiinsa koulutuksen ja noin puolet peruskoulun päättöluokkalaisista pystyi nimeämään koulutuksen, johon he tulevat pyrkimään. Lappalaisen (1996) tutkimuksessa suurin osa oppilaista oli jo kahdeksannen luokan keväällä selvillä siitä, mihin he peruskoulusta suuntautuvat. Hyvin menestyneet nuoret suunnittelevat muita pidempää koulutusuraa (Puttonen 1985, 87). Vaikka peruskouluikäisillä nuorilla onkin selkeitä koulutus- ja ammattisuunnitelmia, nuorten ammattisuunnitelmien toteutuminen ja ammatitsuuntautumisen jatkuvuus on melko heikkoa. Nuorten ammatillisia intressejä ja toiveita ei voida siis pitää hyvinä koulutukseen ja ammattiin sijoittumisen ennustajina. (Nummenmaa & Kasurinen 1995, 137; Savolainen 2001.)

Useissa tutkimuksissa on todettu, että peruskoulun päättöluokkalaisista pojista noin puolet suuntautuu ja hakee lukioon, puolet ammatillisiin opintoihin. Tytöistä noin 70 % suuntautuu lukioon. Noin prosentti peruskoulun päättöluokkalaisista jättää kokonaan hakematta toisen asteen koulutukseen. (Havén 1998, 50; Kasurinen 1999, Malmberg 1994.) Koulutuksen ulkopuolelle jää kuitenkin yhteensä noin 10 % peruskoulun päättäneistä nuorista (Lappalainen 1996, 109; Aunola 1996b, 10). Tämä voi Stenströmin (1983, 4) mukaan tapahtua jossakin seuraavista neljästä vaiheesta:

1. Hakeutumisvaiheessa nuori voi jättää kokonaan hakematta koulutukseen tai
2. hän voi jäädä valintavaiheessa ilman koulutuspaikkaa.
3. Oppilaitokseen menovaiheessa nuori voi perua saamansa koulutuspaikan tai
4. keskeyttää aloittamansa koulutuksen opiskeluvaiheessa.

Koulutuksen ulkopuolelle voidaan siis jäädä vastoin omaa tahtoa tai omaehtoisesti (Stenström 1983, 4). Lisäksi Lappalainen (1996, 109) huomauttaa, että joillekin

nuorille koulutukseen hakeutumattomuus, koulutuspaikan peruminen tai opintojen keskeyttäminen on osa ammatinvalintaprosessia ja koulutukseen hakeudutaan myöhemmin uudelleen.

Sijoittuminen toisen asteen koulutukseen tai jääminen sen ulkopuolelle määrittää elämän keskeisiä toimintoja avaamalla tai rajaamalla mahdollisuuksia (Nummenmaa & Kasurinen 1995). Lisäksi koulutuksen pituus suuntaa varhaisaikuisuuden kehitystä. Pitkä koulutus lykkää varhaisaikuisuuden muita roolisiirtymiä, kun taas lyhyt koulutus merkitsee usein esimerkiksi varhaista perheen perustamista. (Rönkä 1992, 50.)

5 SOPEUTUMATTOMUUS, SOPEUTUMATTOMIEN OPETUS (ESY) JA OPPILAAT

5.1 Sopeutumattomuuden ja käyttäytymishäiriöisyyden määrittelystä

Käyttäytymiseen liittyviä pedagogisia ongelmia kuvataan Suomessa kahdella termillä: käyttäytymishäiriöt, jota käytetään pääasiassa peruskoulussa ja ammatillisissa oppilaitoksissa sekä sosioemotionaaliset ongelmat, joka on käytössä alle kouluikäisten lasten kasvatuksessa. (Ruoho, Ihatsu & Kuorelahti 2001, 249.) Ruoho ym. (2001, 249) pitävät käyttäytymishäiriön käsitettä erityispedagogisena yläkäsitteenä, joka kattaa erilaisia alao ongelmia ja soveltuu käytettäväksi kasvatustieteessä ja koko kasvatustieteessä.

Englanninkielisessä kirjallisuudessa käyttäytymishäiriöisistä lapsista tai nuorista käytetään yleisesti esimerkiksi termejä behaviorally/emotionally disturbed/disordered, mutta Kauffmanin (1997, 5-6) mukaan termien kirjo on laaja. Eri alojen ammattilaiset käyttävät eri termejä ja käsitteiden käyttö alalla onkin pitkään ollut sekavaa. Nykyisin yleisesti hyväksytty termi näyttäisi olevan emotional or behavioral disorders, EBD (Kauffman 1997, 6).

Käyttäytymishäiriöisyyden luokittelussa on perinteisesti käytetty kahtiajakoa sisäänpäin ja ulospäin suuntautuneisiin käytöshäiriöihin. Ulospäin suuntautuneille käyttäytymishäiriöisille oppilaille on yhteistä ristiriita heidän käyttäytymisensä ja ympäristön asettamien odotusten välillä. Nämä oppilaat mm. rikkovat sääntöjä, häiritsevät oppitunteja, käyttävät asiattonta kieltä tai käyttäytyvät aggressiivisesti niin kotona kuin koulussakin. Tällaisen negatiivisen käyttäytymisen yhteydessä puhutaan sosiaalisista ongelmista tai sosiaalisesta sopeutumattomuudesta. (Kauffman 1997, 8; Koro 1991, 453; Ruoho ym. 2001, 249-250.) Yleisimpiä tarkemmin määriteltyjä sosiaalisia ongelmia ovat tarkkaavaisuus- ja yliaktiivisuushäiriö, käytöshäiriö ja uhmakkuushäiriö (Kuorelahti 1998, 127-128).

Sisäänpäin suuntautuneita käyttäytymishäiriöitä on vaikeampi havaita, koska oppilas on arka, masentunut ja syrjäänvetäytyvä, eikä näin välttämättä tuo avuntarvettaan ilmi. Käyttäytymishäiriön seurauksena voi olla vakava psyykkinen häiriö. Sisäänpäin suuntautuneiden käytöshäiriöiden kohdalla puhutaan myös tunne-elämän häiriöistä tai emotionaalista ongelmista. (Koro 1991, 453; Kuorelahti 1998, 127; Ruoho ym. 2001, 250.)

Käyttäytymishäiriöiden jako kahteen ryhmään on lähinnä teoreettinen, sillä käytännössä näitä voi olla vaikea erottaa toisistaan. Lisäksi useimmilla käyttäytymishäiriöillä oppilailla esiintyy kumpaankin ryhmään kuuluvia oireita ja käyttäytymisen luonne voi vaihdella kehityksen eri vaiheissa. (Koro 1991, 455-456; Ruoho ym. 2001, 250.) Käyttäytymishäiriöihin voidaan katsoa kuuluvan myös sellaisia ongelmia, jotka eivät sovi kumpaankaan edellä mainittuun luokkaan. Tällaisia ovat esimerkiksi huumeiden käyttö, itsetuhokäyttäytyminen, oppimisvaikeudet ja sosiaalinen sopeutumattomuus. Ruoho ym. (2001, 250-251) ryhmittelevät nämä luokkaan pedagogis-sosiaaliset ongelmat.

Käyttäytymishäiriön määrittely on ongelmallista. Normaalin ja poikkeavan käyttäytymisen raja on häilyvä ja käyttäytymisen tulkitseminen on yhteydessä kulttuurisiin, historiallisiin ja määrittelijän ihmiskuvaan liittyviin tekijöihin. Lukuisat käsitteelliset mallit kuvaavat erilaisia oletuksia käyttäytymishäiriöiden syistä ja interventioista ja käyttäytymishäiriöiden määrittely riippuukin määrittelijän näkökulmasta sekä määrittelyn tarkoituksesta. (Kauffman 1997, 21-24; Ruoho ym. 2001, 252, 254.)

Erilaisten määrittelyjen pohjalta tehtäviä luokitteluja on viime aikoina kritisoitu laajalti muun muassa niiden leimaavuuden takia. Luokittelun etuna voidaan pitää esimerkiksi sitä, että saamalla tietoa käyttäytymishäiriön laadusta opettaja osaa suunnitella toimintansa oppilaan tarpeiden mukaiseksi. Diagnoosit ja luokittelut voidaan kuitenkin kyseenalaistaa, koska täysin objektiivisia diagnoosikriteereitä ei voida osoittaa ja tunteiden tai käyttäytymisen mittaaminen on hankalaa. Myös komorbiditeetti vaikeuttaa diagnosointia (Kauffman 1997, 22-24; Kuorelahti 1998, 125-126), Kauffmanin (1997, 24) mukaan käyttäytymishäiriöt esiintyvät jopa useimmiten yhdessä jonkun muun ongelman kanssa. Määrittelyn ja diagnosoinnin ongelmista huolimatta Kauffman (1997, 25-26) huomauttaa, ettei määrittelystä tule luopua. Määrittely on yhteydessä käsitteelliseen viitekehykseen ja tämän kautta käytännön toimenpiteisiin. Lisäksi häiriön nimeäminen voi olla välttämätöntä tukipalvelujen saamiseksi.

Käyttäytymishäiriöiden yleisyys on yhteydessä häiriön määrittelyn tarkkuuteen. Yleisyysarviot vaihtelevat 3-20 prosentin välillä ikäluokasta ja useimmissa tutkimuksissa on todettu, että häiriöitä esiintyy enemmän pojilla kuin tytöillä. Tytöillä on havaittu olevan enemmän ahdistuneisuus- ja depressiivisiä oireita ja pojilla tarkkaavaisuuden ongelmia. (Ruoho ym. 2001, 257-258.)

5.2 Sopeutumattomien opetus (ESY) ja oppilaat

Sopeutumattomien opetus korvasi tarkkailuopetuksen käsitteen vuoden 1985 koululakiuudistuksen yhteydessä. Sopeutumattomien opetus on peruskoulun luokkamuotoista erityisopetusta, jossa opiskellaan yleisopetuksen opetussuunnitelman mukaisesti. Opetusryhmän koko on kuitenkin korkeintaan kymmenen oppilasta, kuten muissakin erityisluokissa. (Runsas 1991, 95.) Erityisopetuksesta, sopeutumattomuudesta ja yleisestä opetussuunnitelmasta muodostetaan lyhenne ESY.

Peruskouluasetuksen mukaan sopeutumattomien opetusta annetaan oppilaalle, joka ei sopeudu peruskoulun muuhun opetukseen tunne-elämän häiriön tai muun syyn vuoksi (Niemelä 1998, 3). Vuonna 1998 Suomen peruskouluissa yli 4500 oppilasta sai erityisopetusta sopeutumattomuuden tai emotionaalisten ongelmien takia. Näistä yli 3000 oppilasta (noin 0,5 % peruskoulun oppilaista) opiskeli ESY-luokissa ja noin 1500 oppilasta sai osa-aikaista erityisopetusta. ESY-oppilaista n. 86 % oli poikia. (Ruoho ym. 2001, 258-259.) Seppovaaran (1998) Espoossa tekemän selvityksen mukaan ESY-luokat keskittyvät peruskoulun yläasteelle. Siirtoja ESY-luokille perusteltiin useimmiten aktiivisella koulukielteisyydellä, joka ilmenee mm. keskittymiskyvyttömyytenä ja impulsiivisena, aggressiivisena tai ympäristöä häiritsevänä käyttäytymisenä. (Seppovaara 1998, 109-113, 115-118.)

Vaikka sopeutumattomien opetuksen oppilasjoukko onkin hyvin heterogeeninen, joitain yhteisiä piirteitä oppilaista on löydettävissä. Runsaan (1991, 95-96) mukaan monet ESY-oppilaat ovat kokeneet elämässään asioita, jotka ovat heikentäneet oppilaiden itsetuntoa. Oppilaiden lyhytjännitteisyys tulee esiin esimerkiksi koulutyöskentelyyn kylästyminenä ja nopeasti vaihtuvina toverisuhteina. Heikon itsekontrollin tunnusmerkkeinä Runsas (1991, 95) pitää mm. karkeaa kielenkäyttöä ja aggressiivisuutta. Toisaalta ESY-oppilaat voivat olla myös ahdistuneita. Myös alisuoriutuminen on tyypillistä ESY-oppilaille. Runsaan (1991, 96) mukaan eräs syy alisuoriutumiselle saattaa olla kasvuympäristö, jossa omia tai toisen suorituksia ei arvosteta. Lisäksi Runsas (1991, 96) huomauttaa, että kovasta kuorestaan huolimatta ESY-oppilas saattaa olla arka ja pelokas.

Sopeutumattomien opetuksen ominaispiirteet on johdettavissa oppilaiden ominaisuuksista. Tärkeänä pidetään mm. yksilöllisiä opetusmenetelmiä, joustavuutta ja selviä rajoja ja opetuksessa korostuu sosioemotionaalisen kehityksen tukeminen sekä oppilastuntemus ja eri tahojen välinen yhteistyö. (Runsas 1991, 96; Niemelä 1998, 43-47.)

6 SOPEUTUMATTOMIEN OPPILAIKEN TULEVAISUUSORIENTAATIO JA MYÖHEMMÄT ELÄMÄNVAIHEET

6.1 Tulevaisuusorientaatio

Kaikki nuoret eivät ole kiinnostuneita yleisesti tärkeinä pidettävistä nuoruuden kehitystehtävistä. Nurmen & Nuutisen (1987) tutkimuksessa 30 % ja Nurmen (1989, Nurmen 1991a, 45 mukaan) tutkimuksessa 16 % tutkituista nuorista ei maininnut tulevaisuudensuunnitelmissaan koulutusta tai työtä. Nurmi (1991a, 45) pitää tätä tärkeänä ryhmänä, koska heillä saattaa esiintyä käyttäytymishäiriöitä tai esimerkiksi vaikeuksia koulussa.

Nurmi (1991a, 45-47) viittaa useisiin tutkijoihin todetessaan, että nk. ongelmanuorten tulevaisuusorientaatio on pessimistisempi, hajanaisempi ja aikaulottuvuudeltaan lyhyempi muuhun ikäluokkaan verrattuna. On kuitenkin epäselvää vaikuttaako tulevaisuusorientaation laatu ongelmakäyttäytymiseen, vai päinvastoin. Negatiivinen tulevaisuusorientaatio voi perustua myös nuorelle annettuun, esimerkiksi häirikön leimaan. (Nurmi 1991a, 45-47.)

Trommsdorffin (1986, 132) mukaan pessimistisesti tulevaisuuteensa suhtautuva ja omiin vaikutusmahdollisuuksiin vähän uskova nuori hylkää muita todennäköisemmin perinteiset sosiaaliset normit ja valitsee vaihtoehtoisia elämäntapoja, vaikka ne olisivatkin yhteydessä negatiivisiin seurauksiin tai rangaistuksiin. Trommsdorff (1986) kuvaa myös negatiivista kehää; pessimistinen tulevaisuusorientaatio voi vaikuttaa nuoren ympäristöolosuhteisiin siten, että ne edelleen vahvistavat negatiivisia ennako-oletuksia. Niinpä tulevaisuusorientaation laatu saa itseään toteuttavia piirteitä.

Nuoren arvot ohjaavat sitä, millaisia tavoitteita he asettavat tulevaisuudelleen (mm. Nurmi 1991a). Stattin & Kerr (2001) ovat tutkineet nuorten arvojen yhteyttä mm. käyttäytymiseen. Tulokset osoittavat, että nuoret, joilla on pääasiassa itsekeskeisiä arvoja (self-focused values), viettävät aikaansa muita enemmän kavereiden kanssa, heillä on enemmän käyttäytymiseen liittyviä ongelmia sekä vaikeuksia koulussa ja suhteissa vanhempiin ja opettajiin. Lisäksi seurannasta käy ilmi, että nuoruusiän arvot ovat yhteydessä myöhempään hyvinvointiin, erityisesti ihmissuhteisiin. (Stattin & Kerr 2001.)

ESY-oppilaiden tulevaisuusorientaatiosta ei löydy tutkimustuloksia, mutta Mäkinen & Vanttajan (1993) tutkimien jo aikuistuneiden tarkkailuluokkien oppilaiden haastatteluista käy ilmi, että tutkitut eivät peruskouluikässä ymmärtäneet koulun tarkoi-

tusta ja pyrkimyksiä, eivätkä ajatelleet tulevaisuuttaan. Heiltä puuttuivat keinot pitkäjänteisten suunnitelmien tekemiseen. Sopeutumattomien oppilaiden vähäisistä toisen asteen koulutusta koskevista suunnitelmista antaa viitteitä Lappalaisen (1996) tutkimus, jossa tutkituista kahdeksaluokkalaisista oppilaista jatkokoulutukseen suuntautuminen oli epävarminta häiriköiksi nimettyjen oppilaiden ryhmässä. Ryhmään kuului koulussa heikosti menestyneitä sopeutumattomia oppilaita, jotka olivat myös useimmiten osallistuneet osa-aikaiseen erityisopetukseen.

6.2 Siirtymävaihe peruskoulusta toisen asteen koulutukseen

Siirtymävaiheeseen peruskoulun erityisopetuksesta toisen asteen koulutukseen liittyy paljon muutoksia ja uuden opettelua (Lintala 1996, 142). Peruskoulussa tukea tarvitsevat ja käytöshäiriöiset oppilaat tarvitsevat usein tukea ja ohjausta sekä peruskoulun päättövaiheessa että siirtymävaiheessa ja jotkut heistä myös jatko-opiskelupaikassa (Lappalainen 2000). Monet tutkijat suosittelevatkin yksilöllisten, peruskoulun jälkeiseen koulutukseen ulottuvien suunnitelmien, eli siirtymäsuunnitelmien tekemistä yhdessä eri alojen ammattilaisten kanssa (mm. Carson, Sitlington & Frank 1995; Kuorelahti 1994; Maag & Katsiyannis 1998). Myös ammatillista valmennusta ja työharjoitteluista saatuja työkokemuksia suositellaan (Wood & Cronin 1999).

Kuorelahti (1993) kuvaa erityisoppilaiden työelämään siirtymistä kolmivaiheisena prosessina, joka koostuu peruskoulun viimeisistä vuosista, ammatillisesta koulutuksesta ja työelämään siirtymisestä. Ammatilliset toiveet realisoituvat jatkokoulutusvalinnoiksi nuorten, heidän vanhempiansa ja eri asiantuntijoiden yhteistyön tuloksena peruskoulun viimeisinä vuosina. Kouluttautumattomuus ja työttömyys antavat viitteitä tulevaisuudensuunnitelmien epäselvyydestä tai kenties motivaation puutteesta. Lisäksi Bullis & Cheney (1999) huomauttavat, että tunne-elämän ja käyttäytymisen häiriöihin liittyvät heikot sosiaaliset taidot vaikeuttavat siirtymävaiheen prosessia.

Erityisoppilaiden siirtymistä peruskoulusta toisen asteen koulutukseen on pyritty Suomessa tukemaan erilaisin projektein, esimerkiksi tiedottamisen, tutustumisjaksojen ja vapaa-ajan toiminnan tukemisen keinoin (Lintola 1996). Erityisoppilaiden ammatillisen kouluttautumisen tueksi on järjestetty mm. ammatillisiin opintoihin valmentavaa koulutusta (Hämeenlinnan AKVA-koulutus: Aunola 1996a). Jahnukainen (1997, 88) korostaa kuitenkin toisen asteen koulutuksen kehittämistä paremmin erityisoppilaiden tarpeita vastaavaksi ja lisäksi Aunola (1996b, 10) huomauttaa, että vaihtoehtoisten jär-

jestelmien luominen voidaan nähdä myös virallisen koulujärjestelmän kyvyttömyytenä huolehtia koko ikäluokan ammatillisesta ja yhteiskunnallisesta sosiaalisuudesta.

6.3 Sopeutumattoman oppilaan peruskoulun jälkeinen elämä

ESY-opetukseen osallistuneiden nuorten peruskoulun jälkeisiä elämänvaiheita on tutkittu muutamilla kotimaisilla ja useilla ulkomaisilla seuranta tutkimuksilla. Ulkomaisten tutkimusten hyväksikäyttöä vaikeuttavat erot eri maiden koulujärjestelmissä ja erityisoppilaiden luokituksissa. Ulkomaisista tutkimuksista on tähän työhön otettu mukaan niitä, joissa on kuvattu sopeutumattomia tai käytöshäiriöisiä oppilaita mm. termein EBD, behaviorally disordered/disturbed ja emotionally disordered/disturbed. Woodin & Croninin (1999, 327) mukaan näiden oppilaiden myöhempiä elämänvaiheita on tutkittu huomattavasti vähemmän muihin erityistä tukea tarvitseviin oppilaisiin verrattuna.

Seuranta tutkimukset kertovat pääosin yksilöllisistä elämäntapista, mutta tutkimusten avulla tehdään myös tiettyjä ryhmiä koskevia yleistyksiä. Jos halutaan arvioida tutkittavien elämänlaatua, tulee kuitenkin ottaa huomioon sen lukuisat näkökulmat ja määritelmät (Dennis, Williams, Giangreco & Cloninger 1993; Halpern 1993). Seuranta tutkimukset antavat kasvattajille arvokasta tietoa oppilaiden siirtymäprosessista ja niistä kouluun liittyvistä toiminnoista, jotka mahdollisesti vaikuttavat peruskoulun jälkeiseen sopeutumiseen (Wood & Cronin 1999).

Nuorilla, joilla on ollut sopeutumiso ongelmia koulussa, esiintyy vaikeuksia useammin myös varhaisaikuisuudessa, mutta koulusopeutumattomuus ei kuitenkaan välttämättä ennusta vakavia syrjäytymisprosesseja (Rönkä 1995). Jahnukaisen (1997) tutkimat entiset ESY-oppilaat ovat selviytyneet elämässään pääosin kuten muutkin samankäiset nuoret: joukosta löytyy niin menestyneitä kuin syrjäytyneitäkin. Myös Mäkisen & Vanttajan (1993) tutkimuksesta käy ilmi, että entiset ESY-oppilaat ovat pääosin sopeutuneita ja aikuistuneita, mutta joillain heistä esiintyy myös esimerkiksi alkoholin ongelmakäyttöä ja psyykkisiä vaikeuksia ja joidenkin elämäntapaa kuvaa päämäärätön ajeltaminen.

Sopeutumattomien opetuksen oppilaat eroavat muusta väestöstä erityisesti suhteessa koulutukseen ja työllisyyteen. Heidän koulutustasonsa on sekä laadullisesti että määrällisesti keskimääräistä alempi. Vain noin joka neljäs sopeutumattomien opetuksen oppilas suorittaa toisen asteen tutkinnon. (Jahnukainen 1997.)

Kuorelahden (1993) tutkimuksessa 59 % vuonna 1991 päästötodistuksen saaneista ESY-oppilaista jäi kokonaan toisen asteen koulutuksen ulkopuolelle. Runsas kolmasosa oppilaista ei lainkaan pyrkinyt jatkokoulutukseen, valinnassa karsiutui noin viidesosa ja saadun koulutuspaikan perui noin neljäsosa oppilaista. Muutamaa vuotta myöhemmin tehdyssä tutkimuksessa 73 % ESY-oppilaista haki jatkokoulutukseen, heistä 69 % hyväksyttiin ja koulutuksen aloitti 55 % oppilaista (Jahnukainen 1996, 241). Samankaltaisia tutkimustuloksia ovat esittäneet mm. Koro & Moberg (1981), Perälampi & Sannikka (1989), Rönkä (1995), Kivirauma (1997), Lappalainen (2000) ja useat ulkomaiset tutkijat (mm. Blackorby & Wagner 1996; Frank & Sitlington 1997; Malmgren & Edgar 1998).

Koulutusvalinnoissa karsiutuminen saattaa johtua Kuorelahden (1993) mukaan mm. epärealistisista hakutoiveista. Opiskelemaan pääsy ei kuitenkaan näytä tuottavan ESY-oppilaille suuria ongelmia (Koro & Moberg 1981, Jahnukainen 1997). Opintojen aloittaminen ja etenkin aloitettujen opintojen loppuun saattaminen puolestaan näyttävät vaikeilta. Toisen asteen opintojen keskeyttäminen on ESY-oppilaiden kohdalla jopa neljä kertaa keskimääräistä yleisempää, opiskelemaan hakeneista ja päässeistä noin puolet valmistuu, puolet keskeyttää opintonsa (Jahnukainen 1996, 241-242; 1997, 75). Opintojen keskeyttäminen on yleisintä ensimmäisen opintovuoden aikana niin ESY-oppilaiden kohdalla kuin ammatillisissa oppilaitoksissa yleensäkin (Jahnukainen 1997, 78; Havén 1998, 71).

Toisen asteen opintojen keskeyttämisen syiksi on esitetty mm. motivaation puutetta, poissaoloja, sopeutumisongelmia ja väärää alavalintaa sekä sitä, että muutos siirtäessä toisen asteen koulutukseen on erityisluokan jälkeen liian suuri (Perälampi & Sannikka 1989, 73; Jahnukainen 1997, 78-79). Opettajat mainitsivat keskeyttämisen syiksi myös oppilaiden lyhytjänteisyyden ja lapsellisuuden (Perälampi & Sannikka 1989, 73). Kuorelahti (1994, 83-84) huomauttaa, että keskeyttämisen syitä voidaan etsiä myös ammattikoulutusjärjestelmämme rakenteesta ja menettelytavoista, erityisesti ensimmäisen ammattiopintovuoden teoriapainotteisuudesta. Ammattiopinnot aloitetaan opiskelemalla niitä aineita, jotka ovat tuottaneet oppilaille vaikeuksia jo peruskoulussa ja joiden yhteys käytäntöön voi jäädä irralliseksi.

Perälammen ja Sannikan (1989) tutkimuksessa koulutuksen keskeyttämistä tai kokonaan koulutuksen ulkopuolelle jättäytymistä ennustivat vähäinen motivaatio ja jatkokoulutuksen pitäminen yhdentekevänä sekä alhainen keskiarvo. Sukupuolella puolestaan ei näyttänyt olevan vaikutusta ESY-oppilaiden jatkokoulutushalukkuuteen. (Perä-

lampi & Sannikka 1989, 68-71.) Jatkokoulutuksen ulkopuolelle jättäytyminen on myös osoitus jatkuvista epäonnistumisista johtuvasta opiskeluun kyllästymisestä ja huonosta koulutusitsetunnosta (Kuorelahti 1994, 84-85; Perälampi & Sannikka 1989, 73.) Lisäksi Aunola (1996b, 10) huomauttaa, että koulutuksen ulkopuolelle jääneiden oppilaiden leimaamisen sijasta motivaatio-ongelmien syytä tulisi etsiä myös opettajista, jotka eivät ole pystyneet herättämään ja tukemaan oppilaiden koulutusmotivaatiota.

Carson, Sitlington & Frank (1995) esittävät tutkimustulostensa perusteella, että vain neljäsosa käytöshäiriöisistä oppilaista sopeutuu aikuisiässä yhteiskuntaan tyydyttävästi. Pääsyyinä tähän on työttömyys. Myös suomalaisissa tutkimuksissa työttömyyden on todettu olevan huomattavasti keskimääräistä yleisempää entisten sopeutumattomien opetuksen oppilaiden keskuudessa, vaikkakin on huomattava, että juuri vähäinen opiskelu kasvattaa työttömien määrää tässä joukossa. (Jahnukainen 1997; Koro & Moberg 1981.) Sopeutumattomuus koulun normeihin näyttääkin ennakoivan vaikeuksia myös työelämään siirryttäessä. Sopeutumattomilta nuorilta saattaa puuttua "suhteita" tai muunlaista sosiaalista ja kulttuurista pääomaa, joka edistäisi työpaikan saamista. Myös elämänhallintataidot voivat olla puutteelliset ja monet ajautuvatkin yhteiskunnan tukijärjestelmien asiakkaiksi. (Mäkinen & Vanttaja 1993, 87.) Kivirauman (1997) tutkimat entiset ESY-oppilaat olivat työttömyydestä huolimatta motivoituneita työntekoon. He suhtautuivat työhön positiivisesti ja etsivät työtä aktiivisesti.

Menestymistä muilla elämänalueilla on tutkittu, mutta yhtäläisyyksiä on vähän. Perheen perustaminen on entisten ESY-oppilaiden keskuudessa hieman tavallista harvinaisempaa. Lisäksi suuri osa erityisesti työttömistä asuu kotona vanhempien tai toisen vanhemman kanssa. Työssäkäyvät ovat yleisesti avio- tai avoliitossa. (Kivirauma 1997; Frank, Sitlington & Carson 1991.) Alkoholin ongelmakäyttöä ja rikospidätyksiä esiintyy sopeutumattomien oppilaiden myöhemmässä elämässä tavallista useammin (Rönkä 1995), mutta Jahnukaisen (1997, 126-129) tutkimuksen mukaan "rötöstely" vähentyy tai jätetään kokonaan iän myötä. Työillä koulu-sopeutumattomuus on yhteydessä matalan koulutustason lisäksi varhaiseen perheellistymiseen (Rönkä 1995).

6.4 Yhteiskuntaan sopeutuminen

Oppilaiden kyky toimia yhteiskunnassa osoittaa miten hyvin koulujärjestelmä on valmistanut heitä kohtaamaan aikuiselämän haasteet (Wood & Cronin 1999, 327). Wood & Cronin (1999) tarkastelivat useiden käyttäytymishäiriöisiä tai sopeutumattomia oppilaita

koskevien tutkimusten tuloksia ja pääättelevät, että nämä oppilaat eivät saa koulusta niitä välttämättömiä taitoja sopeutuakseen menestyksekkäästi yhteiskuntaan.

Monet tutkijat tuovat esiin sopeutumattomien oppilaiden syrjäytymisriskin, esim. Kuulan (2000) mukaan ESY-luokkien pojilla on peruskoulun oppilaista kaikkein suurin syrjäytymisriski mm. sopeutumattomien opetuksen leimaavuuden takia. Syrjäytymisvaarassa olevia oppilaita kuvataan peruskoulussa heikosti menestyneiksi, koulutushaluttomiksi sekä päämäärättömiksi (Takala 1992, Nyysölä 2000). Näille nuorille on tyypillistä matala koulutustaso, työllisyyteen liittyvät vaikeudet ja joissain tapauksissa myös rikollinen elämäntapa (Nurmi, Salmela-Aro, Anttonen & Kinnunen 1992, 485). Lisäksi tuodaan esiin syrjäytymisen takana olevat erilaiset kenties leimaamisenkin kautta opitut ajattelu- ja toimintatavat, jotka altistavat toistuviin epäonnistumisiin (Nurmi, Salmela-Aro, Anttonen & Kinnunen 1992, 485; Nyysölä 2000).

Koulutuksen ulkopuolelle jääneet nuoret ovat vaarassa syrjäytyä ainakin koulutuksesta ja työelämästä (Liimatainen-Lamberg & Uotinen 1996; Lappalainen 1996). ESY-oppilaiden heikosta koulumenestyksestä, koulutuksen ulkopuolelle jäämisestä ja heikoista sosiaalisista taidoista voi olla kauaskantoisia seurauksia aina sosiaaliseen integraatioon ja yhteiskuntaan sopeutumiseen saakka (Wood & Cronin 1999). Viimeaikoina esimerkiksi koulutuksen keskeyttämisestä aiheutuvan koulutuksellisen syrjäytymisen rinnalle on kuitenkin tuotu myös vaihtoehtoisia näkökulmia. Lappalainen (2001) ja Komonen (2001) huomauttavat, että koulutuksen ulkopuolelle jättäytyvät tai koulutuksen keskeyttävät nuoret saattavat tarvita aikaa löytääkseen kiinnostuksenkohteensa. Monet hakeutuvat koulutukseen uudelleen ja nuorten pärjääminen koulutuksen ulkopuolella on yksilöllistä. Lisäksi Komonen (2001, 146-147) muistuttaa, ettei koulutuksen ulkopuolelle jääminen välttämättä merkitse muiden yhteiskunnallisten toimintojen ulkopuolelle jäämistä. Joillekin nuorille koulutuksen keskeyttäminen merkitsee lähinnä irtaantumista kouluinstituutiosta ja kiinnittymistä muihin aikuistumispyrkimykseen. Komosen (2001, 147) tutkimuksesta käy ilmi myös se, ettei kouluhaluttomuus ja -sopeutumattomuus välttämättä merkitse työhaluttomuutta tai vaikeuksia työelämässä.

7 TUTKIMUSONGELMAT

Tutkimuksen tarkoituksena on kuvailla yläasteikäisten ESY-oppilaiden tulevaisuusorientaatiota Nurmen (mm. 1983; 1991a) kolmitasoista mallia mukailleen. Nurmen mallista motivaatio käsitteellistetään tässä tutkimuksessa kartoittamalla sisältöalueita, joita ESY-oppilaat liittävät omaan tulevaisuuteensa. Suunnittelua tutkitaan selvittämällä ovatko ESY-oppilaat tehneet tulevaisuutta koskevia suunnitelmia ja kuinka usein tulevaisuutta ajatellaan. Arviointi käsitteellistetään tutkimalla tulevaisuuteen suhtautumisen positiivisuutta tai negatiivisuutta sekä sitä, uskooko yksilö pystyvänsä itse vaikuttamaan tulevaisuuteensa. Tulevaisuusorientaation kolmitasoisen mallin lisäksi tutkimuksessa selvitetään ESY-oppilaiden toisen asteen koulutusta koskevia suunnitelmia sekä opettajan käsityksiä oppilaiden tulevaisuudensuunnitelmista.

1. Mitä sisältöalueita ESY-oppilaat liittävät tulevaisuuteensa?
 - 1.1 Eroavatko sisältöalueet suhteessa luokkaan, sukupuoleen, koulumenestykseen tai huoltajan ammattiin?
2. Miten ESY-oppilaat ovat suunnitelleet tulevaisuuttaan?
3. Miten ESY-oppilaat suhtautuvat tulevaisuuteensa?
 - 3.1 Eroavatko ESY-oppilaat muista nuorista tulevaisuuteen suhtautumisessa?
4. Millaisia koulutussuunnitelmia yhdeksäsluokkalaisilla ESY-oppilailta on?
5. Millainen käsitys opettajalla on oppilaiden tulevaisuudensuunnitelmista?
6. Miten ESY-oppilaat voidaan ryhmitellä tulevaisuudensuunnitelmien perusteella?

8 TUTKIMUSMENETELMÄT

8.1 Tutkimuskohde

Tutkimuksen pääkohteena olivat peruskouluun päättävät yhdeksännen luokan sopeutumattomien erityisopetuksen oppilaat. Myös nuorempia, seitsemännen ja kahdeksannen luokan oppilaita tutkittiin useiden tutkimusongelmien kohdalla. Rekisteriä kaikista ESY-luokista ei ollut saatavissa, joten tutkimusjoukkoa ei voitu valita otantamenetelmän, vaan kohde on harkinnanvarainen näyte perusjoukosta. Tutkimukseen osallistuneet koulut sijaitsevat eri puolella Suomea sekä kaupungeissa että maaseudulla.

Kuuden sopeutumattomien erityisopetusta antavan koulun yhteystiedot saatiin Länsi-Suomen lääninhallituksesta. Muiden yhteystietoja etsittiin internetistä käyttämällä kolmea hakukonetta (Altavista, Google ja Ihmemaan haku) ja näissä hakusanoja ESY sekä sopeutumattomien opetus tai erityisopetus. Näin saatiin kootuksi yhteensä 68 ESY-opetusta antavan koulun yhteystiedot. Jokaiseen kouluun, erityiskouluja lukuunottamatta lähetettiin oppilasmääräarvioihin perustuen kahdeksan oppilaan ja opettajan kyselylomaketta sekä saatekirje ESY-opettajalle (liite 3). ESY-kouluihin otettiin yhteyttä etukäteen, tiedusteltiin halukkuutta osallistua tutkimukseen ja lomakkeita lähetettiin koulun rehtorin suostumuksella oppilasmäärän mukaan kolmesta viiteenkymmeneen kappaletta.

Kaikista 68 koulusta, joihin lomakkeita lähetettiin noin puolet ($n=35$) osallistui tutkimukseen. Oppilaan kyselylomakkeita palautui 275 kpl ja opettajan lomakkeita 240 kpl. Hirsjärven ym. (2000, 183) mukaan vastausprosentti on postikyselyissä parhaimmillaan 30-40 %. Tässä tutkimuksessa palautumattomia kyselylomakkeita ei karhuttu, joten postikyselynä toteutettuna tutkimuksena vastauksen saaminen noin 40 %:lta kohdejoukosta on kohtuullinen tulos.

Gall, Borg & Gall (1996, 302-304) huomauttavat, että tutkijan on otettava huomioon myös vastaamatta jättäneet henkilöt ja pohdittava, eroavatko vastaamatta jättäneet henkilöt vastanneista ja onko saatu aineisto täten edustava. Tässä tutkimuksessa kyselylomakkeet saatettiin vastaajille opettajien kautta ja vastaaminen jäi varmasti useimmissa tapauksissa opettajan, ei yksittäisen koehenkilön päätettäväksi. Täten ei voida olettaa, että vastaamatta jättäneet eroaisivat merkittävästi tutkimukseen osallistuneista ESY-oppilaista.

Tutkimukseen osallistuneet oppilaat ovat sopeutumattoman erityisopetuksen seitsemännenn, kahdeksannen ja yhdeksännenn luokan 13-17 -vuotiaita oppilaita. Tutkimukseen osallistui yhteensä 275 oppilasta, joista suurin osa on 9-luokkalaisia. Poikien osuus aineistosta on tyttöjä huomattavasti suurempi. Oppilaiden huoltajat ovat pääosin työntekijöitä. Ammatit luokiteltiin käyttämällä apuna tilastokeskuksen julkaisua Sosioekonomisen aseman luokitus (1989). Tutkimukseen osallistuneiden oppilaiden luokka- ja sukupuolijakaumat sekä huoltajien ammattien jakaumat esitetään tarkemmin taulukossa 1.

Oppilaiden koulumenestystä kuvaa keskiarvo, joka vaihtelee aineistossa välillä 4,1 ja 9,1. Näiden keskiarvo on 6,4. Parhaiten menestyttiin käsitöissä ($\bar{x}=6,98$) ja heikoimmin englannin kielessä ($\bar{x}=6,10$). Opettajan lomakkeessa kysyttiin myös oppilaiden koulupoissaoloja tunteina kuukaudessa. Tutkittujen oppilaiden poissaolot jakautuvat aika tasaisesti kaikkiin ennalta määriteltyihin luokkiin. Poissaolojakaumat esitetään tarkemmin taulukossa 1.

TAULUKKO 1. Tutkittujen oppilaiden (n=275) luokka, sukupuoli ja poissaolot kuukaudessa sekä huoltajien ammatti frekvenssi- ja prosenttijakaumina.

	f	%	Yht.	f	%
Sukupuoli					
Poika	195	71 %			
Tyttö	80	29 %		275	100 %
Luokka					
7	50	18 %			
8	66	24 %			
9	159	58 %		275	100 %
Huoltajan ammatti					
Työntekijä	105	51 %			
Alempi toimihlö	50	24,3 %			
Ylempi toimihlö	17	8,3 %			
Muu (opiskelija, eläkeläinen ym.)	34	16,4 %		206	100 %
Poissaolot h/kk					
alle 5 h	74	32 %			
5-10 h	51	22 %			
10-20 h	61	26 %			
yli 20 h	45	20 %		231	100 %

8.2 Tutkimusvälineistö

Tutkimus toteutettiin kyselylomakkeiden avulla. Kyselylomakkeiden käyttöä puoltaa se, että niiden avulla voidaan suhteellisen nopeasti kerätä laaja tutkimusaineisto (Gall, Borg & Gall 1996, 289). Lisäksi kyselyiden etuna on aineiston nopea ja helppo käsittely sekä analysointi tietokoneohjelmien avulla (Hirsjärvi ym. 2000, 182). Tämä tutkimus olisi voitu toteuttaa myös haastatteluin, mutta kyselylomakkeiden käyttämiseen päädyttiin, koska haluttiin kerätä laaja aineisto ympäri Suomea.

Tutkimuksessa käytettiin kahta kyselylomaketta, joista toiseen vastasi oppilas ja toiseen oppilaan opettaja. Lomakkeet lähetettiin lokakuussa 2001 ja ne palautuivat lokamarraskuun aikana. Lomakkeet oli pääosin täytetty asianmukaisesti, mutta kolme lomaketta hylättiin, koska ne oli täytetty vain muutaman kysymyksen kohdalta.

8.2.1 Oppilaan kyselylomake

Oppilaan kyselylomakkeen (liite 1) I-osan kysymyksillä selvitetään vastaajien taustatietoja. Oppilas merkitsi lomakkeeseen etunimensä, jotta oppilaan vastaukset voitiin yhdistää opettajan häntä koskeviin vastauksiin. Taustatietoina kysyttiin myös oppilaan ikää, koska joukossa saattaa olla luokan kertaajia ja luokkaa, koska tietoja kerättiin kolmelta luokka-asteelta sekä sukupuolta ja huoltajan ammattia.

Kyselylomakkeen II-osan kysymykset koskevat tulevaisuusorientaatiota ja sen kolmea tasoa Nurmen (1989a, 1990, 1991a ym.) mallia mukaillen. III-osan kysymykset liittyvät oppilaiden toisen asteen koulutusta koskeviin suunnitelmiin. Tarkemmin määritellyt tulevaisuudensuunnitelmat, koulutussuunnitelmat haluttiin ottaa mukaan tähän tutkimukseen, koska aiemmat tutkimukset (mm. Jahnukainen 1996) osoittavat, että ESY-oppilaat kouluttautuvat sekä laadullisesti että määrällisesti ikätovereitaan vähemmän.

Vertailun mahdollistamiseksi tulevaisuutta koskevan ajattelun määrää, tulevaisuuteen suhtautumista ja vaikuttamismahdollisuuksia kysyttiin tässä tutkimuksessa kolmella kysymyksellä (oppilaan kyselylomakkeen II- osan kysymykset 2, 4 ja 5), joita käytettiin myös Nurmen & Nuutisen (1987) tutkimuksessa. Nurmen & Nuutisen tutkimuksessa tutkittiin pääosin 15-19 -vuotiaiden nuorten tulevaisuusorientaatiota. Tutkijoiden saamia jakaumia verrattiin tässä tutkimuksessa saatuihin yhdeksäsluokkalaisten

oppilaiden vastausjakaumiin. Muut kyselylomakkeen kysymykset on laadittu lähdekirjallisuutta apuna käyttäen tätä tutkimusta varten.

Oppilaan kyselylomakkeen kysymykset laadittiin suurimmaksi osaksi monivalintakysymyksiksi. Kirjoitettua vastausta pyydettiin toivealan ja -ammatin kohdalla ja joissain kysymyksissä on valmiiden vastausvaihtoehtojen lisäksi myös avoimen vastauksen vaihtoehto. Useissa kysymyksissä on myös "en osaa sanoa" -vaihtoehto, koska oletettiin, ettei kaikkiin kysymyksiin välttämättä osata vastata. Tällöin vaihtoehto saattaa kertoa tulevaisuudensuunnitelmien epäselvyydestä.

Kyselylomakkeesta tehtiin strukturoitu, jotta se olisi mahdollisimman helposti ja nopeasti täytettävissä sekä helposti käsiteltävissä ja analysoitavissa. Myös omien vastausten kirjoittamiseen annetaan mahdollisuus. Tämä vähensi sitä kyselytutkimuksen heikkoutta, jonka mukaan strukturoitujen vastausvaihtoehtojen onnistuneisuutta vastaajien näkökulmasta ei voida selvittää (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 182).

Kyselylomakkeen ensimmäistä versiota testattiin kolmella yleisopetuksen yhdeksännellä luokalla sekä osa-aikaisessa erityisopetuksessa toukokuussa 2001. Tulosten ja oppilaiden antaman palautteen perusteella kyselyä lyhennettiin ja joitakin kysymyksiä muutettiin. Esitestauksessa oppilaat suhtautuivat kyselyyn vakavasti ja lomakkeet täytettiin asianmukaisesti ja harkiten.

8.2.2 Opettajan kyselylomake

Opettajan tuli täyttää kyselylomake (liite 2) jokaisen oppilaansa kohdalta. Opettaja merkitsi lomakkeeseen oppilaan etunimen, jotta vastaukset voitiin yhdistää oikeaan oppilaaseen. Opettaja merkitsi lomakkeeseen myös oppilaan koulumenestystä koskevat tiedot, koska oletettiin, etteivät oppilaat välttämättä muista omia todistusnumeroitaan. Taustatietona kysyttiin myös oppilaan poissaolojen määrää kuukaudessa. Lisäksi opettajaa pyydettiin monivalintakysymyksin kertomaan käsityksensä oppilaan tulevaisuudensuunnitelmista ja avoimessa kysymyksessä opettajaa pyydettiin nimeämään oppilaan mieluisin toisen asteen koulutusvaihtoehto tai kertomaan mitä oppilas tekee, ellei hän opettajan käsityksen mukaan hakeudu toisen asteen koulutukseen.

Myös opettajan kyselylomakkeesta pyrittiin tekemään mahdollisimman strukturoitu, helposti ja nopeasti täytettävä. Lisäksi oletettiin, ettei opettajalle kohdistu suurta vaivaa täyttää kyselylomake jokaisen oppilaan kohdalta, koska ESY-luokkien oppilas-

määrä on yleensä suhteellisen pieni, eikä opettajaan kohdistuva vaivannäkö näin ollen vähentäisi palautuvien vastausten määrää.

Ennen tutkimuksen toteuttamista osa yhden yläasteen luokanvalvojista sekä koulun erityisopettajat antoivat palautetta opettajille suunnatusta kyselylomakkeesta. Palautteen perusteella kaksi kysymystä muotoiltiin uudelleen.

8.3 Tutkimuksen luotettavuus ja pätevyys

Harkinnanvaraisen näytteen perusteella tutkimuksen tuloksia ei voida täysin yleistää koskemaan koko perusjoukkoa. Joidenkin päätelmien tekemiseksi tutkimusaineisto (n=275) on kuitenkin riittävä. Yleistettävyyttä parantaa se, että koehenkilöitä saatiin ympäri Suomea, sekä suuremmista kaupungeista, pikkukaupungeista että maaseudulta.

Kyselytutkimuksen haittana voidaan pitää sitä, että vastaajien suhtautuminen tutkimukseen jää epäselväksi (Hirsjärvi ym. 2000, 182). Sekä pro seminaari -työssä (Lappinen 2001) että tämän tutkimuksen esitestauksessa tutkimus toteutettiin informoituna kyselynä muutamassa koulussa. Näiden koulujen opettajilta saatiin palautetta, joka vahvistaa sitä käsitystä, että kyselyyn suhtauduttiin vakavasti ja lomakkeet täytettiin asianmukaisesti.

Mittauksen validiudella eli pätevyydellä tarkoitetaan mittarin kykyä antaa tietoa juuri siitä, mitä tutkimuksessa halutaankin mitata (Erätuuli, Leino & Yli-Luoma 1994, 104). Validiutta voidaan lähestyä useista näkökulmista, jolloin puhutaan esim. sisällön validiudesta, rakennevalidiudesta tai ennustevalidiudesta (Gall ym. 1996, 249-253; Erätuuli ym. 1994, 104-108). Nummenmaa, Konttinen, Kuusinen & Leskinen (1997, 203) kuitenkin huomauttavat, että kyseessä on yhtenäinen käsite, josta voidaan hankkia tietoa ja jota voidaan perustella eri tavoin.

Tässä tutkimuksessa validiutta arvioidaan suhteessa tutkimuksen sisältöön. Sisällön validiutta pyritään parantamaan mm. rajaamalla ja käsitteellistämällä tutkimuksen kohteena oleva käsite mahdollisimman tarkasti (Erätuuli ym. 1994, 106). Tulevaisuus-orientaatio on käsitteellistetty aiempia tutkimuksia mukaillen tulevaisuutta koskeviin sisältöalueisiin, suunnitelmien tekemiseen ja tulevaisuuteen suhtautumiseen positiivisuus-negatiivisuus -akselilla. Myös yksittäisten kysymysten laadinnassa on käytetty apuna aiempaa tutkimusta.

Mittauksen reliabiliteettia eli pysyvyyttä voidaan arvioida rinnakkaismittauksen avulla (Erätuuli ym. 1994, 100-101). Tässä tutkimuksessa käytettiin Cronbachin alfa-

kerrointa. Reliabiliteettikerroin voitiin laskea yleisiä tulevaisuuden suunnitelmia, tulevaisuuteen suhtautumista ja koulutussuunnitelmia sekä omiin vaikutusmahdollisuuksiin uskomista koskeville osioille. Reliabiliteettikertoimet käyvät ilmi taulukosta 2.

TAULUKKO 2. Reliabiliteettikertoimet (Cronbachin α) tulevaisuuden suunnittelua, tulevaisuuteen suhtautumista, koulutussuunnitelmia ja omiin vaikutusmahdollisuuksiin uskomista koskeville osioille.

Mittari	Osioiden lkm	α -kerroin
Suunnittelu	14	0,8435
Tulevaisuuteen suhtautuminen	6	0,7577
Koulutussuunnitelmat	15	0,8849
Usko omiin vaikutusmahdollisuuksiin	5	0,6809

Erätuulen ym. (1994, 104) mukaan tutkijan tulee huolestua, jos reliabiliteetti jää alle .50, joten tämän tutkimuksen reliabiliteettikertoimia voidaan pitää riittävinä.

8.4 Aineiston analyysimenetelmät

Tutkimusongelmana on kuvailla yläasteikäisten ESY-oppilaiden tulevaisuusorientaatioita ja yhdeksäsluokkalaisten oppilaiden toisen asteen koulutusta koskevia suunnitelmia. Lisäksi kuvailtiin opettajan käsityksiä oppilaiden tulevaisuudensuunnitelmista. Kuvailuun käytettiin frekvenssi- ja prosenttijakaumia sekä ristiintaulukointia. Lisäksi muodostettiin summamuuttujia.

Tuloksia vertailtiin suhteessa oppilaiden taustatietoihin ja kolmen kysymyksen kohdalla myös Nurmen & Nuutisen (1987) saamiin vastausjakaumiin. Vertailuun käytettiin ristiintaulukointia ja Khin neliötestiä, prosenttilukujen erotusta sekä keskiarvojen t-testiä. Aineiston analyysimenetelmät esitetään tutkimusongelmittain taulukossa 3.

TAULUKKO 3. Tutkimuksessa käytetyt analyysimenetelmät tutkimusongelmittain.

Tutkimusongelma	Menetelmä	Tarkoitus
1. Tulevaisuuteen liitettävät elämänsisällöt (Motivaatio)	frekvenssi- ja prosenttijakaumat t-testi	kuvailu, vertailu
2. Tulevaisuutta koskevien Suunnitelmien tekeminen (Suunnittelu)	frekvenssi- ja prosenttijakaumat t-testi prosenttilukujen erotus	kuvailu, vertailu
3. Tulevaisuuteen suhtautuminen (Arviointi)	frekvenssi- ja prosenttijakaumat t-testi prosenttilukujen erotus	kuvailu, vertailu
4. Koulutussuunnitelmat	frekvenssi- ja prosenttijakaumat summamuuttujat ristiintaulukointi Khin neliötesti t-testi	kuvailu, vertailu
5. Opettajan käsitykset oppilaan tulevaisuudensuunnitelmista	frekvenssi- ja prosenttijakaumat t-testi korrelaatio	kuvailu, vertailu
6. Oppilaiden luokittelu	summamuuttujat frekvenssi- ja prosenttijakaumat ristiintaulukointi Khin neliötesti Varianssianalyysi (Anova)	kuvailu, vertailu

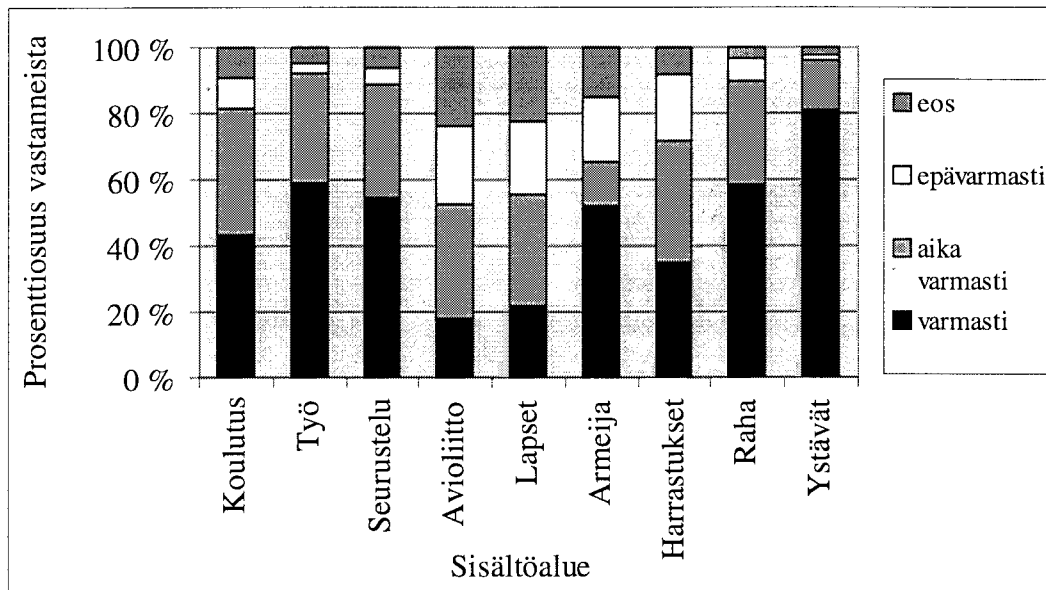
9 TUTKIMUKSEN TULOKSET

9.1 Motivaatio

Tulevaisuusorientaation motivaatio-osa käsitteellistettiin tässä tutkimuksessa kartoittamalla elämänsisältöjä, joita ESY-oppilaat liittävät omaan tulevaisuuteensa. Oppilaita pyydettiin kysymyksessä 1 vastaamaan siihen, kuinka varmoja he ovat erilaisten perinteisten elämänsisältöjen kuulumisesta omaan elämään tulevaisuudessa. Oppilaat saattoivat nimetä tutkijan vaihtoehtojen lisäksi myös jonkin muun tärkeän asian tulevaisuudessa. Tuloksia tarkastellaan koko aineistossa ja erikseen eri luokka-asteiden, sukupuolen ja koulumenestyksen suhteen sekä suhteessa vanhempien ammattiin.

Tutkitut oppilaat ovat kaikista varmimpia ystäväistä, nämä kuuluvat varmasti lähes kaikkien (81 %) oppilaiden elämään. Työtä pitää varmana elämänsisältönä 59 % oppilaista. Yli puolet tutkituista oppilaista piti myös rahan ja seurustelun kuulumista elämään varmana. Koulutukseen suuntautuu varmasti vain n. 43 % oppilaista ja koulusta pitää epävarmana elämänsisältönä 9 % kaikista oppilaista.

Epävarmimpina elämänsisältöinä pidettiin avioliittoa ja lapsia, jotka sijoittuvatkin muihin tässä mainittuihin elämänsisältöihin verrattuna yleensä kauemmas tulevaisuuteen. Yllättävän moni, noin viidennes oppilaista pitää myös harrastuksia epävarmana asiana tulevaisuudessa. Muina tärkeinä elämänsisältöinä oppilaat mainitsivat lapsuuden perheen, tiettyjä ystäviä, oman talon ja erilaisia harrastuksiin tai vapaa-ajan viettoon liittyviä asioita, kuten musiikki tai autot. Tulevaisuuteen liitettävien sisältöalueiden vastusjakaumat esitetään prosentteina kuviossa 1.

KUVIO 1. Tulevaisuuteen liitettävien elämänsisältöjen vastausjakaumat prosenttiosuuksina.

Tulevaisuuteen liittyvät sisältöalueet vaihtelevat vain vähän suhteessa oppilaiden luokka-asteeseen. Tuloksista käy kuitenkin ilmi, että yhdeksäsluokkalaiset oppilaat pitävät koulutusta seitsemäsluokkalaisiin verrattuna varmempana. Kahdeksannen ja yhdeksännen luokan välillä tilastollisesti merkitsevää eroa ei ole. Lisäksi tulokset osoittavat, että kahdeksannen luokan oppilaat pitävät armeijaa varmempana elämänsisältönä verrattuna muihin luokka-asteisiin. Tulos johtunee siitä, että tutkituista kahdeksäsluokkalaisista poikien osuus on yli 80 %, kun muilla luokka-asteilla poikia on n. 70 % kaikista oppilaisista. Vastausten keskiarvot ja luokkien väliset erot esitetään liitteessä 4.

Tytöt ja pojat eroavat toisistaan luonnollisesti armeijan suhteen. Lisäksi pojat ovat tyttöjä varmempia siitä, että raha ja harrastukset tulevat kuulumaan heidän elämänsä tulevaisuudessa. Tytöt puolestaan pitävät ystäviä varmempana elämänsisältönä poikiin verrattuna. Vastausten keskiarvot ja sukupuolten väliset erot esitetään taulukossa 4.

TAULUKKO 4. Armeija, harrastukset, raha ja ystävät tulevaisuuden elämänsisältöinä tytöillä ja pojilla.

Sisältö	Sukupuoli	ka	s	Eron merkitsevyys	
				t	p
Armeija	tyttö	2,89	0,32		
	poika	1,31	0,6	-24,051	p= .000
Harrastukset	tyttö	1,99	0,71		
	poika	1,76	0,77	-2,293	p= .023
Raha	tyttö	1,60	0,69		
	poika	1,41	0,59	-2,144	p= .034
Ystävät	tyttö	1,11	0,36		
	poika	1,22	0,47	2,139	p= .034

1= varmasti kuuluu elämäni tulevaisuudessa...3= epävarmasti

Tuloksia tarkasteltiin myös suhteessa oppilaiden koulumenestykseen. Koulumenestyksen osoittajana käytettiin keskiarvoja, jotka luokiteltiin kolmeen luokkaan. Parhaiten menestyneisiin (\bar{x} = 8,0 tai yli, luokka 1) kuului 6 oppilasta. Suurin osa oppilaista (n= 135) menestyi tyydyttävästi (\bar{x} = 6,0–7,9, luokka 2) ja heikoimminkin menestyneiksi (\bar{x} = 5,9 tai alle, luokka 3) katsottiin 54 oppilasta. Koulumenestystä koskevat tiedot puuttuivat noin joka neljänneltä oppilaalta.

Tulevaisuuden elämänsisällöistä koulutus, työ ja ystävät eroavat suhteessa koulumenestykseen. Mitä paremmin oppilas menestyy koulussa, sitä varmempana hän pitää näiden elämänsisältöjen kuulumista tulevaisuuden elämään. Tuloksia tarkasteltaessa tulee kuitenkin ottaa huomioon se, että aineistossa parhaiten menestyneiden joukko on muita ryhmiä huomattavasti pienempi. Edellä käsitellyt erot syntyvät juuri suhteessa tähän paremmin menestyneiden joukkoon. Tyydyttävästi ja heikosti menestyneet eivät eroa toisistaan tilastollisesti merkittävästi. Vastausten keskiarvot ja luokkien väliset erot esitetään taulukossa 5.

TAULUKKO 5. Koulutus, työ ja ystävät tulevaisuuden elämänsisältöinä koulumenestystä kuvaavissa luokissa 1 (hyvin menestyneet), 2 (tyyydyttävästi menestyneet) ja 3 (heikosti menestyneet).

Sisältö	Koulumenestys	ka	s	Erojen merkitsevyys	
				t	p
Koulutus	1	1,17	0,41		
	2	1,67	0,62	-2,855	p= .028
	3	1,73	0,79	-2,783	p= .018
Työ	1	1,00	0,00		
	2	1,43	0,53	-9,236	p= .000
	3	1,47	0,62	-5,335	p= .000
Ystävät	1	1,00	0,00		
	2	1,20	0,44	-5,201	p= .000
	3	1,21	0,49	-3,055	p= .004

1= varmasti kuuluu elämäni tulevaisuudessa...3= epävarmasti

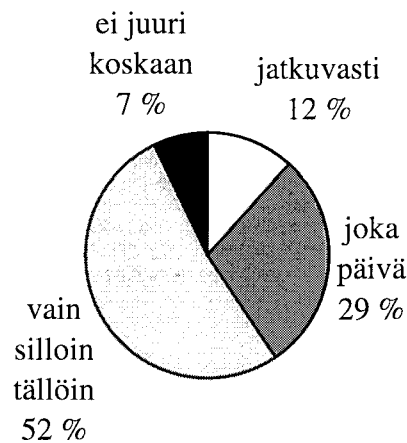
Huoltajan ammatilla ei näytä olevan yhteyttä oppilaan tulevaisuuden sisältöihin. Neljäsosa oppilaista ei ollut merkinnyt huoltajan ammattia kyselylomakkeeseen.

9.2 Suunnittelu

Tulevaisuusorientaation suunnittelua tutkittiin selvittämällä ovatko ESY-oppilaat tehneet tulevaisuutta koskevia suunnitelmia ja kuinka usein tulevaisuutta ajatellaan. Tulevaisuutta koskevaa suunnittelua kartoitettiin kyselylomakkeessa mielipideväittämillä kysymyksessä 3. Tulevaisuutta koskevan ajattelun määrää mitattiin kysymyksellä 2, joka on otettu Nurmen & Nuutisen (1987) aiemmasta tutkimuksesta. Vastausjakaumia verrataan suhteessa oppilaiden taustatietoihin ja Nurmen & Nuutisen tutkimuksen jakaumiin.

9.2.1 Tulevaisuutta koskevan ajattelun määrä

ESY-oppilaat ajattelevat tulevaisuuttaan koskevia asioita keskimäärin vain silloin tällöin. Näin vastasi yli puolet oppilaista. 12 % oppilaista puolestaan ajatteli tulevaisuutta jatkuvasti ja 7 % ei ajatellut tulevaisuutta juuri koskaan. Vastausten prosenttijakaumat esitetään kuviossa 2.

KUVIO 2. Tulevaisuusajattelun määrä.

Oppilaista, jotka eivät ajattele tulevaisuuttaan juuri koskaan suhteellisesti suurin osuus on seitsemäsluokkalaista, poikia ja koulussa heikosti menestyneitä. He suhtautuvat tulevaisuuteen pääosin negatiivisesti ja suunnittelevat tulevaisuuttaan vähän. Täten heidän tulevaisuudensuunnitelmansa ovat muita epäselvempiä. Tulevaisuutta koskevia asioita aletaankin pohtia enemmän kun peruskoulun päätyminen alkaa hämmöttää. Seitsemäsluokkalaiset oppilaat ajattelevat tulevaisuuttaan kaikista harvimmin, yhdeksäsluokkalaiset vastaavasti useimmin. Vastausten keskiarvot ja eri luokkien väliset tilastolliset merkitsevyydet esitetään taulukossa 6.

TAULUKKO 6. Tulevaisuusajattelun määrä luokilla 7-9.

Luokka	Ka	s	Erojen merkitsevyys - 7 lk	
			T	p
7	2,84	0,65		
8	2,55	0,83	2,148	p= .034
9	2,46	0,80	3,375	p= .001

Kuinka usein tulevaisuutta koskevat asiat ovat mielessäsi? (kysymys II/2)

1= jatkuvasti... 4= ei juuri koskaan

Verrattaessa tyttöjä ja poikia huomattiin selvä ero siinä, kuinka usein tulevaisuus on mielessä. Tytöt ajattelevat tulevaisuutta koskevia asioita huomattavasti poikia enemmän. Vastausten keskiarvot ja tilastolliset merkitsevyydet esitetään taulukossa 7.

TAULUKKO 7. Tulevaisuusajattelun määrä tytöillä ja pojilla.

sukupuoli	ka	s	Eron merkitsevyys	
			T	p
poika	2,66	0,77		
tyttö	2,29	0,78	3,609	p= .000

Kuinka usein tulevaisuutta koskevat asiat ovat mielessäsi? (kysymys II/2)

1= jatkuvasti... 4= ei juuri koskaan

Tutkimuksessa selvitettiin myös koulumenestyksen yhteyttä siihen, kuinka usein oppilas ajattelee tulevaisuutta koskevia asioita. Kuten aiemmassakin tutkimusongelmassa, myös tässä parhaiten menestyneiden ryhmä eroaa muista ryhmistä tilastollisesti merkitsevästi, eli he ajattelevat tulevaisuuttaan muita useammin. Tyydyttävästi ja heikoimmin menestyneiden ryhmät eivät puolestaan eroa toisistaan tulevaisuusajattelun määrän suhteen. Vastausten keskiarvot ja tilastolliset merkitsevyydet esitetään taulukossa 8.

TAULUKKO 8. Tulevaisuusajattelun määrä koulumenestystä kuvaavissa luokissa 1 (hyvin menestyneet), 2 (tydyttävästi menestyneet) ja 3 (heikosti menestyneet).

Koulumenestys	ka	s	Erojen merkitsevyys	
			T	p
1	1,83	0,41		
2	2,58	0,78	-4,145	p= .005
3	2,63	0,88	-3,887	p= .002

Kuinka usein tulevaisuutta koskevat asiat ovat mielessäsi? (kysymys II/2)

1= jatkuvasti... 4= ei juuri koskaan

Vertailtaessa tämän tutkimuksen tulevaisuusajattelun määrää koskevan kysymyksen vastausjakaumia Nurmen & Nuutisen (1987) tutkimuksessa saatuihin jakaumiin, huomataan, että Nurmen & Nuutisen (1987) tutkimien nuorten vastaukset keskittyvät vaihtoehtoihin "joka päivä" ja "vain silloin tällöin", kun taas tässä tutkimuksessa saadut vastaukset hajautuvat enemmän. ESY-oppilaissa on enemmän sekä sellaisia oppilaita, jotka ajattelevat tulevaisuuttaan jatkuvasti, että niitä, jotka eivät ajattele tulevaisuutta koskevia asioita juuri koskaan. Vastausten prosenttijakaumat ja erojen tilastolliset merkitsevyydet esitetään taulukossa 9.

TAULUKKO 9. Tulevaisuusajattelun määrä Nurmen & Nuutisen (1987, n=295) tutkimuksessa ja tässä tutkimuksessa (n=159)

Vastausvaihtoehto	Nurmi & Nuutinen (1987)	Lappinen (2002)	
jatkuvasti	5,4 %	13,3 %	**
joka päivä	43,1 %	33,5 %	*
vain silloin tällöin	50,2 %	46,8 %	
ei juuri koskaan	1,3 %	6,3 %	**

* p< .05 ** p< .01 *** p< .001

Kuinka usein tulevaisuutta koskevat asiat ovat mielessäsi? (kysymys II/2)

9.2.2 Tulevaisuutta koskevat suunnitelmat

Suurin osa (yli 70 %) tutkituista oppilaista kertoo tehneensä tulevaisuutta koskevia suunnitelmia ja miettineensä mitä peruskoulun jälkeen kannattaisi tehdä. Tavoitteiden saavuttamista on suunnitellut yli puolet oppilaista. Lisäksi lähes 70 % oppilaista sanoo pyrkivänsä hyvään koulumenestykseen, jotta pääsisi hyvään opiskelupaikkaan. Noin puolet tutkituista kertoo tietävänsä mitä tekevät 17-vuotiaana, 20 vuoden iästä ollaan epävarmempia

Lähes joka neljäs oppilas on kuitenkin osittain tai täysin samaa mieltä siitä, että tulevaisuus näyttää epäselvältä. Tämä ei kuitenkaan välttämättä tarkoita sitä, etteivätkö oppilaat suunnittelisi tai pohtisi tulevaisuuttaan, vaikuttaahan nuorten tulevaisuuteen monet heistä itsestään riippumattomat tekijät. Yli 30 % oppilaista elää päivä kerrallaan, eikä suunnittele tulevaisuuttaan. Lisäksi lähes kolmannes oppilaista ei tiedä mitä he tekevät peruskoulun päätyttyä.

Kyselylomakkeessa tarkemmin määritellyistä suunnittelua koskevista kysymyksistä käy ilmi, että noin puolet oppilaista on suunnitellut pääsyä opiskelupaikkaan tai työhön sekä rahallista toimeentuloa ja suunnitelmia tekemättömiä on suunnilleen yhtä paljon. Tulevaisuuteen liittyviä epävarmuustekijöitä on suunniteltu vielä vähemmän. Yli puolet oppilaista ei ole suunnitellut tilannetta, jossa opiskelemaan ei päästä. Hiukan suurempi osa ei ole suunnitellut myöskään sitä, mitä tehdä, jos työpaikkaa ei löydy. Kysymysten vastausjakaumat esitetään liitteessä 5.

Tytöt suunnittelevat tulevaisuuttaan poikia enemmän. Tästä huolimatta tyttöjen tulevaisuus näyttää useammin epäselvältä, joskin ero on tilastollisesti vain suuntaa antava. Pojat sanovat yleisesti tietävänsä mitä tekevät muutaman vuoden päästä, tytöt empivät enemmän ja eivät yleensä tiedä mitä tekevät 20-vuotiaana. Tarkemmin määritellyissä tulevaisuudensuunnitelmissa tytöt ja pojat eroavat vain sen suhteen, että pojat ovat tyttöjä useammin suunnitelleet miten hyvä työpaikka saavutetaan. Vastausten keskiarvot ja sukupuolten välisten erojen tilastolliset merkitsevyydet esitetään taulukossa 10.

TAULUKKO 10. Tulevaisuutta koskeva suunnittelu tytöillä ja pojilla.

Kysymys	Sukupuoli	Erojen merkitsevyys			
		ka	s	t	p
Olen tehnyt tulevaisuutta koskevia suunnitelmia.	Poika	2,31	1,24	3,007	p= .003
	Tyttö	1,86	1,07		
Tulevaisuus näyttää epäselvältä.	Poika	3,41	1,31	1,937	p= .054
	Tyttö	3,08	1,30		
En suunnittele tulevaisuutta aika näyttää, mitä se tuo...	Poika	3,51	1,50	-1,900	p= .059
	Tyttö	3,85	1,28		
Tiedän mitä teen 20-vuotiaana.	Poika	2,96	1,57	-3,808	p= .000
	Tyttö	3,69	1,38		
Olen suunnitellut miten saan hyvän työpaikan.	Poika	2,53	1,37	-4,188	p= .000
	Tyttö	3,31	1,40		

1= samaa mieltä... 5= eri mieltä

Tulevaisuutta koskevaa suunnittelua selvitettiin myös erikseen eri luokka-asteiden oppilaiden kohdalta (liite 6) ja näyttäisi siltä, että tulevaisuutta koskevien suunnitelmien tekeminen lisääntyy iän myötä. Kahdeksannen ja yhdeksännen luokan oppilaat eroavat toisistaan vain hyvin vähän, seitsemäsluokkalaiset eroavat muista selvemmin. Erot ovat parhaimmillaankin vain suuntaa antavia. Tuloksista voi myös päätellä, että seitsemäsluokkalaisillakin voi olla jo selviä tulevaisuudensuunnitelmia ja päinvastoin jotkut yhdeksännen luokan oppilaat, joiden peruskoulun jälkeinen tulevaisuus on lähellä, ovat suunnitelleet tulevaisuuttaan hyvin vähän.

Koulumenestyksellä näyttää olevan yhteyttä oppilaiden tulevaisuutta koskevaan suunnitteluun. Hyvin koulussa menestyneet oppilaat suunnittelevat tulevaisuuttaan pääasiassa muita enemmän, mutta tyydyttävästi ja heikosti menestyneet oppilaat vaikuttavat työorientoituneemmilta ja ovat hyvin menestyneitä useammin suunnitelleet työpaikan hankkimista. Erot syntyvät jälleen parhaiten menestyneiden ja muiden oppilaiden välille, tyydyttävästi ja heikosti menestyneet oppilaat eivät eroa toisistaan tilastollisesti merkitsevästi. Vastausten keskiarvot ja erojen tilastolliset merkitsevyydet esitetään taulukossa 11. Tässä tutkimuksessa huoltajan ammatti ei näytä olevan yhteydessä oppilaiden tulevaisuutta koskevaan suunnitteluun.

TAULUKKO 11. Tulevaisuutta koskeva suunnittelu koulumenestystä kuvaavissa luokissa 1 (hyvin menestyneet), 2 (tydyttävästi menestyneet) ja 3 (heikosti menestyneet).

Kysymys	Koulumenestys	ka	s	Erojen merkitsevyys	
				t	p
Olen tehnyt tulevaisuutta koskevia suunnitelmia.	1	1,50	0,55		
	2	2,30	1,21	-3,224	p= .013
	3	2,17	1,28	-2,349	p= .036
En suunnittele tulevaisuutta aika näyttää mitä se tuo tullessaan.	1	4,17	0,41		
	2	3,51	1,51	3,105	p= .008
	3	3,62	1,50	2,056	p= .050
Olen miettinyt mitä minun kannattaa peruskoulun jälkeen tehdä	1	1,33	0,52		
	2	1,82	1,13		
	3	2,00	1,49	-2,278	p= .036
Olen suunnitellut miten saan hyvän työpaikan.	1	3,83	0,98		
	2	2,66	1,37	2,809	p= .031
	3	2,92	1,51		

1= samaa mieltä... 5= eri mieltä

9.3 Arviointi

Tulevaisuusorientaatiomallin arviointi-osa käsitteellistettiin tässä tutkimuksessa tutkijalla tulevaisuuteen suhtautumisen positiivisuutta tai negatiivisuutta sekä sitä, uskooko yksilö pystyvänsä itse vaikuttamaan tulevaisuuteensa. Näitä mitattiin kyselylomakkeen kolmannen kysymyksen C-osan mielipideväittämillä sekä kysymyksillä 4 ja 5. Arviointia tarkastellaan koko aineistossa ja suhteessa oppilaiden taustatietoihin. Lisäksi kysymysten 4 ja 5 vastausjakaumia verrataan Nurmen & Nuutisen (1987) saamiin jakaumiin.

Suurin osa tutkituista oppilaista (n. 62 %) on sitä mieltä, että tulevaisuus tuntuu heistä lähinnä mukavalta. Tulevaisuus pelottaa noin viidesosaa ja lähes yhtä monen mielestä tulevaisuus tuntuu erittäin hyvältä ja mukavalta. Tulevaisuutta halutaan yleisesti suunnitella, ja tulevaisuus kiinnostaa miltei kaikkia.

Jotkut oppilaat suhtautuvat tulevaisuuteen kuitenkin varsin negatiivisesti. Lähes joka kolmannen oppilaan tulevaisuus ei näytä valoisalta, he eivät odota tulevaisuutta innostuneena ja noin 12 % oppilaista ei ole juurikaan kiinnostunut tulevaisuudesta. Koska tulevaisuutta koskevia pelkoja tai huolenaiheita ei tässä tutkimuksessa selvitetty

tarkemmin, voidaan vain todeta, että joillekin tulevaisuus voi olla synkkä tai pelottava asia. Kysymysten vastausjakaumat esitetään liitteessä 7.

Miltei 80 % kaikista tutkituista oppilaista uskoo, että he itse vaikuttavat omaan tulevaisuuteensa eniten. Kuitenkin vain harva uskoo toteuttavansa kaikki toiveensa tulevaisuudessa. Tehtyjen tulevaisuudensuunnitelmien toteutumiseen uskoo reilu kolmannes tutkituista oppilaista. Koska tässä tutkimuksessa ei tarkemmin selvitetty oppilaiden tekemiä tulevaisuudensuunnitelmia, näiden suunnitelmien tai niiden toteuttamisen realistisuutta ei voida arvioida. Kysymysten vastausjakaumat esitetään liitteessä 7.

Tytöt vaikuttavat poikia kiinnostuneemmilta tulevaisuudesta. Tästä huolimatta poikien tulevaisuus näyttää useammin valoisalta, joskin ero on tilastollisesti vain suuntaa antava. Suuntaa antava ero löydettiin myös liittyen tulevaisuudensuunnitelmien ja toiveiden toteuttamiseen. Pojat uskovat näiden toteutumiseen tyttöjä enemmän. Vastauksen keskiarvot ja erojen tilastolliset merkitsevyydet esitetään taulukossa 12.

TAULUKKO 12. Tulevaisuuteen suhtautuminen tytöillä ja pojilla.

Kysymys	Sukupuoli	ka	s	Erojen merkitsevyys	
				t	p
Tulevaisuuteni näyttää valoisalta.	Poika	2,43	1,28	-1,895	p= .060
	Tyttö	2,77	1,37		
Tulevaisuus ei kiinnosta minua.	Poika	4,19	1,26	-2,227	p= .027
	Tyttö	4,50	0,91		
Pystyn toteuttamaan kaikki toiveeni tulevaisuudessa.	Poika	3,39	1,23	-1,845	p= .066
	Tyttö	3,69	1,21		
Olen varma, että tulevaisuudensuunnitelmani toteutuvat.	Poika	3,18	1,29	-1,935	p= .054
	Tyttö	3,51	1,19		

1= samaa mieltä... 5= eri mieltä

Oppilaan luokka-asteella ei näyttänyt olevan yhteyttä tulevaisuuteen suhtautumisen positiivisuuteen tai negatiivisuuteen eikä vaikutusmahdollisuuksien arvioimiseen. Sen sijaan koulumenestyksellä on yhteys tulevaisuuteen suhtautumisen positiivisuuteen. Koulussa parhaiten menestyneet ovat kiinnostuneempia ja innostuneempia tulevaisuudesta sekä haluavat suunnitella tulevaisuuttaan enemmän verrattuna tyydyttävästi ja heikoimmin menestyneisiin. Kaksi jälkimmäistä ryhmää ei eroa toisistaan. Vastauksen keskiarvot ja erojen tilastolliset merkitsevyydet esitetään taulukossa 13.

TAULUKKO 13. Tulevaisuuteen suhtautuminen koulumenestystä kuvaavissa luokissa 1 (hyvin menestyneet), 2 (tydyttävästi menestyneet) ja 3 (heikosti menestyneet).

Kysymys	Koulumenestys	ka	s	Erojen merkitsevyys	
				t	p
Haluan suunnitella tulevaisuuttani.	1	1,17	0,41		
	2	2,48	1,37	-6,411	p= .000
	3	2,49	1,50	-4,992	p= .000
Tulevaisuus ei kiinnosta minua.	1	4,83	0,41		
	2	4,15	1,22	3,477	p= .006
	3	4,30	1,22		
Odotan tulevaisuutta innostuneena.	1	1,67	0,52		
	2	2,72	1,52	-4,221	p= .002
	3	2,61	1,41	-3,317	p= .004

1= samaa mieltä... 5= eri mieltä

Omiin vaikutusmahdollisuuksiin liittyvässä kysymyksessä 5 tämän tutkimuksen vastaukset jakautuvat enemmän kaikkiin vastausvaihtoehtoihin kuin Nurmen & Nuutisen (1987) tutkimuksen vastaavassa kysymyksessä. ESY-oppilaissa on enemmän niitä, jotka uskovat itse vaikuttavansa tulevaisuuteensa sekä prosentuaalisesti enemmän myös heitä, jotka ajattelevat muiden ihmisten ja asioiden vaikuttavan itseä enemmän, mutta ero ei ole tilastollisesti merkitsevä. Kun vastaukset jaetaan vain kahteen luokkaan (minä itse ja muut ihmiset ja asiat), näiden kahden tutkimuksen tulokset eivät eroa toisistaan. Prosenttiosuudet ja tilastolliset merkitsevyydet esitetään taulukossa 14.

TAULUKKO 14. Omiin vaikutusmahdollisuuksiin uskomisen Nurmen & Nuutisen (1987) tutkimuksessa ja tässä tutkimuksessa.

Vastausvaihtoehto	Nurmi & Nuutinen (1987)	Lappinen (2002)	
Yleensä muut ihmiset ja asiat...	6,4 %	9,0 %	
Enemmän muut ihmiset ja asiat...	10,9 %	9,6 %	
Pääosin minä itse	70,5 %	54,5 %	***
Minä itse	12,2 %	26,9 %	***

* p< .05 ** p< .01 *** p< .001

Minkä asioiden ajattelet tulevaisuuteesi lähinnä vaikuttavan? (kysymys II/5)

9.4 Yhdeksäsluokkalaisten ESY-oppilaiden koulutussuunnitelmat

Koulutussuunnitelmia kysyttiin kaikkien kolmen luokka-asteen oppilailta ja tuloksista käykin ilmi, että oppilailla on toisen asteen koulutusta koskevia suunnitelmia jo seitsemännellä luokalla. Seitsemäs- ja kahdeksäsluokkalaisissa on kuitenkin yhdeksäsluokkalaisiin verrattuna enemmän niitä, jotka eivät esim. osaa nimetä mieluisinta koulutusvalintatoivetta. Koska koulutussuunnitelmat ovat keskeisimpiä peruskoulun päättymisen lähestyessä ja koulutussuunnitelmien voi olettaa muuttuvan suurestikin peruskoulun viimeisten luokkien aikana, tuloksia tarkastellaan lähemmin vain yhdeksäsluokkalaisten oppilaiden (n= 159) kohdalta. Eroja selvitetään suhteessa sukupuoleen, koulumenestykseen ja vanhempien ammattiin.

9.4.1 Koulutusvalinnat

Suurin osa (n.65 %) yhdeksäsluokkalaisista ESY-oppilaista kertoo hakevansa peruskoulun jälkeen ensimmäisenä vaihtoehtonaan ammattikouluun. Seuraavaksi suosituin koulutusvaihtoehto on oppisopimuskoulutus. Lukioon hakeutuu n. 5 % oppilaista. Noin 13 % kaikista yhdeksäsluokkalaisista oppilaista ei osaa vielä syyslukukauden lopulla sanoa mihin koulutukseen he peruskoulun päättyessä seuraavana keväänä hakeutuvat.

Ammattikoulu on jonkin verran suositumpi poikien kuin tyttöjen keskuudessa. Tytöt puolestaan hakeutuvat poikia enemmän lukioon. Hiukan suurempi osa tytöistä kuin pojista ei osaa vielä nimetä mieluisinta toisen asteen koulutusvaihtoehtoa. Tutkituista yhdeksäsluokkalaisista kuusi oppilasta, eli n. 4 % ei aio hakea mihinkään koulutukseen peruskoulun päätyttyä. Mieluisinta koulutusvalintatoivetta koskevan kysymyksen vastausjakaumat esitetään taulukossa 15.

TAULUKKO 15. Yhdeksäsluokkalaisten oppilaiden (n= 151) mieluisimmat koulutusvalintatoiveet.

		Ensimmäinen koulutusvalintatoive (kysymys III/1)						
Sukupuoli		Ammatill.	lukio	oppisop.	joku muu	ei koul.	eos	Yht.
Poika	f	69	2	13	-	5	12	101
	%	68,3 %	2,0 %	12,9 %	-	5,0 %	11,9 %	100 %
Tyttö	f	29	6	6	1	1	7	50
	%	58,0 %	12,0 %	12,0 %	2,0 %	2,0 %	14,0 %	100 %
Yht.	f	98	8	19	1	6	19	151
	%	64,9 %	5,3 %	12,6 %	0,7 %	4,0 %	12,6 %	100 %

Ammatillisen koulutuksen koulutusohjelmista (liite 8) suosituin on poikien kohdalla auto-, kuljetus-, tai logistiikka-ala. Näille linjoille hakee joka kymmenes ammattikoulutuksen valinneista pojista. Seuraavaksi suosituimmat poikien alavaihtoehdot ovat puu/rakennusala ja sähköala. Muita poikien mainitsemia ammatillisen koulutuksen aloja ovat metalliala, kaupan ja hallinnon ala (kaupallinen koulutus), hotelli ja ravintola-ala, tietotekniikka-, viestintä-, pintakäsittely- ja elintarvikeala.

Tyttöjen suosituin ammatti-ala on sosiaali- ja terveystieteiden ala. Tälle alalle hakeutuu noin joka viides tyttö. Myös hotelli- ja ravintola-ala sekä kauneudenhoitoala (kosmetologit, parturi-kampaajat) ovat suosittuja. Näiden lisäksi tytöt mainitsivat vain matkailu-, maatalous- ja metallialan, joten tyttöjen koulutusala-valikoima on poikia suppeampi. Ammattikoulutuksen valinneista oppilaista 37 % ei nimennyt kyselylomakkeeseen linjaa tai koulutusohjelmaa, johon aikoo hakea.

Koulutusvalintatoiveita tarkasteltiin myös erikseen hyvin, tyydyttävästi ja heikosti menestyneiden oppilaiden ryhmissä (liite 9). Tuloksista käy ilmi, että hyvin menestyneet hakeutuvat muita enemmän lukioon, mutta tässä ryhmässä on myös eniten (40 %) sellaisia oppilaita, jotka eivät vielä osaa nimetä koulutusvalintatoivettaan. Oppisopimuskoulutus ja ammattikoulutus ovat suosituimpia tyydyttävästi ja heikosti menestyneiden ryhmässä. Koulutusvalinnoilla ja huoltajan ammatilla (liite 9) ei tässä tutkimuksessa ole juurikaan yhteyttä, joskin ylemmästä toimihenkilöperheestä tulevat oppilaat hakeutuvat muita enemmän lukiokoulutukseen.

Toisen asteen koulutuksen yhteisvalinnassa voidaan hakea samanaikaisesti useisiin oppilaitoksiin. Useampaan koulutukseen hakeminen tuntuukin järkevältä varsinkin

jos oppilaan koulumenestys ei välttämättä riitä suosituimmille koulutusaloille. Kyselylomakkeessa pyydettiin oppilaita nimeämään myös toinen koulutusvalinta, jos tällainen oppilaalla on (liite 10). Yli puolet oppilaista ei kuitenkaan osannut sanoa toista koulutusvalintaansa. Pojista 18 % ja tytöistä 9 % sanookin, että he hakevat vain yhteen koulutukseen. Suosituin toinen koulutusvalinta on sekä tyttöjen että poikien kohdalla ammattikoulu. Ammattikouluun toisena vaihtoehtonaan hakevat mainitsivat ensimmäiseksi hakutoiveeksi yleensä lukion tai oppisopimuskoulutuksen.

9.4.2 Toisen asteen koulutukseen hakeutumisen ajankohta

Suurin osa oppilaista aikoo hakea toisen asteen koulutukseen heti peruskoulun päätyttyä. Joka viides ei osaa sanoa koska koulutukseen hakeudutaan. Muutamat oppilaat aikovat viettää välivuoden tai jäädä kokonaan koulutuksen ulkopuolelle. Pojat ovat tyttöjä epävarmempia siitä, milloin koulutukseen hakeudutaan. Tytöt puolestaan useammin hakeutuvat koulutukseen heti peruskoulun päätyttyä. Vastausjakaumat esitetään tarkemmin taulukossa 16. Välivuoden pitäjät ja koulutuksesta kieltäytyjät ovat menestyneet peruskoulussa tyydyttävästi tai heikosti. Joukossa on lähes yhtä suuri osuus tyttöjä ja poikia. Kaikki hyvin menestyneet aikovat hakeutua toisen asteen koulutukseen heti peruskoulun päätyttyä.

TAULUKKO 16. Yhdeksäsluokkalaisten oppilaiden (n= 148) toisen asteen koulutukseen hakeutumisen ajankohdat.

		Aion hakea koulutukseen 9. luokan jälkeen... (kysymys III/3)				
Sukupuoli		heti	vuoden päästä	en koskaan	eos	Yht.
Poika	f	72	3	2	24	101
	%	71,3 %	3,0 %	2,0 %	23,8 %	100 %
Tyttö	f	38	1	1	7	47
	%	80,9 %	2,1 %	2,1 %	14,9 %	100 %
Yht.	f	110	4	3	31	148
	%	74,3 %	2,7 %	2,0 %	20,9 %	100 %

Suurin osa oppilaista, jotka eivät aio hakeutua toisen asteen koulutukseen heti peruskoulun päätyttyä ei osaa sanoa mitä he koulutuksen sijaan tekevät. Noin kolmannes sanoo menevänsä työhön, mutta työpaikasta ei ole vielä tietoa. Varma työpaikka on vain muutamalla oppilaalla. Oppilaat saivat myös itse kirjoittaa, mitä he tekevät elleivät mene kouluun. Väli vuoden aikana aiottiin mm. "bailata" tai "muuttaa vuodeksi keskustaan". Eräs oppilas kertoi myös käyttävänsä ajan tulevaisuuden pohtimiseen, "mietin tarkkaan mihin menen". Tytöt ja pojat eroavat toisistaan siten, että huomattavasti suurempi osuus pojista ei tiedä mitä he koulutuksen sijaan tekevät. Lisäksi tytöt aikovat poikia useammin jäädä kotiin. Vastausjakaumat esitetään tarkemmin taulukossa 17.

TAULUKKO 17. Koulutuksen ulkopuolelle jättäytyvien yhdeksäsluokkalaisten (n=33) oppilaiden suunnitelmat.

		Mitä teet koulutuksen sijasta peruskoulun jälkeen? (kysymys III/4)				
Sukupuoli		Varma työpaikka	Etsin työtä	Jään kotiin	eos	yht.
Poika	f	3	7	2	13	25
	%	12,0 %	28,0 %	8,0 %	52,0 %	100 %
Tyttö	f	1	3	2	2	8
	%	12,5 %	37,5 %	25,0 %	25,0 %	100 %
Yht.	f	4	10	4	15	33
	%	12,1 %	30,3 %	12,1 %	45,5 %	100 %

Tuloksia tarkasteltaessa tulee ottaa huomioon, että nämä oppilaat, jotka eivät aio hakeutua toisen asteen koulutukseen heti peruskoulun päätyttyä, eivät kuitenkaan välttämättä suunnittele jäävänsä kokonaan koulutuksen ulkopuolelle. Osa heistä suunnittelee viettävänsä yhden tai kaksi väli vuotta ja jotkut eivät osaa sanoa koska he hakeutuvat koulutukseen. Vain kolme oppilasta suunnittelee, ettei aio hakeutua koulutukseen koskaan. Tuloksista käy ilmi myös se seikka, että kaikki eivät miellä oppisopimuskoulutusta lainkaan opiskeluksi. Muutama oppilas nimittäin kertoo hakevansa oppisopimuskoulutukseen, mutta väittää samalla, ettei opiskele peruskoulun jälkeen lainkaan.

9.4.3 Koulutukseen pääsy ja tutkinnon suorittaminen

Tutkitut ESY-oppilaat eivät ole kovin varmoja pääsystään mieluisimpana pitämäänsä toisen asteen koulutukseen, vaikka oppilaiden hakutoiveet vaikuttavatkin varsin realistisilta. Vain noin joka kymmenes on pääsystään aivan varma ja miltei saman verran on niitä, jotka eivät usko pääsevänsä toisen asteen koulutukseen. Joka viides ei osaa sanoa. Pojat näyttävät olevan tyttöjä varmempia koulutukseen pääsystä. Vastausjakaumat esitetään taulukossa 18.

TAULUKKO 18. Yhdeksäsluokkalaisten oppilaiden (n= 143) usko koulutukseen pääsemiseen.

		Luuletko pääseväsi siihen koulutukseen, mihin mieluiten haluaisit? (kysymys III/5)					
Sukupuoli		Varmasti	Luultavasti	En 1. hakutoiveseen	En usko	eos	Yht.
Poika	f	14	44	11	5	22	96
	%	14,6 %	45,8 %	11,5 %	5,2 %	22,9 %	100 %
Tyttö	f	2	17	10	7	11	47
	%	4,3 %	36,2 %	21,3 %	14,9 %	23,4 %	100 %
Yht.	f	16	61	21	12	33	143
	%	11,2 %	42,7 %	14,7 %	8,4 %	23,1 %	100 %

Alle 40 % tutkituista yhdeksäsluokkalaisista oppilaista aikoo varmasti käydä koulun loppuun saakka ja suorittaa toisen asteen tutkinnon. Tytöt ovat poikia hiukan varmempia siitä, että tutkinto tulee suoritettua loppuun saakka. Oppilaiden omia vastauksia ovat esim. "käyn koulun loppuun jos kaikki menee hyvin/jaksan/pärjään" tai "käyn loppuun jos yleensäkin menen kouluun" tai oppilas vetoaa rahalliseen toimeentuloon sanoen "jos raha riittää elämiseen". Koulutus kuitenkin keskeytetään, jos se ei vastaakaan omia käsityksiä tai esim. jos "tulee muita suunnitelmia", kuten eräs poika kirjoitti. Lisäksi n. 7 % oppilaista ei käy koulua loppuun, jos tämä ei satu huvittamaan. Vastausjakaumat esitetään taulukossa 19.

TAULUKKO 19. Yhdeksäsluokkalaisten oppilaiden (n= 149) usko koulutuksen loppuun saattamiseen.

		Luuletko käyväsi koulun loppuun saakka? (kysymys III/6)				
Sukupuoli		Varmasti	Jos koulutus vastaa kuvitelmiäni	Jos ei huvitakaan käy loppuun	eos	Yht.
Poika	f	39	42	7	13	101
	%	38,6 %	41,6 %	6,9 %	12,9 %	100 %
Tyttö	f	21	21	4	2	48
	%	43,8 %	43,8 %	8,3 %	4,2 %	100 %
Yht.	f	60	63	11	15	149
	%	40,3 %	42,3 %	7,4 %	10,1 %	100 %

Peruskoulumenestyksellä näyttää olevan jonkin verran yhteyttä siihen, uskooko oppilas suorittavansa toisen asteen koulutuksen päätökseen saakka (liite 11). Hyvin menestyneet ovat varmoja tai aika varmoja tutkinnon suorittamisesta, kun tyydyttävästi ja heikosti menestyneiden joukossa on myös niitä, jotka eivät osaa sanoa tai jotka eivät käy koulua loppuun jos se ei satu huvittamaan.

9.4.4 Peruskoulun jälkeisen opiskelun pituus

Suurin osa kaikista yhdeksäsluokkalaisista oppilaista aikoo opiskella peruskoulun jälkeen kahdesta kolmeen vuotta. Tämä tarkoittaa käytännössä esim. yhden ammatillisen tutkinnon tai lukion suorittamista. Joka kolmas oppilas ei kuitenkaan vielä osaa arvioida, kuinka pitkään he opiskelevat. Tällaisia oppilaita on erityisesti lukioon hakeutuvien joukossa. Lisäksi ne oppilaat, jotka eivät osaa vielä nimetä mihin he peruskoulun jälkeen hakeutuvat, eivät ymmärrettävästi osaa myöskään arvioida opiskeluvuosien pituutta.

Tytöt ovat tämänkin kysymyksen kohdalla poikia epävarmempia. Lähes puolet tytöistä ei osaa arvioida opiskeluaikaa pituutta. Pidempää, yli 5 vuotta kestävästä opiskeluaikaa suunnittelevissa on kuitenkin enemmän tyttöjä kuin poikia. Pidemmän koulutuksen suunnittelijat hakeutuvat peruskoulun jälkeen pääosin lukioon ja heistä suurin osa on menestynyt peruskoulussa hyvin. Vastausjakaumat esitetään taulukossa 20.

TAULUKKO 20. Yhdeksäsluokkalaisten oppilaiden (n=157) arvioima peruskoulun jälkeisen opiskelun pituus.

		Peruskoulun jälkeiset opiskeluvuodet (kysymys III/7)						
Sukupuoli		1 vuosi	2-3 v.	4-5 v.	yli 5 v.	ei lainkaan	eos	Yht.
Poika	f	2	69	4	2	3	26	106
	%	1,9 %	65,1 %	3,8 %	1,9 %	2,8 %	24,5 %	100 %
Tyttö	f	-	23	2	4	-	22	51
	%	-	45,1 %	3,9 %	7,8 %	-	43,1 %	100 %
Yht.	f	2	92	6	6	3	48	157
	%	1,3 %	58,6 %	3,8 %	3,8 %	1,9 %	30,6 %	100 %

9.4.5 Toivealat ja -ammatit

Auto- ja kuljetusala on yhdeksäsluokkalaisten oppilaiden eniten mainitsema toiveala, kuten se oli myös suosituin ammattikoulun koulutuslinjakin. Alalla haluaisi työskennellä lähes joka kolmas poika. Nämä hakeutuvat peruskoulun jälkeen ammattikouluun tai oppisopimuskoulutukseen ja ala on suosituin myös niiden kohdalla, jotka eivät hakeudu toisen asteen koulutukseen. Muutkin poikien toivealat noudattavat samaa linjaa suosittujen ammattikoulutuksen koulutusohjelmien kanssa ja toivealoina mainitaan mm. puu- tai rakennusala, sähköala, hotelli- ja ravintola-ala sekä metalliala. Samoin on tyttöjen kohdalla. Heidän toivealoinaan mainitaan mm. sosiaali- ja terveysala, kauneudenhoito-ala, hotelli- ja ravintola-ala sekä kulttuuriala, jolla tässä tarkoitetaan musiikkiin, kuvataiteisiin tai muihin taidelajeihin liittyviä ammatteja. Tuloksista voikin päätellä, että oppilaat haluavat pääosin työskennellä juuri niillä aloilla, joita vastaavaan koulutukseen he peruskoulun jälkeen hakeutuvat. Oppilaiden toivealat esitetään tarkemmin liitteessä 12.

Oppilaiden toiveammatit ovat pääosin työntekijäammatteja ja ne vaikuttivat pääosin varsin realistisilta. Erityisesti pojat suuntautuvat työntekijäammatteihin kun taas tyttöjen toiveammatit jakautuvat tasaisesti työntekijäammatteihin ja alempiin toimihenkilöihin, tytöt hiukan poikia useammin mainitsevat myös ylemmän toimihenkilöammatin toiveammattinaan. Muutamit oppilaat mainitsevat toiveammattinaan myös yrittäjän ammatin. Oppilaiden toiveammatit esitetään taulukossa 21.

TAULUKKO 21. Yhdeksäsluokkalaisten oppilaiden (n= 84) toiveammattit.

		Toiveammatti (kysymys III/9)				
Sukupuoli		Työntekijä	Al. Toimihenkilö	Yl. Toimihenkilö	Yrittäjä	Yht.
Poika	f	32	10	11	2	55
	%	58,2 %	18,2 %	20,0 %	3,6 %	100 %
Tyttö	f	11	10	8	-	29
	%	37,9 %	34,5 %	27,6 %	-	100 %
Yht.	f	43	20	19	2	84
	%	51,2 %	23,8 %	22,6 %	2,4 %	100 %

Suosituimpia työntekijäammatteja ovat mm. autonasentaja, -korjaaja tai -mekaanikko, puuseppä, kirvesmies tai rakennusmies, kokki, rekkakuski, baarimikko ja kosmetologi. Toimihenkilöammateista useampia mainintoja saivat esim. (diplomi)insinööri, johtaja, poliisi, näyttelijä, matkaopas ja asianajaja.

Toiveammatti näyttää olevan yhteydessä oppilaan koulumenestykseen (liite 13). Kaikki hyvin menestyneet oppilaat mainitsevat toiveammattinaan toimihenkilöammatin ja näiden osuus tyydyttävästi ja heikosti menestyneiden keskuudessa on huomattavasti pienempi. Toiveammatteja tarkasteltiin myös suhteessa huoltajan ammattiin (liite 13). Tulokset osoittavat, että työntekijähuoltajan lapset suuntautuvat eniten työntekijöiksi, ylempien toimihenkilöiden lapset vastaavasti vähiten. Toiveammattinaan ylempää toimihenkilöammattia pitävät oppilaat tulevat puolestaan tasaisesti työntekijä- ja toimihenkilöperheistä.

9.4.6 Koulutuksen ulkopuolelle jättäytyvät oppilaat

Muutama oppilas (n=7) aikoo jäädä peruskoulun jälkeen koulutuksen ulkopuolelle. Jotkut heistä aikovat hakea koulutukseen myöhemmin, osa taas ei koskaan. Näiden oppilaiden vastauksia tarkasteltiin tarkemmin, jotta voitaisiin etsiä mahdollisia yhteisiä piirteitä (liite 14). Oppilaista suurin osa on poikia, joukkoon kuuluu vain yksi tyttö. Lisäksi lähes kaikki oppilaat ovat yhdeksännellä luokalla. He ovat menestyneet koulussa tyydyttävästi tai heikosti.

Nämä oppilaat eivät pidä koulutusta kovinkaan tärkeänä. Se saattaa jäädä hankkimatta, mutta työ tulee kuulumaan oppilaiden elämään varmasti tai aika varmasti. Kou-

lutuksen lisäksi oppilaat ovat muita epävarmempia armeijan ja harrastusten kuulumisesta tulevaisuuden elämään. Muutamalla oppilaalla on peruskoulun jälkeen varma työpaikka, suurin osa aikoo etsiä työtä ja toivealoina mainitaan auto- ja kuljetusala sekä rakennusala. Nämä oppilaat toivovat työskentelevänsä sekä työntekijä- että toimihenkilöammateissa sekä yrittäjänä.

Koulutuksen ulkopuolelle jättäytyvistä oppilaista enemmistö suunnittelee tulevaisuuttaan vähän ja suhtautuu tulevaisuuteen negatiivisesti, mutta joukossa on myös paljon suunnittelevia ja positiivisia oppilaita.

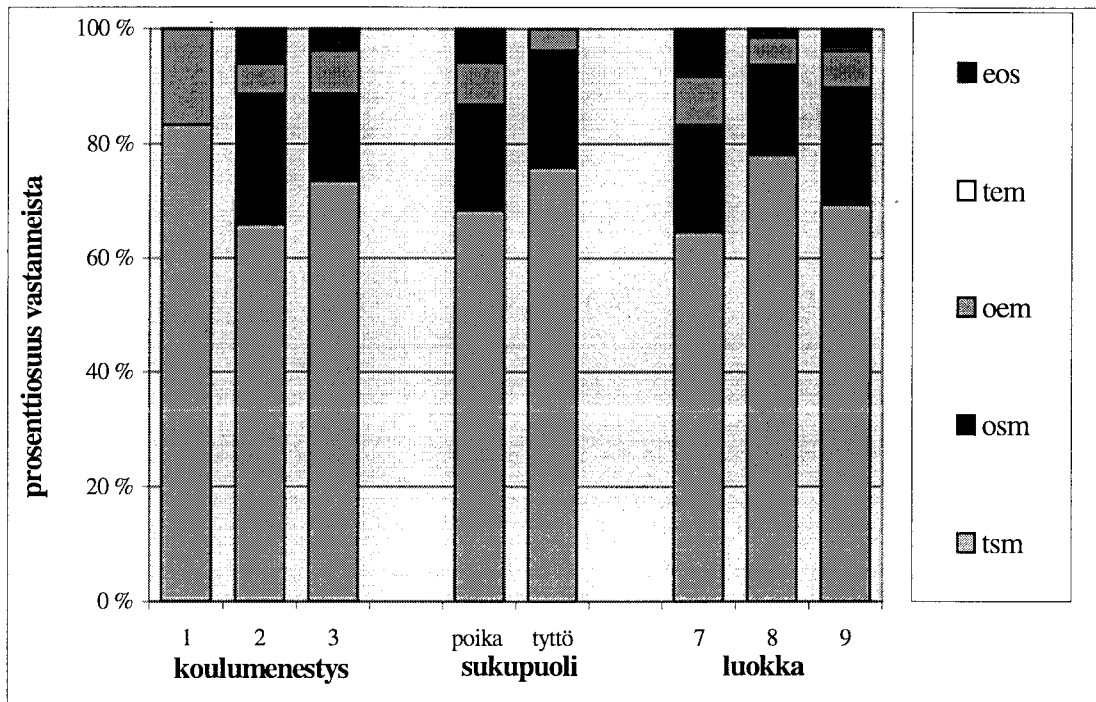
9.5 Koulutuksen merkitys ja toisen asteen koulutusta koskevan tiedon hankkiminen

Kyselylomakkeen viimeisessä osassa, kysymyksen 10 mielipideväittämillä pyrittiin kartoittamaan sitä, pitävätkö oppilaat koulutusta tärkeänä, ovatko he hankkineet toisen asteen koulutusta koskevaa tietoa ja uskovatko he omaan menestymiseensä toisen asteen koulutuksessa. Tuloksia tarkasteltiin koko aineistossa sekä verrattiin eroja suhteessa oppilaiden taustatietoihin. Lisäksi koulutusta koskevan tiedon hankkimista käsittelevistä kysymyksistä muodostettiin summamuuttuja (liite 15).

9.5.1 Koulutuksen merkitys

Lähes 90 % kaikista tutkituista oppilaista on täysin tai osittain samaa mieltä siitä, että koulutuksen hankkiminen on tärkeää. Muutama prosentti oppilaista ei osaa sanoa ja n. 7 % on väittämän kanssa eri mieltä. Näistä oppilaista suurin osa on niitä, jotka eivät aio hakeutua peruskoulun jälkeiseen koulutukseen. Joukkoon kuuluu myös etenkin sellaisia oppilaita, jotka hakeutuvat peruskoulun jälkeen oppisopimuskoulutukseen tai lukioon.

Tytöt pitävät koulutusta tärkeämpänä kuin pojat. Lisäksi koulutuksen merkitys näyttää olevan yhteydessä myös peruskoulumenestykseen, mielenkiintoinen yksityiskohta on "osittain eri mieltä" -vastausvaihtoehdon valinneiden suurin määrä parhaiten menestyneiden oppilaiden ryhmässä. Luokka-asteella tai huoltajan ammatilla ei näytä olevan yhteyttä siihen, kuinka tärkeänä koulutuksen hankkimista pidetään. Kysymyksen vastausjakaumat esitetään kuviossa 3.

KUVIO 3. Koulutuksen hankkiminen on tärkeää (kysymys III/10, täysin samaa mieltä...täysin eri mieltä) sukupuolittain, luokittain ja koulumenestystä kuvaavissa luokissa 1 (hyvin menestyneet), 2 (tydyttävästi menestyneet) ja 3 (heikosti menestyneet).

9.5.2 Koulutusta koskevan tiedon hankkiminen

Vain noin kolmasosa kaikista tutkituista oppilaista kertoo hankkineensa toisen asteen koulutusta koskevaa tietoa. Tarkemmin määritellyistä koulutusta koskevan tiedon hankkimiseen liittyvistä kysymyksistä käy kuitenkin ilmi, että ammatinvalintaa ja opiskelua koskevaa tietoa, kuten opiskelupaikkakuntia ja opiskelun pituutta on pohtinut ja selvittänyt selvästi yli puolet oppilaista. Kenties koulutusta koskevan tiedon hankkiminen ei ole siis kovinkaan tiedostettua.

Koulutusta koskevaa tietoa on kyselyt eniten kavereilta ja vanhemmilta. Myös koulutusta koskevat esitteet ovat hiukan suositumpia tiedonlähteitä kuin opettajat ja opinto-ohjaajat, joilta on kyselty tietoa noin kolmasosa kaikista tutkituista oppilaista. Toisen asteen koulutusta koskevan tiedon merkitys kasvaa peruskoulun päättymisen lähestyessä ja tuloksista käykin ilmi, että yhdeksäsluokkalaiset oppilaat ovat hankkineet

tietoa merkittävästi muita enemmän. Vastausjakaumat ja erojen tilastolliset merkitsevyydet esitetään liitteessä 16.

Koulutusta koskevan tiedon hankkimista käsittelevistä kysymyksistä muodostettiin summamuuttuja ja oppilaat luokiteltiin kolmeen luokkaan: paljon (1), jonkin verran (2) ja vähän (3) koulutusta koskevaa tietoa hankkineisiin (liite 15). Tuloksista käy ilmi, että tytöt ja pojat eivät eroa koulutusta koskevan tiedon hankkimisessa. Koulumenestyksellä sen sijaan näyttää olevan jonkin verran yhteyttä tiedon hankkimiseen, sillä kaikki parhaiten menestyneet oppilaat sijoittuvat paljon ja jonkin verran koulutusta koskevaa tietoa hankkineisiin. Lisäksi tuloksista käy ilmi, että eniten koulutusta koskevaa tietoa hankkineilla oppilailta on muita selkeämmät koulutussuunnitelmat, he uskovat muita useammin pääsevänsä haluamaansa koulutukseen ja suorittavansa tutkinnon sekä he suunnittelevat muita pidempää koulutusta. Koulutussuunnittelu on yhteydessä myös yleiseen tulevaisuuden suunnitteluun ($\chi^2=43,083$, $df=4$, $p=.000$, liite 17) ja tulevaisuuteen suhtautumiseen ($\chi^2=22,417$, $df=4$, $p=.000$, liite 17).

9.5.3 Toisen asteen koulutuksessa menestyminen

Yli 60 % tutkituista oppilaista kertoo aikovansa valmistua toiveammattiinsa. Nämä oppilaat luottanevat omiin kykyihinsä ja toiveammattia pidetään konkreettisesti toteutettavissa olevana tavoitteena, ei pelkkänä haaveena. Aiemmin raportoidut, varsin realistisilta tuntuvat oppilaiden toiveammatit tukevat väitettä.

Lähes 60 % oppilaista on täysin tai osittain samaa mieltä myös siitä, että he pystyvät suorittamaan koulutustutkinnon. Eri mieltä on viidennes oppilaista ja saman verran oppilaita ei osaa sanoa. Myös eos-vaihtoehdon valinneet lienevät epävarmoja omista kyvyistään tai siitä, että he jaksavat sinnitellä toisen asteen koulutuksen loppuun saakka. Toisen asteen koulutuksessa menestymiseen uskoo täysin tai osittain yli puolet oppilaisista. Vastausjakaumat esitetään liitteessä 18.

9.6 Opettajan käsitykset oppilaiden tulevaisuudensuunnitelmista

Opettajan kyselylomakkeessa opettaja vastasi vaihtoehdokysymyksiin ja yhteen avoimeen kysymykseen koskien kunkin oppilaan tulevaisuudensuunnitelmia sekä peruskoulun jälkeistä opiskelua. Oppilaat kertovat tulevaisuudensuunnitelmistaan opettajalle pääosin silloin tällöin (taulukko 22). Noin 10 % oppilaista kertoo suunnitelmistaan kou-

lussa usein ja miltei joka toinen harvoin tai ei ollenkaan. Tytöt kertovat suunnitelmistaan koulussa poikia useammin (taulukko 22) ja yhdeksännen luokan oppilaat vastaavasti muiden luokkien oppilaita useammin ($\chi^2=18,154$ $df=6$ $p=.006$, liite 19). Tulevaisuudensuunnitelmista kertominen on yhteydessä sukupuolen ja luokan lisäksi myös siihen, kuinka paljon oppilas opettajan käsityksen mukaan suunnittelee tulevaisuuttaan (Pearsonin tulomomenttikerroin, $r=.659$ $p=.000$) ja miten positiivisesti oppilas opettajan käsityksen mukaan suhtautuu tulevaisuuteen ($r=.182$ $p=.006$).

TAULUKKO 22. Tulevaisuudensuunnitelmista kertomisen määrä tytöillä ja pojilla opettajan arvioimana.

		Oppilas kertoo tulevaisuudensuunnitelmistaan (kysymys 4B)				
Sukupuoli		usein	silloin tällöin	harvoin	ei ollenkaan	Yht.
Poika	f	10	78	42	33	163
	%	6,1 %	47,9 %	25,8 %	20,2 %	100 %
Tyttö	f	13	32	18	6	69
	%	18,8 %	46,4 %	26,1 %	8,7 %	100 %
Yht.	f	23	110	60	39	232
	%	9,9 %	47,4 %	25,9 %	16,8 %	100 %

$\chi^2=11,765$ $df=3$ $p=.008$

Opettajien käsitysten mukaan yhdeksännen luokan oppilaat ($\chi^2=23,685$, $df=6$, $p=.001$, liite 19) ja tytöt ($\chi^2=11,765$, $df=3$, $p=.008$, liite 19) myös suunnittelevat tulevaisuuttaan enemmän alempien luokka-asteiden oppilaisiin ja poikiin verrattuna. Lisäksi opettajat kuvaavat tyttöjen tulevaisuuteen suhtautumista useammin positiiviseksi poikiin verrattuna (liite 19), mikä on ristiriidassa tämän tutkimuksen tulosten kanssa.

Opettajaa pyydettiin nimeämään lomakkeeseen oppilaan mieluisin toisen asteen koulutusvaihtoehto, jos opettaja sen tietää. Lähes puolet opettajista ei vastannut kysymykseen lainkaan. Lomakkeita koodattaessa huomattiin myös, että saman opettajan vastaukset noudattivat yleensä samaa linjaa kaikkien oppilaiden kohdalla. Sama opettaja useimmiten joko tiesi kaikkien oppilaidensa toisen asteen koulutusvaihtoehdon tai ei vastannut kysymykseen yhdenkään oppilaan kohdalta.

Oppilaan toisen asteen koulutusvaihtoehdon nimenneistä opettajista n. 45 % vastasi täysin samoin (esim. ammattikoulu ja koulutuslinja) oppilaan kanssa. Lisäksi lähes

40 % opettajista nimesi koulutuksen osittain samoin (esim. vain ammattikoulu) kuin oppilas. Noin 15 % opettajan vastauksista poikkesi oppilaan nimeämästä ensimmäisestä tai toisesta toisen asteen koulutusvaihtoehdosta. Tähän saattaa vaikuttaa se, että oppilaan koulutussuunnitelmat voivat muuttua lyhyelläkin ajalla.

9.7 Tutkimusjoukon ryhmittely

Tutkimuksen kohteena olleiden oppilaiden ryhmittelyä varten tulevaisuudensuunnitelmien tekemistä ja tulevaisuuteen suhtautumista koskevista väittämistä muodostettiin summamuuttujat sisällönanalyysin perusteella (liite 20). Saatujen summapistemäärien avulla aineisto luokiteltiin kummassakin tapauksessa kolmeen luokkaan. Luokat kuvaavat ulottuvuuksia vähän - paljon tulevaisuutta suunnittelevat ja positiivisesti - negatiivisesti tulevaisuuteen suhtautuvat oppilaat. Luokkia tarkasteltiin erikseen ja lopuksi ne yhdistettiin ristiintaulukoimalla.

9.7.1 Suunnittelu

Tulevaisuuden suunnittelua koskevat luokat nimettiin paljon, jonkin verran ja vähän tulevaisuutta suunnittelevien oppilaiden luokiksi. Kaikki suunnittelua kuvaavat luokat noudattelevat suurin piirtein samaa sukupuoli-, luokka-, koulumenestys- ja perhetaustajakaumaa kuin koko aineistokin. Tulevaisuuden elämänsisältöjen ja tulevaisuutta koskevien suunnitelmien suhteen ryhmät sen sijaan eroavat toisistaan.

Paljon tulevaisuutta suunnitelleet oppilaat ajattelevat tulevaisuutta koskevia asioita muita ryhmiä selvästi enemmän ($\chi^2 = 50,822$, $df=6$, $p = .000$, liite 21) ja he ovat muita varmempia koulutuksen ja työn kuulumisesta elämään tulevaisuudessa. Vähän tulevaisuuttaan suunnitelleet oppilaat puolestaan pitävät seurustelua, avioliittoa ja lapsia muita varmempina elämänsisältöinä. Vastausten keskiarvot ja erojen tilastolliset merkittävyydet esitetään taulukossa 23. Lisäksi tulevaisuuttaan paljon suunnitelleilla on lähes kaikissa kysymyksissä muihin verrattuna hyvin vähän "en osaa sanoa" -vastauksia, mikä osaltaan kertoo siitä, että tulevaisuutta koskevia asioita on pohdittu ja suunniteltu. Myös koulutussuunnitelmia koskevistä kysymyksistä käy selvästi ilmi eniten tulevaisuuttaan suunnittelevien oppilaiden suunnitelmien selkeys muihin oppilaisiin verrattuna (liite 17).

TAULUKKO 23. Tulevaisuuden elämänsisällöt suunnittelua kuvaavissa luokissa 1 (paljon tulevaisuuttaan suunnitelleet)... 3 (vähän tulevaisuuttaan suunnitelleet).

Sisältö	Suunnittelu	ka	s	Erojen merkitsevyys	
				t	P
Koulutus	1	1,33	0,61	-2,369	p= .019
	2	1,48	0,72		
	3	1,62	0,95		
Työ	1	1,25	0,46	-3,062	p= .003
	2	1,26	0,61		
	3	1,53	0,71		
Avoliitto	1	1,75	0,95	1,956	p= .052
	2	1,57	1,13		
	3	1,42	1,19		
Lapset	1	1,73	0,95	2,231	p= .027
	2	1,54	1,08		
	3	1,37	1,14		

1= varmasti kuuluu elämäni tulevaisuudessa...3= epävarmasti

9.7.2 Tulevaisuuteen suhtautuminen

Tulevaisuuteen suhtautumista kuvaavat luokat nimettiin positiivisesti, neutraalisti ja negatiivisesti tulevaisuuteen suhtautuvien oppilaiden luokiksi. Ne muodostuivat suunnittelua kuvaavien luokkien kanssa varsin samankaltaisiksi.

Positiivisimmin tulevaisuuteen suhtautuvat ovat negatiivisia selvästi varmempia koulutuksen, työn, rahan ja ystävien kuulumisesta tulevaisuuden elämään (taulukko 24). Lisäksi positiiviset nuoret uskovat muita enemmän omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa, he pitävät koulutusta tärkeämpänä, hankkivat enemmän toisen asteen koulutusta koskevaa tietoa ja uskovat omaan menestymiseensä toisen asteen koulutuksessa muita enemmän. Erot ovat tilastollisesti merkitseviä (liite 22).

TAULUKKO 24. Tulevaisuuden elämänsisällöt tulevaisuuteen suhtautumista kuvaavissa luokissa 1 (positiivisesti)... 3 (negatiivisesti tulevaisuuteen suhtautuvat).

Sisältö	Suht.	ka	s	Erojen merkitsevyys			
				-2		-3	
				t	p	t	p
Koulutus	1	1,42	0,65			-2,084	p= .039
	2	1,35	0,75			-2,613	p= .010
	3	1,68	0,93				
Työ	1	1,24	0,48			-2,908	p= .004
	2	1,31	0,62			-2,095	p= .038
	3	1,52	0,71				
Raha	1	1,26	0,47	-2,043	p= .043	-3,044	p= .003
	2	1,44	0,72				
	3	1,57	0,78				
Ystävät	1	1,04	0,19	-2,555	p= .012	-3,610	p= .000
	2	1,17	0,47				
	3	1,30	0,63				

1= varmasti kuuluu elämäni tulevaisuudessa...3= epävarmasti

9.8 ESY-oppilaiden tulevaisuusorientaatiot

Tulevaisuuden suunnittelu näyttää olevan yhteydessä tulevaisuuteen suhtautumiseen. Paljon tulevaisuuttaan suunnittelevat oppilaat myös yleensä suhtautuvat tulevaisuuteensa positiivisesti tai päinvastoin, negatiivisesti tulevaisuuteensa suhtautuvat ovat harvoin suunnitelleet tulevaisuuttaan paljon. Suunnittelua ja tulevaisuuteen suhtautumista kuvaavien summamuuttujien ristiintaulukointi esitetään taulukossa 25.

TAULUKKO 25. Tulevaisuudensuunnittelua ja tulevaisuuteen suhtautumista kuvaavien summamuuttujien ristiintaulukointi. Suunnittelua kuvaavat luokat 1 (paljon suunnitelt)... 3 (vähän suunnitelleet) ja suhtautumista kuvaavat luokat 1 (positiivisesti suhtautuvat)... 3 (negatiivisesti suhtautuvat).

Suhtautuminen		Suunnittelu			Yht.
		1	2	3	
1	f	47	24	5	76
	% suht.	61,8 %	31,6 %	6,6 %	100 %
	% suunn.	59,5 %	30,8 %	5,7 %	31,1 %
2	f	25	33	36	94
	% suht.	26,6 %	35,1 %	38,3 %	100 %
	% suunn.	31,6 %	42,3 %	41,4 %	38,5 %
3	f	7	21	46	74
	% suht.	9,5 %	28,4 %	62,2 %	100 %
	% suunn.	8,9 %	26,9 %	52,9 %	30,3 %
Yht.	f	79	78	87	244
	% suht.	32,4 %	32,0 %	35,7 %	100 %
	% suunn.	100 %	100 %	100 %	100 %

$$\chi^2=66,732 \text{ df}=4 \text{ p}=.000$$

Tässä tutkimuksessa ei ole mahdollista arvioida sitä, millainen yhteys suunnittelun ja tulevaisuuteen suhtautumisen välillä on. Tuntuisi kuitenkin varsin loogiselta, että positiivisen elämänasenteen ja hyvän itsetunnon omaavan nuoren olisi helpompi lähteä rakentamaan omaa tulevaisuuttaan, eli nämä tukisivat tulevaisuuden suunnittelua. Nurmen (mm. 1991a) tulevaisuusorientaatiomallin mukaan tulevaisuuteen suhtautumiseen liittyy mm. tunteita ja syypäätelmiä ja aiemmat elämäkokemukset ainakin osin määrittävät tulevaisuuteen suhtautumista. Epäonnistumiset tai muut kielteiset kokemukset voivat siis vaikuttaa negatiiviseen tulevaisuuteen suhtautumiseen ja luultavammin myös siihen, ettei tulevaisuutta haluta suunnitella.

Summamuuttujien ristiintaulukosta voidaan erottaa erilaisia tulevaisuusorientaatiotyyppisiä. Tässä tarkastellaan tarkemmin äärityyppisiä: positiivisia ja negatiivisia suunnittelijoita sekä vähän tulevaisuuttaan suunnitelleita positiivisesti ja negatiivisesti tulevaisuuteen suhtautuvia oppilaita, joita kutsuttakoon tässä ajalehtijoiksi.

Positiivisissa suunnittelijoissa (liite 23) on yhtä paljon poikia ja tyttöjä kaikilta luokka-asteilta. Suurin osa heistä on menestynyt koulussa tyydyttävästi. Kaikista tutkituista oppilaista n. 17 % voitiin luokitella positiiviksi suunnittelijoiksi. Heidän tulevaisuudennäkymänsä vaikuttavat varsin selkeiltä ja valoisilta. Heillä on myös selviä koulutussuunnitelmia. He ovat ESY-oppilaista kaikista koulutus- ja työsuuntautuneimpia ja he pitävät tulevaisuudessaan myös harrastuksia ja ystäviä muita ryhmiä tärkeämpänä.

Negatiivisia ajalehtijoita (liite 23) tuntuu leimaavan välinpitämättömyys omasta tulevaisuudesta. He ovat tutkituista oppilaista epävarmimpia koulutuksen, työn ja avioliiton kuulumisesta tulevaisuuden elämään. Yleisiä tulevaisuudensuunnitelmia ja koulutussuunnitelmia on tehty vain vähän. Negatiivisissa ajalehtijoissa on hiukan muita enemmän yhdeksäsluokkalaisia oppilaita. He ovat menestyneet koulussa tyydyttävästi tai heikosti. Kaikista tutkituista oppilaista n. 17 % luokiteltiin negatiiviksi ajalehtijoiksi.

Nuorten tulevaisuuteen vaikuttaa monia nuorten ulkopuolisia tekijöitä, joita negatiivisten suunnittelijoiden voisi kuvitella suunnitelmia tehdessään kohdanneen. Negatiivisella suunnittelijalla saattaisi olla esimerkiksi sellaisia suunnitelmia, joiden toteuttaminen tuntuu mahdottomalta tai pelkoja, joiden takia tulevaisuuteen suhtaudutaan negatiivisesti. Negatiivisuus saattaa liittyä myös itsetuntokysymyksiin tai vaikeiden elämäntilanteiden ennakoimiseen. Negatiiviset suunnittelijat (liite 23) ovat ajalehtijoita varmempia koulutuksen kuulumisesta tulevaisuuden elämään, muita vähemmän he suuntautuvat harrastuksiin ja ystävyysuhteisiin. Negatiivisissa suunnittelijoissa on prosentuaalisesti hiukan enemmän tyttöjä kuin poikia ja eniten seitsemännen luokan oppilaita. Koko aineistossa negatiivisia suunnittelijoita on n. 3 %. He ovat menestyneet peruskoulussa tyydyttävästi tai heikosti.

Positiiviset ajalehtijat (liite 23) ovat kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaisia, tyydyttävästi tai heikosti peruskoulussa menestyneitä tyttöjä ja poikia. Koko aineistossa heitä on n. 2 %. Positiiviset ajalehtijat eivät uhraa ajatuksiaan tulevaisuutta koskeville asioille, eivätkä ole huolissaan tulevaisuudesta. Näillä oppilailta ei ole suunnitelmia, vaan he elävät luottavaisina päivä kerrallaan. Toisaalta juuri suunnittelemattomuus voisi aiheuttaa sen, etteivät tulevaisuutta koskevat asiat huolestuta, sillä vähän tulevaisuuttaan suunnitelleet eivät ehkä tiedosta niitä epävarmuustekijöitä, joita tulevaisuus saattaa tuoda tullessaan. Positiiviset ajalehtijat ovat muita ryhmiä varmempia seurustelun ja perheen kuulumisesta tulevaisuuden elämään.

10 TULOSTEN TARKASTELU

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli kuvailla peruskoulun yläasteen ESY-oppilaiden tulevaisuusorientaatiota Nurmen (mm. 1991a) kolmitasoista mallia mukaillen. Lisäksi tarkoituksena oli kuvailla yhdeksäsluokkalaisten ESY-oppilaiden toisen asteen koulutusta koskevia suunnitelmia. Tutkimuksessa tarkasteltiin myös ESY-opettajien käsityksiä oppilaiden tulevaisuudensuunnitelmista.

ESY-oppilaat eivät ole tulevaisuudessaan kovin koulutus- tai työsuuntautuneita. Tulevaisuutta koskevia asioita ESY-oppilaat ajattelevat pääosin silloin tällöin. Suurin osa tutkituista ESY-oppilaista suhtautuu tulevaisuuteen positiivisesti ja he uskovat yleisesti voivansa itse vaikuttaa tulevaisuutta koskeviin asioihin. Tulevaisuuteen suuntautunut motivaatio, suunnittelu ja arviointi vaihtelevat suhteessa sukupuoleen, koulumenestykseen ja luokka-asteeseen. Tutkitut ESY-oppilaat hakeutuvat pääasiassa ammatilliseen koulutukseen ja suuntautuvat työntekijäammatteihin.

ESY-oppilaiden tulevaisuusorientaatio vaihtelee suunnittelusta ajalehtimiseen ja tulevaisuuden positiivisuudesta negatiivisuuteen. Löydöksistä tarkastellaan sekä positiivisia että negatiivisia suunnittelijoita ja ajalehtijoita.

10.1 Motivaatio

Aiemmissä lähinnä yleisopetuksen oppilaisiin kohdistuneissa tutkimuksissa (mm. Kasurinen 1999; Lappalainen 1996) on osoitettu lähes kaikkien nuorten liittävän koulutuksen yhdeksi tärkeimmistä tulevaisuuden elämänsisällöistä. Nyt tutkitut ESY-oppilaat poikkesivat tästä varsin selvästi, sillä vain alle puolet oppilaista oli varmoja koulutuksen kuulumisesta tulevaisuuden elämään. Tutkimustulos mukaillee seurantatutkimusten tuloksia (mm. Jahnukainen 1997), jotka osoittavat ESY-oppilaiden kouluttautuvan keskimääräistä vähemmän. Tutkimustulosten perusteella ESY-oppilaita ei voitu myöskään kuvata kovin työsuuntautuneiksi.

Kuten Perälammen & Sannikankin (1989) tutkimuksessa, myöskään tässä tutkimuksessa sukupuolella ei ollut merkitystä oppilaan jatkokoulutushalukkuuteen. Koulumenestys sen sijaan näytti olevan yhteydessä koulutushalukkuuteen. Tämäkin tulos mukaili aiempia tutkimustuloksia (mm. Järvinen 1999). Koulumenestykseen liittyviä eroja tarkasteltaessa tulee kuitenkin ottaa huomioon, että useimmat erot syntyivät parhaiten

menestyneiden ja muiden välille, ja hyvin menestyneitä on aineistossa huomattavan pieni osuus.

Lisäksi tutkimustuloksista kävi ilmi, että yhdeksäsluokkalaiset oppilaat olivat muita varmempia koulutuksen kuulumisesta tulevaisuuden elämään. Kalakoski & Nurmi (1998) muistuttavat, että tarkasteltaessa eri-ikäisten yksilöiden tulevaisuuden suunnitelmia on otettava huomioon erilaiset ikään liittyvät muutokset ympäristössä tai ympäristön odotuksissa. Peruskoulun päättöluokka on merkittävä koulutuksellinen siirtymävaihe, jolloin nuoret yleisesti suunnittelevat jatko-opintojaan ja tätä heiltä myös odotetaan. Tämä selittänee tutkittujen yhdeksäsluokkalaisten oppilaiden varmuuden koulutuksen suhteen.

Tulevaisuuden elämänsisältöjä tarkasteltaessa tulee huomioida, ettei tutkimuksesta käynyt ilmi niitä syitä, joiden takia oppilaat pitävät esim. koulutusta jokseenkin epävarmana elämänsisältönä. Epävarmuus ei välttämättä kerro motivaation puutteesta tai haluttomuudesta, vaan tähän saattaa vaikuttaa esim. omien kykyjen epäileminen, koulutuspaikan ulkopuolelle jäämisen tai työttömyyden pelko.

10.2 Suunnittelu

Tutkitut ESY-oppilaat ajattelevat tulevaisuutta koskevia asioita pääosin silloin tällöin. Yhdeksäsluokkalaiset oppilaat, tytöt ja koulussa hyvin menestyneet oppilaat ajattelevat tulevaisuuttaan ja tekevät tulevaisuudensuunnitelmia muita enemmän. Tyttöjen laajempi suunnittelu on osoitettu myös aiemmissa tutkimuksissa (Kracke & Schmitt-Rodermund 2001, Malmberg 2001). Osa ESY-oppilaista suunnittelee tulevaisuuttaan paljon, mutta myös päivä kerrallaan elävien, vain vähän suunnittelevien osuus on huomattava.

Verrattaessa tämän tutkimuksen tulevaisuutta koskevan ajattelun määrään liittyvän kysymyksen vastausjakaumia yleisopetuksen oppilaisiin kohdistuneen tutkimuksen (Nurmi & Nuutinen 1987) tuloksiin, huomataan että ESY-oppilaita on enemmän molemmissa ääripäissä: tulevaisuutta jatkuvasti ajattelevissa sekä niissä, jotka eivät ajattele tulevaisuuttaan juuri koskaan. Ehkäpä sopeutumattomien opetukseen onkin valikoitunut juuri eräänlaisia ääritapauksia. Vertailuun tulee kuitenkin suhtautua kriittisesti, koska Nurmen & Nuutisen (1987) tutkimus on jo viidentoista vuoden takaa. Muutoksia on varmasti tapahtunut niin yhteiskunnallisessa tilanteessa kuin nuorten ajattelutavoissakin.

Yhdeksäsluokkalaisten oppilaiden tulevaisuudensuunnittelun määrä selittyyneen jälleen peruskoulun päättymisen läheisyydellä. He ovat astumassa ulos tutusta ja turval-

lisesta koulumaailmasta itsenäisempään elämään, mikä varmasti saa heidät suunnittelemaan tulevaisuuttaan aiempaa enemmän. Tuloksista käy ilmi myös se, että tytöt ovat kiinnostuneempia tulevaisuudestaan ja he mielestään tekevät poikia useammin tulevaisuutta koskevia suunnitelmia. Tarkemmin määritellyissä opiskelua ja työtä koskevissa kysymyksissä eroja ei kuitenkaan ilmennyt työpaikan hankkimista lukuunottamatta. Pojat eivät sano juurikaan tehneensä tulevaisuutta koskevia suunnitelmia, mutta tarkoin määritellyissä kysymyksissä käy ilmi, että ainakin opiskelua ja työtä koskevia suunnitelmia on tehty. Tytöt taas kertovat tehneensä suunnitelmia myös yleisemmällä tasolla. Ehkäpä tämä kertoo siitä, että tytöt ovat tiedostetummin pohtineet tulevaisuuttaan, pojat taas miettivät työtä tai opiskelua, mutta eivät ehkä tiedosta tätä tulevaisuutta koskevaksi suunnitteluksi. Työn pohtiminen poikien keskuudessa tuo väistämättä mieleen miehen perinteisen roolin perheen työntekijänä ja rahan tuojana.

Myös peruskoulussa heikommin menestyneet oppilaat ovat pohtineet työtä hyvin menestyneitä enemmän. Silti juuri peruskoulussa hyvin menestyneet ovat varmimpia työn kuulumisesta tulevaisuuden elämään. Yhtenä vaikuttavana tekijänä tässä saattaa olla itsetunto ja omiin mahdollisuuksiin uskominen. Paremmin peruskoulussa menestyneet saattavat luottaa työn saamiseen enemmän kuin heikommin menestyneet, jotka kuitenkin pohtivat työhön liittyviä seikkoja paljon.

10.3 Arviointi

ESY-oppilaista suurin osa suhtautuu tulevaisuuteensa positiivisesti, mutta kysymyksestä riippuen jopa noin kolmannes oppilaista kuvasi tulevaisuuttaan synkäksi tai ei ollut kiinnostunut tulevaisuudesta. Nurmen & Nuutisen (1987) tutkimiin nuoriin verrattuna nyt tutkitut yhdeksäsluokkalaiset ESY-oppilaat suhtautuvat tulevaisuuteen heitä positiivisemmin. ESY-oppilaista suurin osa kertoo oman tulevaisuuden tuntuvan lähinnä mukavalta tai erittäin hyvältä ja mukavalta kun Nurmen & Nuutisen tutkimuksessa yli puolet nuorista pelkää tulevaisuutta jonkin verran (taulukko 26).

TAULUKKO 26. Tulevaisuuteen suhtautuminen Nurmen & Nuutisen (1987) tutkimuksessa ja tässä tutkimuksessa.

Vastausvaihtoehto	Nurmi & Nuutinen (1987)	Lappinen (2002)	
Pahalta, pelottavalta	2,0 %	4,5 %	
Pelottaa jonkin verran	59,0 %	18,2 %	***
Lähinnä mukavalta	32,2 %	61,0 %	***
Erittäin hyvältä ja mukavalta	6,8 %	16,2 %	**

* $p < .05$ ** $p < .01$ *** $p < .001$

Kun ajattelet omaa tulevaisuuttasi niin miltä se sinusta tuntuu? (kysymys II/4)

Tulevaisuuteen suhtautumisen positiivisuus tuntuu tietysti myönteiseltä, mutta ei liene todennäköistä, että ESY-oppilaiden tulevaisuudennäkymät olisivat tavallista huomattavasti valoisampia. Lieneekö kyse sitten ESY-oppilaiden huolettomammasta suhtautumisesta tulevaisuuteen, mikä taas ei tulevaisuuden suunnittelun kannalta ole niinkään myönteistä. Voisi myös ajatella, että juuri tulevaisuuden suunnittelu vaikuttaa siihen, että omasta tulevaisuudesta ollaan epävarmoja. Tulevaisuuden pohtimisen ja suunnittelamisen luulisi nimittäin sisältävän myös erilaisten vaikeiden tai pelottavienkin asioiden, kuten ilman koulutuspaikkaa jäämisen pohtimista. Vähäisen suunnittelun yhdistyminen tulevaisuuteen suhtautumisen positiivisuuteen tuo väistämättä mieleen myös eräänlaisen välinpitämättömyyden. Tällainen nuori uskoo kaiken kääntyvän parhain päin ilman että tulevaisuutta pohdittaisiin. Myös tässä verrattujen tutkimusten ajankohta tulee huomioida, sillä esimerkiksi yhteiskunnallinen tilanne vaikuttanee nuorten tulevaisuuteen suhtautumiseen. On kuitenkin vaikeaa arvioida sitä, ovatko nuorten tulevaisuudennäkymät nykyisin valoisampia Nurmen & Nuutisen (1987) tutkimuksen viidentoista vuoden takaiseen tilanteeseen verrattuna. Lisäksi ei voida olla varmoja siitä, ajattelivatko tutkitut nuoret tulevaisuutta vain oman itsensä kannalta vai pohtivatko he myös vaikkapa ympäristön tulevaisuutta, jonka nuoret ovat aiemmissa tutkimuksissa nähneet toivottomana (Kasurinen 1999, Mikkonen 2000, Nurmi & Nuutinen 1987).

Tutkimustuloksista kävi ilmi, että tytöt ovat poikia kiinnostuneempia tulevaisuudesta, mutta tästä huolimatta pojat kuvasivat tulevaisuuttaan hiukan useammin valoisana. ESY-luokkien tytöt vastaavatkin tässä suhteessa enemmän Nurmen & Nuutisen (1987) tutkimia yleisopetuksen oppilaita.

10.4 Yhdeksäsluokkalaisten oppilaiden toisen asteen koulutus suunnitelmat

Tutkimuksessa huomattiin, että nuoremmillakin oppilailla on koulutus suunnitelmaa, mutta toisen asteen koulutusta koskevia suunnitelmia tarkasteltiin vain yhdeksäsluokkalaisten oppilaiden kohdalla, koska ne ovat keskeisimpiä peruskouluun päättävälle oppilaille. Tutkitut yhdeksäsluokkalaiset ESY-oppilaat ovat selvästi pohtineet toisen asteen koulutusvalintoja, sillä vain noin joka kymmenes ei osannut sanoa minne aikovat hakeutua peruskoulun päätyttyä. ESY-oppilaat suuntautuvat pääosin ammattikouluun. Lukioon suuntautuvia on yleisopetuksen oppilaisiin (mm. Havén 1998, Kasurinen 1999) verrattuna huomattavasti vähemmän. Tähän luultavammin vaikuttaa ainakin oppilaiden heikohko koulumenestys ja ehkäpä myös kotitausta, tutkittujen ESY-oppilaiden huoltajathan ovat pääosin työntekijöitä. Kuten yleisopetuksen oppilaisiin kohdistuneissa tutkimuksissakin on todettu (mm. Nummenmaa 1996, 16; Savolainen 2001, 121-122), myös ESY-oppilaista tytöt suuntautuvat poikia enemmän lukioon ja lisäksi lukiovalinta on yhteydessä peruskoulumenestykseen. Tutkimustulokset vastasivat myös Nummenmaan (1996, 16) tuloksia siinä, että tytöt ja pojat hakeutuvat peruskoulun jälkeen selkeästi eri opintoaloille.

Selvästi alle puolet tutkituista ESY-oppilaista aikoo varmasti suorittaa toisen asteen tutkinnon loppuun saakka. Aiemmissä tutkimuksissa (mm. Jahnukainen 1996, Kuorelahti 1993) osoitettu ESY-oppilaiden suuri keskeyttämisriski tulee siis ilmi jo peruskouluiässä. Tyttöjen ja poikien koulutus suunnitelmat näyttävät eroavan sen suhteen, että tytöt ovat poikia varmempia sellaisista suunnitelmista, joissa he voivat pääosin itse vaikuttaa suunnitelman toteutumiseen, kuten koulutukseen hakeutuminen ja tutkinnon suorittaminen. Suunnitelmat, joiden toteutuminen riippuu enemmän muista ihmisistä ja asioista, kuten koulutukseen pääseminen, ovat varmempia pojille. Herääkin kysymys poikien ja tyttöjen itsetunnon mahdollisista eroista.

Nuoren koulutus- ja ammatinvalintaprosessiin tarvitaan tietoa ja ohjausta sekä tukea myös omien kykyjen ja kiinnostuksenkohteiden erittelyyn. Mitä vähemmän nuori saa tietoa ammatinvalinnasta ja koulutuksesta, sitä vähemmän nuori niitä tutkii ja suunnittelee. (Kracke & Schmitt-Rodermund 2001.) Toisen asteen koulutukseen liittyvien tietojen sekä koulutus- ja ammatinvalinnan pohtimisen kuvittelisi kuuluvan keskeisiin yläasteen sisältöihin. ESY-oppilaat ovat kuitenkin saaneet koulutusta koskevaa tietoa eniten kavereilta ja kotoa, vähiten koulusta. Tässä tutkimuksessa on kuitenkin mahdollista arvioida sitä, mistä peruskoulun vähäinen merkitys toisen asteen koulutusta kos-

kevan tiedon hankkimisessa johtuu. Lisäksi Malmberg (2001) toteaa, että koulun rooli tulevaisuuden suunnittelussa onkin vähäinen verrattuna kotiin ja kavereihin.

10.5 Opettajien käsitykset ESY-oppilaiden tulevaisuudensuunnitelmista

Henkilökohtaisista suunnitelmista kertominen liittyy opettaja-oppilas -vuorovaikutuksen laatuun. Tutkittujen ESY-opettajien mukaan pääosa heidän oppilaistaan kertoo tulevaisuudensuunnitelmistaan koulussa, mutta aika suuren oppilasjoukon kanssa tällainen vuorovaikutus on vähäistä. Opettajien käsitykset olivat yhteneviä tutkimuksen tulosten kanssa siinä, että tytöt ja yhdeksännen luokan oppilaat suunnittelevat tulevaisuuttaan muita enemmän, mutta opettajien käsitys tyttöjen positiivisemmasta tulevaisuuteen suhtautumisesta puolestaan poikkesi tutkimuksen tuloksista. Tytöt ovat huolestuneempia tulevaisuutta koskevista asioista kuin opettajat ajattelevat. Kenties tytöt eivät tuo huolenaiheitaan ilmi tai tyttöjen tulevaisuuden suunnittelun määrä luo opettajille mielikuvan tulevaisuuteen suhtautumisen positiivisuudesta.

Opettajien vastauksista saattaisi päätellä, että tulevaisuutta koskevat asiat ovat joissain luokissa enemmän esillä kuin toisissa. Tähän viittaa se, että opettajat johdonmukaisesti joko tiesivät tai eivät tienneet omien oppilaidensa koulutussuunnitelmista.

11 POHDINTA

11.1 ESY-oppilaiden tulevaisuusorientaatio ja yhteiskuntaan sopeutuminen

Tämän tutkimuksen perusteella ei voitu muodostaa yleispätevää kuvaa ESY-oppilaan tulevaisuusorientaatiosta, sillä näistä oppilaista, kuten varmasti koko ikäluokastakin löytyi nuoria positiivisista suunnittelijoista aina negatiivisiin ajelehtijoihin. Pyrin seuraavassa pohtimaan tässä tutkimuksessa löydettyjen neljän ääripään tulevaisuusorientaation (taulukko 27) merkitystä nuorten tulevaisuudelle.

TAULUKKO 27. Neljä ESY-oppilaiden tulevaisuusorientaatiotyyppiä.

		Positiivinen suhtautuminen tulevaisuuteen	
		Positiivinen Suunnittelija (17 %)	Positiivinen ajelehtija (2 %)
		"Tulevaisuus tuntuu mukavalta, tiedän mitä teen ja menestyn hyvin."	"Odotan tulevaisuutta innolla, mutta enpä tiedä, eikä niin väliä mitä se tuo tullessaan."
Suunnittelee			
		Negatiivinen suunnittelija (3 %)	Negatiivinen ajelehtija (17 %)
		"Olen suunnitellut mitä teen, mutta tulevaisuus pelottaa."	"Tulevaisuus ei kiinnosta, ja mitä väliä sitä suunnitellaan."
	Ei suunnittele		
		Negatiivinen suhtautuminen tulevaisuuteen	

Positiivisten suunnittelijoiden tulevaisuus vaikutti pohditulta, selkeältä ja valoisalta. Tulevaisuuttaan paljon suunnitelleet oppilaat näyttivät olevan joukon koulutus- ja työsuuntatuneimpia ja heillä on selkeitä koulutussuunnitelmia. Tätä taustaa ajatellen kouluttamiseen liittyvät vaikeudet eivät tunnu todennäköisiltä, joskin joukkoon kuuluu myös sellaisia oppilaita, jotka aikovat jättäytyä toisen asteen koulutuksen ulkopuolelle. Positiivisten suunnittelijoiden usko omiin vaikutusmahdollisuuksiin antanee tukevan pohjan tulevaisuudensuunnitelmien toteuttamiselle.

Negatiiviset suunnittelijat suunnittelevat tulevaisuuttaan sisällyttäen siihen koulutuksen ja tehden myös koulutussuunnitelmia, mutta kenties he kohtaavat suunnitellessaan ylitsepääsemättömiltä tuntuvia esteitä tai eivät luota omiin kykyihinsä saavuttaa tavoitteitaan eivätkä mahdollisuuksiinsa rakentaa mielekästä, valoisaa tulevaisuutta. Negatiiviset suunnittelijat olivat ainoa tyttöenemmistöinen ryhmä. Aiemmin esitettiin, että tytöt suunnittelevat tulevaisuuttaan, mutta itsetunto saattaisi olla poikia heikompi tai tytöt odottavat tulevaisuuttaan jalat maassa, negatiivisiin asioihin varautuen. Negatiivisille suunnittelijoille toivoisi rohkeutta toteuttaa suunnitelmiaan ja ennen kaikkea positiivisia onnistumisen kokemuksia, jotta tehtyjen suunnitelmien toteuttamiseksi jaksettaisiin uurastaa. Aiempiin tutkimustuloksiin (mm. Nurmi 1991, Trommsdorf 1986) viitaten tulevaisuusorientaation negatiivisuus ja heikko itsetunto saattavat ennakoita erilaisia vaikeuksia mielekkään tulevaisuuden rakentamisessa.

Positiiviset ajalehtijat, nuo iloiset, ehkäpä hiukan ajattelemattomat nuoret elelevät huolettomasti suuntautuen seurusteluun ja perheeseen. He uskovat omiin mahdollisuuksiinsa, vaikka suunnitelmia on tehty vain vähän. Näiden oppilaiden tulevaisuutta ajatellen voi toivoa, etteivät tulevaisuuden elämän realiteetit lannitaisi positiivista nuorta.

Negatiiviset ajalehtijat on ryhmä, josta huoli on kenties suurin. Kun suunnittelemattomuus yhdistyy negatiivisuuteen ja pessimismiin, voi aavistella, kuinka vaikeaa oman, itsenäisen ja mielekkään elämän rakentaminen voi olla. Negatiiviset ajalehtijat ovat kovin epävarmoja lähes kaikista perinteisistä tulevaisuuden sisällöistä, mikä kuvastanee näiden nuorten ajattelutapoja ja kenties suuntautumista vaihtoehtoisiin elämäntapoihin. Näiden oppilaiden voi kuvitella olevan suurimmassa tuen tarpeessa niin peruskoulussa, sen päättövaiheessa kuin peruskoulun jälkeisenäkin aikana. Tulevaisuudensuunnittelun lisäksi nämä oppilaat luultavammin tarvitsisivat tukea myös itsetunnon ja positiivisen minäkuvan kehittämiseen.

Tulevaisuusorientaation negatiivisuuden ja vähäisen suunnittelun on todettu olevan yhteydessä käyttäytymisen ongelmiin (mm. Nurmi 1991a), joita monilla ESY-oppilailla todennäköisesti esiintyy. Koska käyttäytymisen ja tulevaisuusorientaation välinen suhde on kuitenkin epäselvä, negatiivisuuden tai ajelehtimisen ei voida ajatella johtuvan pelkästään oppilaiden ominaisuuksista. Nurmi (1991a, 45-47) tuokin ilmi mm. leimautumisen merkityksen nuoren negatiiviselle tulevaisuusorientaatiolle. Tukeakseen nuoren positiivista tulevaisuusorientaatiota ja myöhempää yhteiskuntaan sopeutumista, koulun tulisikin kiinnittää huomiota myös mm. leimautumiseen ja siihen, miten sopeutumattomaan oppilaaseen suhtaudutaan koulu yhteisössä. Koulutushalukkuuden tukeminen puolestaan edellyttäne koulutusta koskevan tiedon ja omien kykyjen ja kiinnostuksen kohteiden erittelyä.

Aiemmat tutkimukset (mm. Jahnukainen 1997) ovat kuvanneet ESY-oppilaiden peruskoulun jälkeisen elämän mahdollisia vaikeuksia, esim. kouluttautumattomuutta, työttömyyttä ja sopeutumisongelmia, mutta todenneet joukosta löytyneen niin sopeutuneita kuin syrjäytyneitäkin. Tämän tutkimuksen tulokset ESY-oppilaiden tulevaisuusorientaatioista mukailivat sitä käsitystä, että ESY-oppilailla on mahdollisuudet menestyä peruskoulun jälkeisessä elämässään kuten ikätoverinsakin: menestyen, sopeutuen tai syrjäytyen. Tulevaisuusorientaation positiivisuus ja suunnitelmien tekeminen antavat luultavasti parhaimman pohjan mielekkään tulevaisuuden rakentamiselle ja yhteiskuntaan sopeutumiselle, mutta myöskään negatiivisuus tai ajelehtiminen ei voi suoraan ennustaa vaikeuksia tulevaisuuden elämän rakentamisessa. Nuorten tulevaisuusorientaatio antaa viitteitä siitä, millaisen elämän nuori itselleen rakentaa, mutta yksilön elämäntaakan vaikuttaa myös monia yksilöstä riippumattomia, odottamattomiakin tekijöitä, jotka yksilön tahdosta riippumatta muokkaavat nuoren tulevaisuuden elämää.

11.2 Tutkimusmenetelmän ja -tulosten arviointia sekä jatkotutkimusaiheita

Tämä tutkimuksen aineisto on harkinnanvarainen näyte, joten tulokset eivät ole täysin yleistettävissä koskemaan koko perusjoukkoa. Joidenkin päätelmien tekemiseen aineisto (n=275) on kuitenkin riittävä. Tutkimuksen luotettavuutta lisää se, että tutkittavia saatiin eri puolilta Suomea sekä kaupungeista että maaseudulta. Luotettavuutta vähentää joidenkin yksittäisten tutkimusongelmien kohdalla se, että huomattava osa kaikista tutkituista ei vastannut lomakkeen kysymykseen.

Tämän tutkimuksen tulokset mukailivat monien ESY-oppilaista tehtyjen aiempien tutkimusten tuloksia ja se osoitti sekä yhtäläisyyksiä että eroja ESY-oppilaiden ja aiemmissa tutkimuksissa tutkittujen yleisopetuksen oppilaiden välillä. Yleis- ja sopeutumattomien opetuksen oppilaiden luotettava vertaaminen oli kuitenkin mahdotonta.

Tulevaisuusorientaatio on käsitteenä varsin laaja ja siihen vaikuttavia tekijöitä on lukuisia. Jokainen tulevaisuusorientaation kolmesta osaprosessista ansaitsisi oman tutkimuksensa ja tämän tutkimuksen rajaaminen tulevaisuusorientaatioon tai sen osaan olisi mahdollistanut tarkemman pureutumisen aiheeseen. Tulevaisuusorientaatioon liittyvistä tekijöistä esimerkiksi itsetuntoa mittaavat kysymykset olisivat antaneet mielenkiintoista lisätietoa. Koulutussuunnitelmien tarkasteleminen oli kuitenkin perusteltua aiempien tutkimustulosten ohjaamana. Määrällinen tutkimusmetodiikka ja tilastolliset analyysimenetelmät sopivat tämän tutkimuksen tehtävään, ESY-oppilaiden tulevaisuusorientaation ja koulutussuunnitelmien kuvaamiseen kohtuullisen hyvin, mutta tutkimusaihetta olisi mielekäästä tutkia myös esimerkiksi haastatteluin tai avoimin kysymyksin. Tällöin saataisiin tarkempaa tietoa mm. nuorten ajattelutavoista tulevaisuuden suunnittelun taustalla.

Tulevaisuusorientaatio kertoo millaisen elämän nuori itselleen suunnittelee rakentavansa, mutta suunnitelmien toteutuminen on epävarmaa. Myöhempään elämään kohdistuneet seurantatutkimukset puolestaan kertovat jo tapahtuneesta. Tulevaisuusorientaation kehittymisen perusteellinen tutkiminen edellyttäisi pitkittäisseurantaa lapsuudesta aikuisuuteen, mutta jo nuoruuden, tulevaisuuteen suuntautumisen kannalta keskeisen ajanjakson seuraaminen toisi paljon lisätietoa tulevaisuusorientaation ja suunnittelun muodostumisesta ja etenemisestä. Jos halutaan selvittää syitä esim. ESY-oppilaiden vähäiseen kouluttautumiseen, tutkimuksen tulee kohdistua tarkastelemaan nuorten siirtymävaihetta peruskoulusta sen jälkeiseen elämään. Tällöin voitaisiin myös parhaiten pohtia erilaisia siirtymävaiheen tutkimuotoja sekä peruskoulun keinoja ESY-oppilaiden tulevaisuuden suunnittelun ja rakentamisen tukemiseen.

LÄHTEET

- Antikainen, A. 1998. Kasvatus, elämäntilanne ja yhteiskunta. Juva: WSOY.
- Antikainen, A. & Huotelin, H. (toim.) 1996. Oppiminen ja elämäntilanne. Aikuiskasvatuksen 37. Vuosikirja. Kansainvalistusseura ja Aikuiskasvatuksen Tutkimusseura. Helsinki: BJT Kirjastopalvelu Oy.
- Aunola, M. 1996a. Erytisoppilaiden sijoittuminen ammatilliseen koulutukseen AKVA-koulutuksen avulla. Teoksessa: A-E. Liimatainen-Lamberg (toim.) Syrjäytymisriskien ehkäisy, syrjäytyneiden koulutuspalvelut ja ohjaustoiminta. Arviointi 7/1996. Opetushallitus. Helsinki: Yliopistopaino, 147-156.
- Aunola, M. 1996b. Mitä haastaville nuorille peruskoulun jälkeen? Erytiskasvatus 4, 10-11.
- Baltes, P. B. & Reese, H. W. 1987. Elämäntilanteen näkökulma kehityspsykologiassa. Teoksessa: M. Korhonen (toim.) Puoli vuosisataa psykologian tutkimusta ja opetusta Jyväskylässä. Psykologian laitoksen julkaisuja 289. Jyväskylän yliopisto, 113-166.
- Blackorby, J. & Wagner, M. 1996. Longitudinal Postschool Outcomes of Youth with Disabilities: Findings from the National Longitudinal Transition Study. *Exceptional Children* 62, 5, 399-413.
- Blom, H., Laukkanen, R., Lindström, A., Saresma, V. & Virtanen, P. (toim.) 1996. Erytisopetuksen tila. Opetushallitus. Helsinki: Yliopistopaino.
- Bullis, M. & Cheney, D. 1999. Vocational and Transition Interventions for Adolescents and Young Adults with Emotional or Behavioral Disorders. *Focus on Exceptional Children* 31, 1-24.
- Carson, R. R., Sitlington, P. L. & Frank, A. R. 1995. Young Adulthood for Individuals with Behavioral Disorders: What Does It Hold? *Behavioral Disorders* 20, 2, 127-135.
- Dennis, R. E., Williams, W., Giangreco, M. F. & Cloninger, C. J. 1993. Quality of Life as Context for Planning and Evaluation of Services for People with Disabilities. *Exceptional Children* 59, 6, 499-512.
- Dittmann-Kohli, F. 1986. Problem Identification and Definition as Important Aspects of Adolescents' Coping with Normative Life Tasks. Teoksessa: R. K. Silbereisen, K. Eyferth & G. Rudeinger (toim.) *Development as Action in Context. Problem Behavior and Normal Youth Development*. Berlin Heidelberg: Springer-Verlag, 19-

37.

- Dunderfelt, T. 1998. Elämänkaaripsykologia. Lapsen kasvusta yksilön henkiseen kehitykseen. Juva: WSOY.
- Durkin, K. 1995. Developmental Social Psychology from Infancy to Old Age. Blackwell Publishers.
- Erikson, E. H. 1994. Identity: Youth and Crisis. NY: W. W. Norton & Company, Inc.
- Eräutuuli, M., Leino, J. & Yli-Luoma, P. 1994. Kvantitatiiviset tutkimusmenetelmät ihmistieteissä. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.
- Frank, A.R. & Sitlington, P.L. 1997. Young Adults with Behavioral Disorders - Before and After IDEA. Behavioral Disorders 23, 1, 40-56.
- Frank, A. R., Sitlington, P. L. & Carson, R. 1991. Transition of Adolescents with Behavioral Disorders - Is It Successful? Behavioral Disorders 16, 3, 180-191.
- Gall, M. D., Borg, W. R. & Gall, J. P. 1996. Educational research: an introduction. NY: Longman.
- Greene, A. L. 1986. Future-Time Perspective in Adolescence: The Present of Things Future Revisited. Journal of Youth and Adolescence 15, 2, 99-113.
- Halpern, A. S. 1993. Quality of Life as a Conceptual Framework for Evaluating Transition Outcomes. Exceptional Children 59, 6, 486-498.
- Havén, H. (toim.) 1998. Koulutus Suomessa. Tilastokeskus. Helsinki.
- Havighurst, R. J. 1948/1972. Developmental Tasks and Education. NY: Longman.
- Helve, H. 1987. Nuorten maailmankuva. Seurantatutkimus pääkaupunkiseudun erään lähiön nuorista. Kansalaiskasvatuksen keskus r.y. Tutkimuksia ja selvityksiä 1/87. Helsinki: Yliopistopaino.
- Helve, H. & Bynner, J. (toim.) 1996. Youth and Life Management. Research Perspectives. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2000. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Häyrynen, Y-P. 1984. Elämänkulun tutkimuksesta ja dialektisestä näkökulmasta. Psykologia 19, 4, 248-253.
- Häyrynen, Y-P. 1997. Koulutus ja ammattiura. Teoksessa: P. Lyytinen, M. Korkiakangas & H. Lyytinen (toim.) Näkökulmia kehityspsykologiaan. Juva: WSOY, 368-380.
- Jahnukainen, M. 1996. Mukautetun ja sopeutumattomien erityisopetuksen jatkokoulu-

- tuusvirrat. Teoksessa: H. Blom, R. Laukkanen, A. Lindström, V. Saresma & P. Virtanen (toim.) Erityisopetuksen tila. Opetushallitus. Helsinki: Yliopistopaino, 239-249.
- Jahnukainen, M. 1997. Koulun varjosta aikuisuuteen. Entisten tarkkailuoppilaiden peruskoulun jälkeiset elämänvaiheet. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 182.
- Jahnukainen, M. (toim.) 2001. Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa. 11. täysin uudistettu painos. Lastensuojelun Keskusliitto. Juva: WS Bookwell Oy.
- Järvinen, T. 1999. Peruskoulusta toisen asteen koulutukseen. Siirtymävaiheen kokemukset ja koulutusvalintojen taustatekijät oppilaiden kertomina. Turun yliopiston julkaisuja, sarja C osa 150.
- Kalakoski, V. & Nurmi, J-E. 1998. Identity and Educational Transitions: Age Differences in Adolescent Exploration and Commitment Related to Education, Occupation, and Family. *Journal of Research on Adolescence*, 8, 1, 29-47.
- Kaplan, L. J. 1986. Nuoruus - hyvästijättö lapsuudelle. Keuruu: Otava.
- Kaskinen, J. & Nyysölä, K. (toim.) 1993. Töihin vai talkoisiin? Nuoret työ- ja koulutusmarkkinoiden murroksessa. Koulutussosiologian tutkimuskeskus. Raportteja 19. Turun yliopisto.
- Kasurinen, H. 1996. Adolescents' Ideas about their Future in a Changing society. Teoksessa: H. Helve & J. Bynner (toim.) *Youth and Life Management. Research Perspectives*. Helsinki: Yliopistopaino, 241-252.
- Kasurinen, H. 1999. Personal Future Orientation: Plans, Attitudes and Control Beliefs of Adolescents Living in Joensuu, Finland and Petrozavodsk, Russia in 1990s. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja N:o 53.
- Kasurinen, H. 2000. Nuorten tulevaisuusorientaatio. Teoksessa J. Onnismaa, H. Pasanen & T. Spangar (toim.) *Ohjaus ammattina ja tieteenalana 1. Ohjauksen lähestymistavat ja ohjaustutkimus*. PS-kustannus. Juva: WS Bookwell OY, 207-220.
- Kauffman, J. M. 1997. *Characteristics of Emotional and Behavioral Disorders of Children and Youth*. Sixth edition. Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall Inc.
- Kempainen, R. 1994. Ammattioppilaitoksen opiskelijoiden tulevaisuudenkuva. Ammatillinen opettajakorkeakoulu. Julkaisuja 101. Hämeenlinna.
- Kivekäs, M. 1997. Nuori oman elämänsä ohjaajana, keinona jatkuva kouluttautuminen.

- Teoksessa: L. Viinamäki (toim.) *Opiskellako vai ei? Näkökulmia opiskelusta 1990-luvulla*. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja C. Työpapereita 23, 41-61.
- Kivirauma, J. 1997. Special education students in the labour market: Four case studies. *European Journal of Special Needs Education* 12, 2, 148-156.
- Komonen, K. 2001. Koulutusyhteiskunnan marginaalissa? Ammatillisen koulutuksen keskeyttäneiden nuorten yhteiskunnallinen osallisuus. *Yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja N:o 47*. Joensuun yliopisto.
- Korkiakangas, M. (toim.) 1987. Puoli vuosisataa psykologian tutkimusta ja opetusta Jyväskylässä. *Psykologian laitoksen julkaisuja 289*. Jyväskylän yliopisto.
- Koro, J. 1991. Käyttäytymishäiriöiset lapset. Teoksessa: R. Runsas (toim.) *Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa*. Lastensuojelun Keskusliitto julkaisuja n:o 87. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 453-473.
- Koro, J. & Moberg, S. 1981. Tarkkailuoppilaiden sijoittuminen yhteiskuntaan. *Kouluhallitus. Kokeilu- ja tutkimustoimisto. Tutkimuselosteita N:o 36*.
- Kracke, B. & Schmitt-Rodermund, E. 2001. Adolescents' Career Exploration in the Context of Educational and Occupational Transitions. Teoksessa: J-E. Nurmi (toim.) *Navigating through Adolescence: European Perspectives*. New York & London: Routledge Palmer, 141-165.
- Kuorelahti, M-L. 1993. Peruskoulun erityisluokalta jatkokoulutukseen. *Erityispedagogiikan laudaturtutkielma*. Erityispedagogiikan laitos. Jyväskylän yliopisto.
- Kuorelahti, M-L. 1994. Peruskoulun erityisluokalta ammattikoulutukseen. *Kasvatus* 25, 1, 79-86.
- Kuorelahti, M. 1998. Käyttäytymisen ongelmat ja niiden luokittelu. Teoksessa: T. Landonlahti, A. Naukkarinen & S. Vehmas (toim.) *Poikkeava vai erityinen? Erityispedagogiikan monet ulottuvuudet*. Juva: Atena kustannus, 123-135.
- Kuula, R. 2000. Syrjäytymisvaarassa oleva nuori koulun paineessa. *Koulu ja nuorten syrjäytyminen*. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja N:o 61. Joensuun yliopistopaino.
- Kuusinen, J. (toim.) 1995. *Kasvatuspsykologia*. Juva: WSOY
- Kuusinen, J. 1997. Nuorten aikuisten kehitystehtävät, onnellisuus ja kehityksen hallinta. Teoksessa: P. Lyytinen, M. Korkiakangas & H. Lyytinen (toim.) *Näkökulmia kehityopsykologiaan*. Juva: WSOY, 311-322.
- Kuusinen, J. & Korkiakangas, M. 1995. Ihmisen kehitys elämänkaaren näkökulmasta.

- Teoksessa: J. Kuusinen (toim.) Kasvatuspsykologia. Juva: WSOY, 95-139.
- Käyhkö, M. & Tuupanen, P. 1996. Työläisperheestä opintielle - reproduktion ilmene-
minen nuorten arkielämässä. Teoksessa: A. Antikainen & H. Huotelin (toim.) Op-
piminen ja elämänhistoria. Aikuiskasvatuksen 37. Vuosikirja. Kansainvalistusseura
ja Aikuiskasvatuksen Tutkimusseura. Helsinki: BJT Kirjastopalvelu Oy, 109-158.
- Ladonlahti, T., Naukkarinen, A. & Vehmas, S. (toim.) 1998. Poikkeava vai erityinen?
Erityispedagogiikan monet ulottuvuudet. Juva: Atena kustannus.
- Lappalainen, K. 1996. Yläasteelta eteenpäin. Etuovesta porhaltaen vai takaovesta tir-
kistellen? Teoksessa: K. Ruoho & M. Ihatsu (toim.) Käyttäytymishäiriöt nyt! Suo-
malaista tutkimusta käyttäytymishäiriöistä. Kasvatustieteiden tiedekunnan selosteita
63. Joensuun yliopisto, 106-136.
- Lappalainen, K. 2000. Transition of Students with EBD from Comprehensive School to
Secondary Education. Teoksessa: K. Ruoho (toim.) Emotional and Behavioral
Difficulties. Global Problem - Local Practices: Cultural, Theoretical, and Practical
Definitions of Emotional and Behavioral Difficulties. Papers presented at the First
International Colloquim of the Finnish EBD Network. Joensuun yliopiston kasva-
tustieteiden tiedekunnan selosteita N:o 78, 208-221
- Lappalainen, K. 2001. Yläasteelta eteenpäin - oppilaiden erityisen tuen tarve peruskou-
lun päättövaiheessa ja toisen asteen koulutuksessa. Kasvatustieteellisiä julkaisuja
N:o 71. Joensuun yliopisto.
- Lappinen, K. 2000. Sopeutumattomien oppilaiden tulevaisuudensuunnitelmat perus-
koulun yläasteella. Julkaisematon proseminaari-työ. Erityispedagogiikan laitos. Jy-
väskylän yliopisto.
- Liimatainen-Lamberg, A-E. (toim.) 1996. Syrjäytymisriskien ehkäisy, syrjäytyneiden
koulutuspalvelut ja ohjaustoiminta. Arviointi 7/1996. Opetushallitus. Helsinki: Yli-
opistopaino.
- Liimatainen-Lamberg, A-E. & Uotinen, S. 1996. Tavoitteet ja käsitteiden määrittely.
Teoksessa: A-E. Liimatainen-Lamberg (toim.) Syrjäytymisriskien ehkäisy, syrjäy-
tyneiden koulutuspalvelut ja ohjaustoiminta. Arviointi 7/1996. Opetushallitus. Hel-
sinki: Yliopistopaino, 9-18.
- Lintala, P. 1996. Erityisopetuksesta ammattioppilaitokseen. Teoksessa: A-E. Liimatai-
nen-Lamberg (toim.) Syrjäytymisriskien ehkäisy, syrjäytyneiden koulutuspalvelut
ja ohjaustoiminta. Arviointi 7/1996. Opetushallitus. Helsinki: Yliopistopaino, 142-
146.

- Lyytinen, P., Korhonen M. & Lyytinen, H. (toim.) 1997. Näkökulmia kehityspsykologiaan. Juva: WSOY.
- Maag, J.W. & Katsiyannis, A. 1998. Challenges Facing Successful Transition for Youths with E/BD. *Behavioral Disorders* 23, 4, 209-221.
- Malmberg, L-E. 1994. Future-orientation of Finnish Students. Reports from the Faculty of Education, No. 1, 1994. Department of Teacher Education, Åbo Akademi University.
- Malmberg, L-E. 2001. Future-orientation in Educational and Interpersonal Contexts. Teoksessa: J-E. Nurmi (toim.) *Navigating through Adolescence: European Perspectives*. New York & London: Routledge Palmer, 119-140.
- Malmberg, L-E & Trempala, J. 1997. Anticipated Transition to Adulthood: The Effect of Educational Track, Gender, and Self-evaluation on Finnish and Polish Adolescents' Future Orientation. *Journal of Youth and Adolescence* 26, 5, 517-537.
- Malmgren, K. & Edgar, E. 1998. Postschool Status of Youths with Behavioral Disorders. *Behavioral Disorders* 23, 4, 257-263.
- Mikkonen, A. 2000. Nuorten tulevaisuuskuvat ja tulevaisuuskasvatus, Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja N:o 57. Joensuun yliopistopaino.
- Mäkinen, K. & Vanttaja, M. 1993. Tarkkailukoulusta työmarkkinoille. Teoksessa: J. Kaskinen & K. Nyysölä (toim.) *Töihin vai talkoisiin? Nuoret työ- ja koulutusmarkkinoiden murroksessa*. Koulutussosiologian tutkimuskeskus. Raportteja 19. Turun yliopisto, 87-132.
- Newman, B. M. & Newman P. R. 1986. *Adolescent Development*. Columbus, Ohio: Merrill Publishing Company.
- Niemelä, E: 1998. Sopeutumattomien opetus. Jyväskylän yliopisto. Erityispedagogiikan laitos. Opetusmateriaali 3.
- Nummenmaa, A. R. 1996. Koulutus, sukupuoli ja elämäntyyli. Nuoruudesta aikuisuuteen yhteiskunnallisessa muutoksessa. Työpoliittinen tutkimus N:o 149. Työministeriö.
- Nummenmaa, A. R. & Kasurinen, H. 1995. Ammatti, sukupuoli ja elämäntyylin muuttuminen. *Kasvatus* 2, 128-139.
- Nummenmaa, T., Kontinen, R., Kuusinen, J. & Leskinen, E. 1997. Tutkimusaineiston Analyysi. Juva: WSOY.
- Nurmi, J-E. 1983. Nuorten tulevaisuuteen suuntautuminen II: Tulevaisuuteen suun-

tautumisen psykologinen struktuuri ja siihen vaikuttavat tekijät 11-, 15- ja 18-vuotiailla nuorilla. Turun yliopiston filosofian, psykologian ja menetelmätieteiden laitos. Psykologian tutkimuksia 67.

- Nurmi, J-E. 1989a. Adolescents' Orientation to the Future. Development of Interests and Plans, and Related Attributions and Affects, in the Life-span Context. *Commentationes Scientiarum Socialium* 39. Helsinki: Societas Scientiarum Fennica.
- Nurmi, J-E. 1989b. Planning, motivation and evaluation in orientation to the future: A latent structure analysis. *Scandinavian Journal of Psychology*, 30, 1, 64-71.
- Nurmi, J-E. 1989c. The Changing Parent-Child Relationship, Self-esteem, and Intelligence as Determinants of Orientation to the Future During Early Adolescence. *Psykologian laitoksen tutkimuksia N:o 10*. Helsingin yliopisto.
- Nurmi, J-E. 1990. Nuorten tulevaisuuteen suuntautuminen. *Psykologia* 3, 203-205
- Nurmi, J-E. 1991a. How Do Adolescents See Their Future? A Review of the Development of Future Orientation and Planning. *Developmental Review* 11, 1, 1-59.
- Nurmi, J-E. 1991b. The Development of Future-orientation in a Life-span Context. *Psykologian laitoksen tutkimuksia N:o 13*. Helsingin yliopisto.
- Nurmi, J-E. 1993. Adolescent Development in an Age-graded Context: The Role of Personal Beliefs, Goals, and Strategies in the Tackling of Developmental Tasks and Standards. *International Journal of Behavioral Development* 16, 2, 169-189.
- Nurmi, J-E. 1997. Nuoruusiän kehitys: etsintää, valintoja ja noidankehiä. Teoksessa: P. Lyytinen, M. Korhonen & H. Lyytinen (toim.) *Näkökulmia kehityspsykologiaan*. Juva: WSOY, 256-274.
- Nurmi, J-E. (toim.) 2001. *Navigating through Adolescence: European Perspectives*. New York & London: Routledge Palmer.
- Nurmi, J-E. & Nuutinen, P. 1987. Tähtäimessä tulevaisuus. Suomalaisten nuorten käsityksiä tulevaisuudesta. Kansalaiskasvatuksen keskus r.y. *Tutkimuksia ja selvityksiä* 2/1987.
- Nurmi, J-E., Poole, M.E. & Seginer, R. 1995. Tracks and Transitions - A Comparison of Adolescent Future-Oriented Goals, Explorations, and Commitments in Australia, Israel and Finland. *International Journal of Psychology* 30, 3, 355-375.
- Nurmi, J-E., Salmela-Aro, K., Anttonen, M. & Kinnunen, H. 1992. Epäonnistumisen psykologiaa. Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten kiinnostukset ja ajattelutavat. *Psykologia* 27, 6, 485-492.

- Nuttin, J. 1984. *Motivation, Planning and Action. A Relational Theory of Behavior Dynamics*. Louvain Psychology Series Studia Psychologica. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Nyyssölä, K. 2000. Kouluinhon ytimessä - Huono-osaisten nuorten suhtautuminen koulutukseen ja työhön. *Kasvatus* 31, 1, 64-75.
- Onnismaa, J., Pasanen, H. & Spangar, T. (toim.) 2000. *Ohjaus ammattina ja tieteenalana 1. Ohjauksen lähestymistavat ja ohjaustutkimus*. PS-kustannus. Juva: WS Bookwell OY.
- Perälampi, M. & Sannikka, I. 1989. Apukoulu- ja tarkkailuopetuksessa oppivelvollisuutensa suorittaneiden elämänvaiheita Keski-Suomessa. *Julkaisematon Erityispedagogiikan pro gradu -työ*. Jyväskylän yliopisto.
- Pohjola, A. 1994. Elämän valttikortit? Nuoren aikuisen elämänselitys toimeentulotukea vaativien tilanteiden varjossa. *Acta Universitatis Lapponiensis* 5. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Puttonen, H. 1985. Nuorten tulevaisuuden perspektiivi peruskoulun päättyessä. *Jyväskylän yliopiston kasvatustieteen laitoksen julkaisuja* A6.
- Runsas, R. 1991. Erityisopetus suomalaisessa koulutusjärjestelmässä. Teoksessa: R. Runsas (toim.) *Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa*. Lastensuojelun Keskusliitto julkaisuja n:o 87. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 45-133.
- Runsas, R. (toim.) 1991. *Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa*. Lastensuojelun Keskusliitto julkaisuja n:o 87. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Ruoho, K. (toim.) 2000. *Emotional and Behavioral Difficulties. Global Problem - Local Practices: Cultural, Theoretical, and Practical Definitions of Emotional and Behavioral Difficulties*. Papers presented at the First International Colloquium of the Finnish EBD Network. Joensuun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan selosteita N:o 78, 208-221
- Ruoho, K. & Ihatsu M. (toim.) 1996. Käyttäytymishäiriöt nyt! Suomalaista tutkimusta käyttäytymishäiriöistä. *Kasvatustieteiden tiedekunnan selosteita* 63. Joensuun yliopisto.
- Ruoho, K., Ihatsu, M. & Kuorelahti M. 2001. Käyttäytymishäiriöiset lapset ja nuoret. Teoksessa: M. Jahnukainen (toim.) *Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa*. 11. täysin uudistettu painos. Lastensuojelun Keskusliitto. Juva: WS Bookwell Oy, 249-265.
- Rönkä, A. 1992. Nuoren aikuisen sosiaalinen selviytyminen: Katsaus kirjallisuuteen.

- Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksen julkaisuja 319.
- Rönkä, A. 1995. Koulun ongelmaoppilas varhaisaikuisuudessa. *Kasvatus* 2, 140-152.
- Saarela, P. 2001. Nuorisobarometri 2001. Nuorisoasiain neuvottelukunta, Nuora. Julkaisu 21. Pieksämäki: RT-Print Oy. <URL:<http://www.minedu.fi/nuora/julkaisut/barometri2001.pdf>>
- Savolainen, H. 1993. Peruskoulusta työelämään - Nuoruudesta aikuisuuteen. Esitutkimus nuorten siirtymävaiheen elämäkulusta, aikuistumisen prosessiin liittyvistä valinnoista ja ympäristön asettamista paineista. *Kasvatustieteiden tiedekunnan selosteita* No 48. Joensuun yliopisto.
- Savolainen, H. 2001. Explaining mechanisms of educational career choice. A follow-up study of the educational career choices of a group of youths that finished compulsory education in 1990. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja N:o 69.
- Seginer, R. 1992. Future Orientation: Age-Related Differences Among Adolescent Females. *Journal of Youth and Adolescence* 21, 4, 421-437.
- Silbereisen, R.K., Eyferth, K. & Rudeinger, G. (toim.) 1986. *Development as Action in Context. Problem Behavior and Normal Youth Development*. Berlin Heidelberg: Springer-Verlag.
- Seppovaara, R. 1998. Kerran tarkkislainen - aina tarkkislainen? Historiallis-prospektiivinen tutkimus oppilaiden ESY-urasta Espoossa lukuvuosina 1977-94. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 192. Yliopistopaino.
- Sosioekonomisen aseman luokitus. 1989. Tilastokeskus käsikirjoja 17. Helsinki: Hakapaino.
- Stattin, H. & Kerr, M. 2001. Adolescents' Values Matter. Teoksessa: J-E. Nurmi (toim.) *Navigating through Adolescence: European Perspectives*. New York & London: Routledge Palmer, 21-58.
- Stenström, M-L. 1983. Yhteisvalinnassa koulutuksen ulkopuolelle jääneiden koulutus- ja työhistoria. *Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisuja* 341. Jyväskylän yliopisto.
- Takala, M. 1992. "Kouluallergia" - yksilön ja yhteiskunnan ongelma. *Acta Universitatis Tamperensis* ser A vol 335. Tampereen yliopiston kasvatustieteen laitos.
- Trommsdorf, G. 1986. Future Time Orientation and Its Relevance for Development as

- Action. Teoksessa: R. K. Silbereisen, K. Eyferth & G. Rudeinger (toim.)
Development as Action in Context. Problem Behavior and Normal Youth
Development. Berlin Heidelberg: Springer-Verlag, 121-136.
- Viinämäki, L. (toim.) 1997. Opiskellako vai ei? Näkökulmia opiskelusta 1990-luvulla.
Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja C. Työpapereita 23.
- Wood, S. J. & Cronin, M. E. 1999. Students with Emotional/Behavioral Disorders and
Transition Planning: What the Follow-up Studies Tell Us. *Psychology in the
Schools* 36, 4, 327-345.

Liite 1: Oppilaan kyselylomake

Hei!

Tämän kyselyn tarkoituksena on tutkia nuorten tulevaisuudensuunnitelmia. Lue kysymykset tarkasti. Vastaa kysymyksiin rastittamalla tai ympyröimällä sopivin vaihtoehto. Muutamassa kysymyksessä kirjoitat vastauksen annettuun kysymykseen. Vastauksesi ovat Sinun mielipiteitäsi - oikeita vastauksia ei ole! Voit halutessasi kertoa lisää tulevaisuudensuunnitelmistasi paperin kääntöpuolelle!

Pyydän sinua merkitsemään paperiin vain etunimesi, joten henkilöllisyytesi ei tule minun tietooni. Vastauksesi käsitellään luottamuksellisesti ja vastauksesi eivät tule koulusi tai opettajasi tietoon.

KIITOS VAIVANÄÖSTÄSI!

Terveisin Kaisa Lappinen
Erityispedagogiikan laitos
Jyväskylän yliopisto

I TAUSTA

1. Etunimi _____

2. Sukupuoli poika tyttö

3. Ikä _____

4. Luokka 7 lk 8 lk 9 lk

5. Huoltajan ammatti (isän tai äidin tai muun huoltajan) _____

II TULEVAISUUDEN SUUNNITELMAT

Näissä kysymyksissä tulevaisuudella tarkoitetaan peruskoulun päättymisen jälkeistä aikaa ja elämää.

1. Merkitse listaan, luuletko seuraavien asioiden kuuluvan sinun elämääsi tulevaisuudessa. Rastita mielipidettäsi vastaava ruutu.

Vastausvaihtoehdot: varmasti kuuluu elämäni tulevaisuudessa
aika varmasti
epävarmasti
en osaa sanoa

Koulutus (peruskoulun lisäksi)	☐ varmasti	☐ aika varmasti	☐ epävarmasti	☐ en osaa sanoa
Työ	☐ varmasti	☐ aika varmasti	☐ epävarmasti	☐ en osaa sanoa
Seurustelu	☐ varmasti	☐ aika varmasti	☐ epävarmasti	☐ en osaa sanoa
Avoliitto	☐ varmasti	☐ aika varmasti	☐ epävarmasti	☐ en osaa sanoa
Lapset	☐ varmasti	☐ aika varmasti	☐ epävarmasti	☐ en osaa sanoa
Armeija	☐ varmasti	☐ aika varmasti	☐ epävarmasti	☐ en osaa sanoa
Harrastukset	☐ varmasti	☐ aika varmasti	☐ epävarmasti	☐ en osaa sanoa
Raha	☐ varmasti	☐ aika varmasti	☐ epävarmasti	☐ en osaa sanoa
Ystävät	☐ varmasti	☐ aika varmasti	☐ epävarmasti	☐ en osaa sanoa
Jokin muu tärkeä asia, mikä?	_____			

jatkuu

jatkuu

2. **Kuinka usein tulevaisuutta koskevat asiat ovat mielessäsi? Rastita yksi vaihtoehto.**

- Jatkuvasti
- Joka päivä
- Vain silloin tällöin
- Ei juuri koskaan

3. **Seuraavassa on joitakin tulevaisuutta koskevia väitteitä. Vastaa väittämiin sen mukaan, oletko väittämän kanssa täysin samaa mieltä - osittain samaa/eri mieltä tai täysin eri mieltä. Voit myös vastata "en osaa sanoa". Rastita jokaisesta kohdasta yksi vaihtoehto.**

1= täysin samaa mieltä

2= osittain samaa mieltä

3= osittain eri mieltä

4= täysin eri mieltä

0= en osaa sanoa

A.

samaa mieltä.....eri mieltä

eos

Olen tehnyt tulevaisuuttani koskevia suunnitelmia.	1	2	3	4	0
Tulevaisuuteni näyttää epäselvältä.	1	2	3	4	0
En tiedä mitä teen peruskoulun jälkeen.	1	2	3	4	0
En suunnittele tulevaisuuttani, aika näyttää, mitä se tuo tullessaan.	1	2	3	4	0
Tiedän mitä teen 17-vuotiaana.	1	2	3	4	0
Tiedän mitä teen 20-vuotiaana.	1	2	3	4	0

B.

samaa mieltä.....eri mieltä

eos

Olen miettinyt, mitä minun kannattaa peruskoulun jälkeen tehdä.	1	2	3	4	0
Olen suunnitellut, miten saavutan tavoitteeni tulevaisuudessa.	1	2	3	4	0
Olen suunnitellut, miten pääsen haluamaani opiskelupaikkaan.	1	2	3	4	0
Olen suunnitellut, miten saan hyvän työpaikan.	1	2	3	4	0
Pyrin hyvään koulumenestykseen peruskoulussa, jotta pääsen haluamaani opiskelupaikkaan.	1	2	3	4	0
Olen suunnitellut, mitä teen jos en pääse opiskelemaan.	1	2	3	4	0
Olen suunnitellut, mitä teen jos en pääse töihin.	1	2	3	4	0
Olen suunnitellut, miten tulen rahallisesti toimeen tulevaisuudessa.	1	2	3	4	0

jatkuu

jatkuu

C.	samaa mieltä.....eri mieltä				eos
Tulevaisuuteni näyttää valoisalta.	1	2	3	4	0
Haluan suunnitella tulevaisuuttani.	1	2	3	4	0
Tulevaisuus ei kiinnosta minua.	1	2	3	4	0
Pystyn toteuttamaan kaikki toiveeni tulevaisuudessa.	1	2	3	4	0
Olen varma, että tulevaisuudensuunnitelmani toteutuvat.	1	2	3	4	0
Odotan tulevaisuutta innostuneena.	1	2	3	4	0

4. Kun ajattelet omaa tulevaisuuttasi, niin miltä se sinusta tuntuu? Rastita yksi vaihtoehto.

- pahalta, pelottavalta lähinnä mukavalta
 pelottaa jonkin verran erittäin hyvältä ja mukavalta

5. Minkä asioiden ajattelet tulevaisuuteesi lähinnä vaikuttavan? Rastita yksi vaihtoehto.

- Yleensä muut ihmiset ja asiat kuin minä itse Pääosin minä itse
 Enemmän muut ihmiset ja asiat kuin minä itse Minä itse

III PERUSKOULUN JÄLKEISTÄ KOULUTUSTA KOSKEVAT SUUNNITELMAT

1. Aion hakea peruskoulun jälkeen... (Rastita yksi mieluisin koulutusvalintatoiveesi!) Jos haet ammattikouluun, kirjoita mille linjalle haet.

10. luokalle lukioon
 kansanopistoon oppisopimuskoulutukseen
 ammattikouluun, linja tai koulutusohjelma: _____
 muuhun koulutukseen, esim. kursseille
 En osaa sanoa minne haen peruskoulun jälkeen.
 En aio hakea peruskoulun jälkeiseen koulutukseen.

jatkuu

jatkuu

2. **Onko sinulla edellisen lisäksi muita koulutusvaihtoehtoja, jonne aiot hakea? Valitse oikea vaihtoehto, tai kirjoita minne haet. Jos haet ammattikouluun jollekin toiselle linjalle, kirjoita mille linjalle haet.**

- kyllä, haen toiseen ammattikouluun, samalle linjalle.
 kyllä, haen ammattikouluun, toiselle linjalle. Linja tai koulutusohjelma: _____
 kyllä, haen jonnekin muualle, minne: _____
 ei, haen vain yhteen koulutuspaikkaan en osaa sanoa

3. **Aion hakea koulutukseen 9. luokan jälkeen** heti (siirry kysymykseen 5)
 vuoden päästä
 yli 2 vuoden päästä
 en koskaan en osaa sanoa

4. **Jos et aio hakea koulutukseen heti 9- luokan jälkeen, mitä aiot tehdä? (Jos aiot hakea koulutukseen heti, älä vastaa tähän kysymykseen.)**

- Menen töihin, minulla on varma työpaikka. Menen töihin, aion etsiä työpaikan.
 Jään kotiin. En tiedä mitä teen.
 Muuta, mitä? _____

5. **Luuletko pääseväsi siihen koulutukseen, mihin mieluiten haluaisit?**

- Kyllä, aivan varmasti. Kyllä, luultavasti.
 En ehkä ensimmäiseen hakotoiveeseen, mutta toiseen tai kolmanteen ainakin.
 En usko, mutta tiedän mitä teen, jollen pääse.
 En usko, enkä tiedä mitä teen jollen pääse.
 En hae mihinkään koulutukseen. En osaa sanoa.

6. **Kun pääset johonkin opiskelupaikkaan, luuletko käyväsi koulun loppuun saakka? (Valitse vaihtoehdoista sopivin ja täydennä tarvittaessa)**

- Kyllä, varmasti.
 Kyllä, jos koulutus on sellainen kun kuvittelen.
 Kyllä, jos _____
 Jos ei huvita, en käy loppuun.
 En käy loppuun, keskeytän.
 En käy loppuun, koska _____
 En osaa sanoa.

jatkuu

jatkuu

7. Kuinka monta vuotta aiot opiskella peruskoulun jälkeen?

- 1 vuoden 2-3 vuotta 4-5 vuotta yli 5 vuotta
 En aio opiskella peruskoulun jälkeen. En osaa sanoa

8. Ala, jolla haluaisin työskennellä: _____

9. Toiveammattini: _____

10. Seuraavassa on joitakin koulutussuunnitelmia koskevia väitteitä. Vastaa väittämiin sen mukaan, oletko väittämän kanssa täysin samaa mieltä - osittain samaa/eri mieltä tai täysin eri mieltä. Rastita jokaisesta kohdasta yksi vaihtoehto.

- 1= täysin samaa mieltä
 2= osittain samaa mieltä
 3= osittain eri mieltä
 4= täysin eri mieltä 0= en osaa sanoa

samaa mieltä.....eri mieltä eos

Koulutuksen hankkiminen on tärkeää	1	2	3	4	0
Minulla on useita koulutusvaihtoehtoja, joiden väliltä valitsen parhaimman.	1	2	3	4	0
Olen miettinyt, mikä ammatti sopii minulle parhaiten.	1	2	3	4	0
Aion valmistua toiveammattiini.	1	2	3	4	0
Olen selvittänyt, miten toiveammattiini opiskellaan.	1	2	3	4	0
Olen miettinyt, millaista peruskoulun jälkeinen opiskelu on.	1	2	3	4	0
Pystyn suorittamaan koulutustutkinnon.	1	2	3	4	0
Olen selvittänyt, millä paikkakunnilla järjestetään koulutusta, johon aion hakea.	1	2	3	4	0
Tiedän, kuinka kauan se koulutus kestää, johon aion hakea.	1	2	3	4	0
Olen lukenut koulutusta koskevia esitteitä.	1	2	3	4	0
Olen hankkinut koulutusta koskevaa tietoa.	1	2	3	4	0
Olen kysellyt tietoa koulutuksesta opettajilta tai opolta.	1	2	3	4	0
Olen kysellyt tietoa koulutuksesta kavereilta.	1	2	3	4	0
Olen kysellyt tietoa koulutuksesta vanhemmiltani.	1	2	3	4	0
Menestyn peruskoulun jälkeisessä koulutuksessa hyvin	1	2	3	4	0

KIITOS VASTAUKSESTASI!

Liite 2: Opettajan kyselylomake

KYSELY ERITYISLUOKANOPETTAJALLE

Voit halutessasi kertoa lisää oppilaan tulevaisuudensuunnitelmia koskevista käsityksistäsi paperin kääntöpuolelle.

1. Oppilaan etunimi _____

2. Oppilaan koulumenestys:

Viimeisen todistuksen keskiarvo	_____
ja todistusnumerot	_____
matematiikka	_____
äidinkieli	_____
englanti	_____
biologia	_____
käsityöt	_____
liikunta	_____

3. Oppilaan poissaolojen määrä keskimäärin kuukaudessa

☐ alle 5 tuntia	☐ 5-10 tuntia
☐ 10-20 tuntia	☐ yli 20 tuntia

4. Käsityksesi oppilaan tulevaisuudensuunnitelmista

A. Oppilas suunnittelee/pohtii tulevaisuuttaan.

☐ jatkuvasti	☐ silloin tällöin
☐ harvoin	☐ ei ollenkaan
	☐ en osaa sanoa

B. Oppilas kertoo koulussa tulevaisuudensuunnitelmistaan.

☐ usein	☐ silloin tällöin
☐ harvoin	☐ ei ollenkaan

C. Oppilas suhtautuu tulevaisuuteen:

☐ positiivisesti / innostuneena, odottaen
☐ neutraalisti / ei pohdi tulevaisuutta, elää päivä kerrallaan
☐ negatiivisesti / pelkää, kokee uhkaavana tms.
☐ en osaa sanoa

D. Oppilaan koulutussuunnitelmat:

☐ Selkeä näkemys siitä, mihin koulutukseen hän peruskoulun jälkeen hakeutuu.
☐ Pohtii useamman koulutusvaihtoehdon välillä.
☐ Pohtii opiskelun ja työn välillä.
☐ Ei aio opiskella peruskoulun jälkeen.
☐ En osaa sanoa.

E. Tiedätkö oppilaan mieluisimman toisen asteen koulutusvaihtoehdon? Kirjoita tähän, mihin luulet tai tiedät oppilaan hakevan peruskoulun jälkeen. Nimeä koulutus mahdollisimman tarkasti, esim. ammattikoulun linja tai koulutusohjelma. Jos luulet, ettei oppilas hakeudu koulutukseen, kirjoita mitä luulet hänen peruskoulun jälkeen tekevän.

Liite 3: Saatekirje rehtorille / ESY-opettajalle.

TUTKIMUS NUORTEN TULEVAISUUDENSUUNNITELMISTA

Arvoisa rehtori / ESY-opettaja!

Aiemmat tutkimukset osoittavat, että ESY-oppilaat kouluttautuvat peruskoulun jälkeen keskimääräistä vähemmän ja opintojen keskeyttäminen on erittäin yleistä. Lisäksi työttömyys koskettaa tätä joukkoa tavallista useammin. Miten tämä vaikuttaa nuorten tulevaisuudensuunnitelmiin?

Teemme tutkimusta yhdeksäsluokkalaisten ESY-oppilaiden tulevaisuudensuunnitelmista. Aiheesta on tarkoitus valmistua pro gradu -tutkimus (Kaisa Lappinen) sekä julkaista tuloksia artikkeleissa.

Tutkimuksen pääkohteena ovat 9. -luokkalaisten, sopeutumattomien erityisopetukseen osallistuvat oppilaat. He voivat olla joissain aineissa integroituna yleisopetukseen. Vertailun vuoksi kokoamme myös 7.- ja 8. -luokkalaisten käsityksiä tulevaisuudestaan. Tutkimusjoukko on valittu harkinnanvaraiseen näytteeseen perustuen. Koulusi osoitetiedot on saatu Länsi-Suomen lääninhallituksesta tai internetistä.

Tässä kuoressa on kyselylomakkeita a) oppilaita ja b) erityisopettajaa varten.

- a) **Oppilaslomake.** Jaa jokaiselle luokkasi/erityiskoulusi oppilaalle (7-9 lk) oheinen kyselylomake. Sen täyttämiseen kulunee aikaa n. 15 minuuttia. Kyselyn täyttämiseen tarvittavat ohjeet löytyvät lomakkeesta. Kysymykset liittyvät oppilaiden yleiseen tulevaisuusorientaatioon ja peruskoulun jälkeisiin koulutussuunnitelmiin.
- b) **Erityisopettajan kysely** koskee oppilaan koulumenestystä ja opettajan käsityksiä tämän tulevaisuudensuunnitelmista. Pyydämme opettajaa täyttämään lomakkeen jokaisesta luokkansa oppilaasta.

Toivomme, että toteuttaisit kyselyn ja palauttaisit vastauslomakkeet mahdollisimman pian (toivottavasti jo lokakuun loppuun mennessä!) Jyväskylän yliopistoon oheisessa palautuskuoressa.

Vastaamme mielellämme mahdollisiin kysymyksiinne. Palkkioksi vaivannäöstänne lähettämme käyttöönne artikkelin tutkimuksen keskeisistä tuloksista.

KIITOS YHTEISTYÖSTÄ JA MENESTYSTÄ TYÖHÖSI !

Kaisa Lappinen, opiskelija
p. 014-252559 (kaisala@st.jyu.fi)

Matti Kuorelahti, lehtori

Liite 4: Tulevaisuuden elämänsisällöt luokilla 7, 8 ja 9.

TAULUKKO 28. Tulevaisuuden elämänsisällöt (kysymys II/1) luokilla 7, 8 ja 9.

Sisältö	Luokka	Ka	S	Eron merkitsevyys - 9 lk	
				t	p
Koulutus	7	1,84	0,65	2,502	p= .013
	8	1,66	0,64		
	9	1,55	0,67		
Työ	7	1,42	0,54		
	8	1,44	0,59		
	9	1,39	0,54		
Seurustelu	7	1,37	0,61		
	8	1,55	0,59		
	9	1,47	0,59		
Avoliitto	7	2,08	0,82		
	8	1,98	0,68		
	9	2,10	0,74		
Lapset	7	1,95	0,86		
	8	2,02	0,69		
	9	2,01	0,74		
Armeija	7	1,56	0,79	-2,902	p= .004
	8	1,38	0,74		
	9	1,74	0,87		
Harrastukset	7	1,88	0,74		
	8	1,73	0,76		
	9	1,86	0,76		
Raha	7	1,46	0,65		
	8	1,56	0,66		
	9	1,43	0,60		
Ystävät	7	1,18	0,39		
	8	1,18	0,39		
	9	1,20	0,48		

1= varmasti kuuluu elämäni tulevaisuudessa... 3= epävarmasti

Liite 5: Tulevaisuuden suunnittelua koskevien kysymysten vastausjakaumat.

TAULUKKO 29. Tulevaisuuden suunnittelu (täysin samaa mieltä... täysin eri mieltä).

Kysymys		tsm	osm	eos	oem	tem	ka	s
Olen tehnyt tulevaisuuttani koskevia suunnitelmia.	f %	93 34,3 %	105 38,7 %	20 7,4 %	37 13,7 %	16 5,9 %	2,18	1,21
Tulevaisuuteni näyttää epäselvältä.	f %	21 7,7 %	83 30,5 %	16 5,9 %	94 34,6 %	58 21,3 %	3,31	1,31
En tiedä mitä teen peruskoulun jälkeen.	f %	28 10,4 %	46 17,0 %	11 4,1 %	56 20,7 %	129 47,8 %	3,79	1,45
En suunnittele tulevaisuuttani, aika näyttää, mitä se tuo...	f %	34 12,5 %	48 17,7 %	9 3,3 %	79 29,2 %	101 37,3 %	3,61	1,45
Tiedän mitä teen 17-vuotiaana.	f %	79 28,9 %	58 21,2 %	28 10,3 %	48 17,6 %	60 22,0 %	2,82	1,55
Tiedän mitä teen 20-vuotiaana.	f %	57 20,9 %	53 19,4 %	32 11,7 %	48 17,6 %	83 30,4 %	3,17	1,55
Olen miettinyt, mitä minun kannattaa peruskoulun jälkeen...	f %	149 55,0 %	66 24,4 %	14 5,2 %	22 8,1 %	20 7,4 %	1,89	1,26
Olen suunnitellut, miten saavutan tavoitteeni tulevaisuudessa.	f %	61 22,7 %	91 33,8 %	21 7,8 %	65 24,2 %	31 11,5 %	2,68	1,36
Olen suunnitellut, miten pääsen haluamaani opiskelupaikkaan.	f %	63 23,5 %	70 26,1 %	19 7,1 %	71 26,5 %	45 16,8 %	2,87	1,46
Olen suunnitellut, miten saan hyvän työpaikan.	f %	61 22,8 %	87 32,6 %	15 5,6 %	64 24,0 %	40 15,0 %	2,76	1,42
Pyrin hyvään koulumenestykseen peruskoulussa, jotta pääsen...	f %	112 41,6 %	75 27,9 %	11 4,1 %	42 15,6 %	29 10,8 %	2,26	1,41
Olen suunnitellut, mitä teen jos en pääse opiskelemaan.	f %	47 17,7 %	57 21,4 %	24 9,0 %	44 16,5 %	94 35,3 %	3,30	1,55
Olen suunnitellut, mitä teen jos en pääse töihin.	f %	38 14,3 %	45 16,9 %	29 10,9 %	55 20,7 %	99 37,2 %	3,50	1,48
Olen suunnitellut, miten tulen rahallisesti toimeen...	f %	50 18,8 %	81 30,5 %	28 10,5 %	54 20,3 %	53 19,9 %	2,92	1,43

Liite 6: Tulevaisuuden suunnittelua koskevat kysymykset luokka-asteittain.

TAULUKKO 30. Tulevaisuuden suunnittelu luokilla 7-9.

Kysymys	Luokka	ka	s	Eron merkitsevyys - 7lk	
				t	p
Olen tehnyt tulevaisuuttani koskevia suunnitelmia.	7	2,45	1,24	1,739	p= .084
	8	2,15	1,26		
	9	2,11	1,18		
Tulevaisuuteni näyttää epäselvältä.	7	3,37	1,25		
	8	3,26	1,35		
	9	3,32	1,32		
En tiedä mitä teen peruskoulun jälkeen.	7	3,48	1,44		
	8	3,88	1,40		
	9	3,84	1,47		
En suunnittele tulevaisuut- tani, aika näyttää, mitä se tuo tullessaan.	7	3,33	1,51		
	8	3,85	1,34		
	9	3,59	1,47		
Tiedän mitä teen 17- vuotiaana.	7	2,63	1,33		
	8	2,71	1,51		
	9	2,93	1,63		
Tiedän mitä teen 20- vuotiaana.	7	2,82	1,38	-2,416	p= .018
	8	2,94	1,57		
	9	3,38	1,57		
Olen miettinyt, mitä minun kannattaa peruskoulun jäl- keen tehdä.	7	2,12	1,30	1,961	p= .051
	8	2,06	1,41		
	9	1,74	1,16		
Olen suunnitellut, miten saavutan tavoitteeni tulevai- suudessa.	7	2,65	1,23		
	8	2,65	1,35		
	9	2,70	1,41		
Olen suunnitellut, miten pääsen haluamaani opiske- lupaikkaan.	7	3,13	1,36		
	8	2,81	1,47		
	9	2,81	1,48		

jatkuu

jatkuu

Olen suunnitellut, miten saan hyvän työpaikan.	7	2,79	1,56		
	8	2,58	1,33		
	9	2,82	1,42		
Pyrin hyvään koulumenestykseen peruskoulussa, jotta pääsen haluamaani ...	7	2,35	1,41		
	8	2,28	1,36		
	9	2,23	1,44		
Olen suunnitellut, mitä teen jos en pääse opiskelemaan.	7	3,33	1,53		
	8	3,17	1,59		
	9	3,35	1,55		
Olen suunnitellut, mitä teen jos en pääse töihin.	7	3,19	1,42		
	8	3,35	1,50		
	9	3,65	1,48	-1,921	p= .056
Olen suunnitellut, miten tulen rahallisesti toimeen tulevaisuudessa.	7	2,96	1,47		
	8	2,85	1,43		
	9	2,94	1,43		

1= täysin samaa mieltä... 5= täysin eri mieltä

Liite 7: Tulevaisuuteen suhtautumista koskevien kysymysten vastausjakaumat.

TAULUKKO 31. Tulevaisuuteen suhtautuminen (täysin samaa mieltä...täysin eri mieltä).

Kysymys		tsm	osm	eos	oem	tem	ka	s
Tulevaisuuteni näyttää valoisalta.	f	67	99	24	56	25	2,53	1,31
	%	24,7 %	36,5 %	8,9 %	20,7 %	9,2 %		
Haluan suunnitella tulevaisuuttani.	f	102	76	18	47	26	2,33	1,38
	%	37,9 %	28,3 %	6,7 %	17,5 %	9,7 %		
Tulevaisuus ei kiinnosta minua.	f	14	19	17	46	174	4,29	1,17
	%	5,2 %	7,0 %	6,3 %	17,0 %	64,4 %		
Pystyn toteuttamaan kaikki toiveeni tulevaisuudessa.	f	18	53	43	93	62	3,48	1,23
	%	6,7 %	19,7 %	16,0 %	34,6 %	23,0 %		
Olen varma, että tulevaisuudensuunnitelmani toteutuvat.	f	22	71	36	88	51	3,28	1,27
	%	8,2 %	26,5 %	13,4 %	32,8 %	19,0 %		
Odotan tulevaisuutta innostuneena.	f	84	73	25	52	36	2,57	1,44
	%	31,1 %	27,0 %	9,3 %	19,3 %	13,3 %		

Liite 8: Yhdeksäsluokkalaisten oppilaiden mainitsemat ammatillisen koulutuksen koulutusohjelmat.

TAULUKKO 32. Yhdeksäsluokkalaisten, ammatilliseen koulutukseen hakeutuvien oppilaiden (n=99) koulutusohjelma- tai linjavalinnat.

Linja/Koulutusohjelma	f	%
Kuljetus/auto/logistiikka	11	11,1 %
Sähkö	8	8,1 %
Rakennus/puu	8	8,1 %
Hotelli ja ravintola	7	7,1 %
Sosiaali- ja terveys	6	6,1 %
Metalli	5	5,1 %
Kauppa ja hallinto	4	4,0 %
Kauneudenhoito	4	4,0 %
Elintarvike	3	1,9 %
Matkailu	2	1,3 %
Tietotekniikka	1	1,0 %
Maatalous/eläimet	1	1,0 %
Viestintä	1	1,0 %
Pintakäsittely/maalauk	1	1,0 %
Ei mainittu/ei vielä tiedossa	37	37,4 %

Liite 9: Yhdeksäsluokkalaisten oppilaiden mieluisimmat toisen asteen koulutusvalinnat.

TAULUKKO 33. Yhdeksäsluokkalaisten oppilaiden (n=112) mieluisimmat toisen asteen koulutusvalinnat koulumenestystä kuvaavissa luokissa 1 (hyvin menestyneet)...3 (heikosti menestyneet).

Koulu menestys		Mieluisin koulutusvalintatoive						Yht.
		ammattill. koulutus	lukio	oppisopim. koulutus	joku muu	ei koulutusta	eos	
1	f	2	1	-	-	-	2	5
	%	40,0 %	20,0 %	-	-	-	40,0 %	100 %
2	f	50	5	6	-	3	12	76
	%	65,8 %	6,6 %	7,9 %	-	3,9 %	15,8 %	100 %
3	f	17	1	8	1	2	2	31
	%	54,8 %	3,2 %	25,8 %	3,2 %	6,5 %	6,5 %	100 %
Yht.	f	69	7	14	1	5	16	112
	%	61,6 %	6,3 %	12,5 %	0,9 %	4,5 %	14,3 %	100 %

TAULUKKO 34. Yhdeksäsluokkalaisten oppilaiden (n=94) mieluisimmat toisen asteen koulutusvalinnat huoltajan ammatin mukaan.

Huoltajan Ammatti		Mieluisin koulutusvalintatoive						Yht.
		Ammatillinen koulutus	lukio	oppisopimus- koulutus	joku muu	ei koulutusta	eos	
Työntekijä	f	38	3	5	1	1	8	56
	%	67,9 %	5,4 %	8,9 %	1,8 %	1,8 %	14,3 %	100 %
Alempi toimihlö	f	14	1	6	-	2	4	27
	%	51,9 %	3,7 %	22,2 %	-	7,4 %	14,8 %	100 %
Ylempi toimihlö	f	8	1	1	-	-	1	11
	%	72,7 %	9,1 %	9,1 %	-	-	9,1 %	100 %
Yht.	f	60	5	12	1	3	13	94
	%	63,8 %	5,3 %	12,8 %	1,1 %	3,2 %	13,8 %	100 %

Liite 10: Yhdeksäsluokkalaisten oppilaiden toiset koulutusvalintatoiveet.

TAULUKKO 35. Yhdeksäsluokkalaisten oppilaiden (n=137) toiset koulutusvalintatoiveet.

Koulutusvalinta	f	%
Ammatillinen koulutus	22	16,1 %
Lukio	3	1,9 %
Oppisopimuskoulutus	3	1,9 %
Muu koulutus	1	0,7 %
Sama kuin mieluisin, eri oppilaitoksessa	15	9,4 %
Vain yksi koulutusvaihtoehto	21	13,2 %
eos	72	45,3 %

Liite 11: Koulumenestyksen yhteys siihen, saattaako oppilas koulutuksen päätökseen.

TAULUKKO 36. Koulutuksen loppuun saattaminen koulumenestystä kuvaavissa luokissa 1 (hyvin menestyneet)... 3 (heikosti menestyneet).

Koulu menestys	f	Käytkö koulun loppuun saakka?					Yht.
		Varmasti	Jos koulutus vas- taa käsityksiäni	Kyllä, jos... (oma vastaus)	Jos ei huvita, en käy loppuun	eos	
1	f	2	2	1	-	-	5
	%	40,0 %	40,0 %	20,0 %	-	-	100 %
2	f	29	32	6	6	8	81
	%	35,8 %	39,5 %	7,4 %	7,4 %	9,9 %	100 %
3	f	12	14	-	3	3	32
	%	37,5 %	43,8 %	-	9,4 %	9,4 %	100 %
Yht.	f	43	48	7	9	11	118
	%	36,4 %	40,7 %	5,9 %	7,6 %	9,3 %	100 %

Liite 12: Yhdeksäsluokkalaisten oppilaiden toivealat.

TAULUKKO 37. Yhdeksäsluokkalaisten oppilaiden (n=109) toivealat.

Toiveala	f	%
Auto- ja kuljetusala/logistiikka	20	18,3 %
Rakennusala	13	11,9 %
Kauneudenhoitoala	10	6,3 %
Sähköala	10	6,3 %
Hotelli- ja ravintola-ala	9	8,3 %
Metalliala	8	7,3 %
Sosiaali- ja terveysala	7	6,4 %
Tietotekniikka-ala	7	6,4 %
Kulttuuriala	6	5,5 %
Kasvatusala	4	3,7 %
Kaupan ja hallinnon ala	4	3,7 %
Elintarvikeala	4	3,7 %
Matkailuala	3	2,8 %
Maatalous/eläintenhoitoala	1	0,9 %
Viestintäala	1	0,9 %
Pintakäsittelyala	1	0,9 %
Vartiointi/suojeluala	1	0,9 %

Liite 13: Yhdeksäsluokkalaisten oppilaiden toiveammattit.

TAULUKKO 38. Yhdeksäsluokkalaisten oppilaiden (n=66) toiveammattit koulumenestystä kuvaavissa luokissa 1 (hyvin menestyneet)...3 (heikosti menestyneet).

Koulumenestys	Toiveammatti					Yht.
	Työntekijä	Alempi toimihlö	Ylempi toimihlö	Yrittäjä		
1	f	-	1	2	-	3
	%	-	33,3 %	66,7 %	-	100 %
2	f	23	9	13	-	45
	%	51,1 %	20,0 %	28,9 %	-	100 %
3	f	12	3	1	2	18
	%	66,7 %	16,7 %	5,6 %	11,1 %	100 %
Yht.	f	35	13	16	2	66
	%	53,0 %	19,7 %	24,2 %	3,0 %	100 %

TAULUKKO 39. Yhdeksäsluokkalaisten oppilaiden (n=57) toiveammattit huoltajan ammatin mukaan.

Huoltajan ammatti	Toiveammatti					Yht.
	Työntekijä	Alempi toimihlö	Ylempi toimihlö	Yrittäjä		
Työntekijä	f	17	6	7	1	31
	%	54,8 %	19,4 %	22,6 %	3,2 %	100 %
Alempi toimihlö	f	8	4	4	1	17
	%	47,1 %	23,5 %	23,5 %	5,9 %	100 %
Ylempi toimihlö	f	2	5	2	-	9
	%	22,2 %	55,6 %	22,2 %	-	100 %
Yht.	f	27	15	13	2	57
	%	47,4 %	26,3 %	22,8 %	3,5 %	100 %

Liite 14: Koulutuksen ulkopuolelle jättäytyvät oppilaat.

TAULUKKO 40. Koulutuksen ulkopuolelle jättäytyvien oppilaiden (n=7) sukupuoli- ja luokkajakauma, koulumenestys luokissa 1 (hyvin menestyneet)...3 (heikosti menestyneet) ja huoltajan ammatti.

	Sukupuoli		Luokka			Koulumenestys			Huoltajan ammatti	
	poika	tyttö	7	8	9	1	2	3	Työntekijä	Alempi toimihlö
f	6	1	-	1	6	-	3	2	1	3
%	85,7 %	14,3 %	-	14,3 %	85,7 %	-	60,0 %	40,0 %	25,0 %	75,0 %

TAULUKKO 41. Koulutuksen ulkopuolelle jättäytyvien oppilaiden (n=7) varmuus koulutuksen ja työn kuulumisesta tulevaisuuden elämään.

	Tulevaisuuden elämänsisältö							
	Koulutus				Työ			
	varmasti	aika varmasti	epävarmasti	eos	varmasti	aika varmasti	Epävarmasti	eos
f	-	-	4	3	4	2	-	1
%	-	-	57,1 %	42,9 %	57,1 %	28,6 %	-	14,3 %

TAULUKKO 42. Koulutuksen ulkopuolelle jättäytyvien oppilaiden (n=7) tulevaisuutta koskevan ajattelun määrä.

	Tulevaisuutta koskevan ajattelun määrä			
	jatkuvasti	joka päivä	vain silloin tällöin	ei juuri koskaan
f	2	2	3	-
%	28,6 %	28,6 %	42,9 %	-

TAULUKKO 43. Koulutuksen ulkopuolelle jättäytyvien oppilaiden (n=7) peruskoulun jälkeiset suunnitelmat.

	Peruskoulun jälkeen...			
	Varma työpaikka	Etsin työtä	Jään kotiin	eos
f	2	3	-	1
%	33,3 %	50,0 %	-	16,7 %

Liite 15: Toisen asteen koulutusta koskevan tiedon hankkiminen. Summamuuttuja.

TAULUKKO 44. Summamuuttujaan valitut kysymykset, kysymysten minimi ja maksimipistemäärät (1= täysin samaa mieltä...5= täysin eri mieltä) sekä summapistemäärien minimi ja maksimi.

Kysymys	min-max/kysymys	min summa	max summa
Olen miettinyt, mikä ammatti sopii minulle parhaiten.			
Olen selvittänyt, miten toiveammattiini opiskellaan.			
Olen selvittänyt, millä paikkakunnilla järjestetään koulutusta, johon aion hakea.	1-5	5	25
Tiedän, kuinka kauan se koulutus kestää, johon aion hakea.			
Olen hankkinut koulutusta koskevaa tietoa.			

TAULUKKO 45. Summamuuttujan avulla muodostettujen luokkien 1(paljon koulutusta koskevaa tietoa)...3 (vähän koulutusta koskevaa tietoa) summapistemäärät sekä yhdeksäsluokkalaisten oppilaiden (n=159) jakautuminen luokkiin.

	Koulutusta koskevan tieto		
	1 (paljon tietoa)	2 (jnkn verran tietoa)	3 (vähän tietoa)
pisteet	alle 11	11-15	yli 15
f	57	50	46
%	37,3 %	32,7 %	30,1 %

Liite 16: Toisen asteen koulutusta koskevan tiedon hankkiminen luokilla 7, 8 ja 9.

TAULUKKO 46. Toisen asteen koulutusta koskevan tiedon hankkiminen luokilla 7, 8 ja 9.

Kysymys	Luokka	ka	s	Eron merkitsevyys			
				- 7 lk		- 8 lk	
				t	p	t	p
Olen miettinyt millaista peruskoulun jälkeinen opiskelu on.	7	2,74	1,41				
	8	2,38	1,49				
	9	2,18	1,26	2,452	p= .017		
Olen selvittänyt, millä paikkakunnilla järjestetään koulutusta, johon aion...	7	3,35	1,45				
	8	2,61	1,67	2,418	p= .017		
	9	2,31	1,52	4,102	p= .000		
Tiedän, kuinka kauan se koulutus kestää, johon aion hakea.	7	3,29	1,52				
	8	2,83	1,65				
	9	2,52	1,58	2,996	p= .003		
Olen lukenut koulutusta koskevia esitteitä.	7	3,70	1,4				
	8	3,61	1,58				
	9	3,21	1,56	1,959	p= .051		
Olen hankkinut koulutusta koskevaa tietoa.	7	4,11	1,09				
	8	3,54	1,64	2,169	p= .032		
	9	3,21	1,52	4,431	p= .000		
Olen kysellyt tietoa koulutuksesta opettajilta tai opolta.	7	4,02	1,33				
	8	3,77	1,59				
	9	3,25	1,68	3,275	p= .001	2,103	p= .037
Olen kysellyt tietoa koulutuksesta kavereilta.	7	3,60	1,44				
	8	3,13	1,66				
	9	2,86	1,59	2,847	p= .005		
Olen kysellyt tietoa koulutuksesta vanhemmiltani.	7	3,32	1,59				
	8	3,35	1,68				
	9	3,17	1,56				

1= täysin samaa mieltä...5= täysin eri mieltä

Liite 17: Koulutusta koskevan tiedon määrän yhteys tulevaisuudensuunnittelun määrään ja tulevaisuuteen suhtautumiseen.

TAULUKKO 47. Koulutusta koskeva tieto (1= paljon tietoa...3= vähän tietoa) tulevaisuuden suunnittelun määrää kuvaavissa luokissa 1 (paljon suunnitelleet)... 3 (vähän suunnitelleet).

Suunnittelu		Koulutussuunnittelu			Yht.
		1	2	3	
1	f	32	14	3	49
	% suunn.	65,3 %	28,6 %	6,1 %	100 %
	% koul.suunn.	60,4 %	29,8 %	7,0 %	34,3 %
2	f	15	18	11	
	% suunn.	34,1 %	40,9 %	25,0 %	100 %
	% koul.suunn.	28,3 %	38,3 %	25,6 %	30,8 %
3	f	6	15	29	50
	% suunn.	12,0 %	30,0 %	58,0 %	100 %
	% koul.suunn.	11,3 %	31,9 %	67,4 %	35,0 %
Yht.	f	53	47	43	143
	% suunn.	37,1 %	32,9 %	30,1 %	100 %
	% koul.suunn.	100 %	100 %	100 %	100 %

$$\chi^2=43,083 \text{ df}=4 \text{ p}=.000$$

TAULUKKO 48. Koulutusta koskeva tieto (1= paljon tietoa...3= vähän tietoa) tulevaisuuteen suhtautumista kuvaavissa luokissa 1 (positiivisesti suhtautuvat)... 3 (negatiivisesti suhtautuvat).

Suhtautuminen		Koulutussuunnittelu			Yht.
		1	2	3	
1	f	24	13	5	42
	% suht	57,1 %	31,0 %	11,9 %	100 %
	% koul.suunn.	43,5 %	27,7 %	11,4 %	29,2 %
2	f	22	17	15	54
	% suht	40,7 %	31,5 %	27,8 %	100 %
	% koul.suunn.	41,5 %	36,2 %	34,1 %	37,5 %
3	f	7	17	24	48
	% suht	14,6 %	35,4 %	50,0 %	100 %
	% koul.suunn.	13,2 %	36,2 %	54,5 %	33,3 %
Yht.	f	53	47	44	144
	% suht	36,8 %	32,6 %	30,6 %	100 %
	% koul.suunn.	100 %	100 %	100 %	100 %

$$\chi^2=22,417 \text{ df}=4 \text{ p}=.000$$

Liite 18: Toisen asteen koulutuksessa menestyminen.

TAULUKKO 49. Toisen asteen koulutuksessa menestyminen (täysin samaa mieltä...täysin eri mieltä).

Kysymys		tsm	osm	eos	oem	tem	ka	s
Aion valmistua toive-ammattiini.	f	107	70	31	41	18	2,22	1,3
	%	40,1 %	26,2 %	11,6 %	15,4 %	6,7 %		
Pystyn suorittamaan koulutustutkinnon.	f	73	86	51	48	8	2,37	1,15
	%	27,4 %	32,3 %	19,2 %	18,0 %	3,0 %		
Menestyn peruskoulun jälkeisessä koulutuksessa hyvin.	f	55	94	63	34	18	2,49	1,16
	%	20,8 %	35,6 %	23,9 %	12,9 %	6,8 %		

Liite 19: Opettajan käsitykset oppilaiden tulevaisuuden suunnittelun määrästä ja tulevaisuuteen suhtautumisesta.

TAULUKKO 50. Tulevaisuudensuunnitelmista kertomisen määrä luokilla 7, 8 ja 9 opettajan arvioimana.

		Oppilas kertoo tulevaisuudensuunnitelmistaan				
Luokka		usein	silloin tällöin	harvoin	ei ollenkaan	Yht.
7	f	1	21	6	13	41
	%	2,4 %	51,2 %	14,6 %	31,7 %	100 %
8	f	5	23	12	14	54
	%	9,3 %	42,6 %	22,2 %	25,9 %	100 %
9	f	17	67	42	14	140
	%	12,1 %	47,9 %	30,0 %	10,0 %	100 %
Yht.	f	23	111	60	41	235
	%	9,8 %	47,2 %	25,5 %	17,4 %	100 %

$$\chi^2=18,154 \text{ df}=6 \text{ p}=.006$$

TAULUKKO 51. Opettajan käsitys tyttöjen ja poikien tulevaisuudensuunnittelun määrästä.

		Oppilas suunnittelee tulevaisuuttaan...					
Sukupuoli		Jatkuvasti	Silloin tällöin	Harvoin	Ei ollenkaan	Eos	Yht.
Poika	f	7	99	30	24	2	162
	%	4,3 %	61,1 %	18,5 %	14,8 %	1,2 %	100 %
Tyttö	f	14	40	12	4	1	71
	%	19,7 %	56,3 %	16,9 %	5,6 %	1,4 %	100 %
Yht.	f	21	139	42	28	3	233
	%	9,0 %	59,7 %	18,0 %	12,0 %	1,3 %	100 %

$$\chi^2= 11,765 \text{ df} 3 \text{ p}=.008$$

jatkuu

jatkuu

TAULUKKO 52. Opettajan käsitys oppilaan tulevaisuudensuunnittelun määrästä luokilla 7-9.

Oppilas suunnittelee tulevaisuuttaan...						
Luokka		Jatkuvasti	Silloin tällöin	Harvoin	Ei ollenkaan	Yht.
7	f	1	25	4	9	39
	%	2,6 %	64,1 %	10,3 %	23,1 %	100 %
8	f	4	27	8	14	53
	%	7,5 %	50,9 %	15,1 %	26,4 %	100 %
9	f	16	88	30	7	141
	%	11,3 %	62,4 %	21,3 %	5,0 %	100 %
Yht.	f	21	140	42	30	233
	%	9,0 %	60,1 %	18,0 %	12,9 %	100 %

$$\chi^2 = 23,685 \quad df = 6 \quad p = .001$$

TAULUKKO 53. Tyttöjen ja poikien tulevaisuuteen suhtautuminen opettajan arvioimana.

Oppilas suhtautuu tulevaisuuteen						
Sukupuoli		positiivisesti	neutraalisti	negatiivisesti	eos	Yht.
Poika	f	41	96	13	10	160
	%	25,6 %	60,0 %	8,1 %	6,3 %	100 %
Tyttö	f	29	28	7	7	71
	%	40,8 %	39,4 %	9,9 %	9,9 %	100 %
Yht.	f	70	124	20	17	231
	%	30,3 %	53,7 %	8,7 %	7,4 %	100 %

$$\chi^2 = 8,674 \quad df = 3 \quad p = .034$$

Liite 20: Tulevaisuudensuunnittelua ja tulevaisuuteen suhtautumista kuvaavat summamuuttujat.

TAULUKKO 54. Tulevaisuudensuunnittelua kuvaavaan summamuuttujaan valitut kysymykset, kysymysten minimi ja maksimipistemäärät (1= täysin samaa mieltä...5= täysin eri mieltä) sekä summapistemäärien minimi ja maksimi.

Kysymys	min-max/kysymys	min summa	max summa
Olen tehnyt tulevaisuuttani koskevia suunnitelmia.			
Tulevaisuuteni näyttää epäselvältä.			
En tiedä mitä teen peruskoulun jälkeen.			
En suunnittele tulevaisuuttani, aika näyttää, mitä se tuo tullessaan.	1-5	7	35
Olen suunnitellut, miten pääsen haluamaani opiskelupaikkaan.			
Olen suunnitellut, miten saan hyvän työpaikan.			
Olen suunnitellut, miten tulen rahallisesti toimeen tulevaisuudessa.			

TAULUKKO 55. Tulevaisuuden suunnittelua kuvaavan summamuuttujan avulla muodostettujen luokkien 1 (paljon tulevaisuuttaan suunnitelleet)...3 (vähän suunnitelleet) summapistemäärät sekä tutkittujen oppilaiden (n=275) jakautuminen luokkiin.

	Tulevaisuudensuunnittelu		
	1 (paljon suunn.)	2 (jnk n verran suunn.)	3 (vähän suunn.)
Pisteet	alle 15	15-20	yli 20
F	81	83	89
%	32,0 %	32,8 %	35,2 %

jatkuu

jatkuu

TAULUKKO 56. Tulevaisuuteen suhtautumista kuvaavaan summamuuttujaan valitut kysymykset, kysymysten minimi ja maksimipistemäärät (1= täysin samaa mieltä...5= täysin eri mieltä) sekä summapistemäärien minimi ja maksimi.

Kysymys	min-max/kysymys	min summa	max summa
Tulevaisuuteni näyttää valoisalta.			
Haluan suunnitella tulevaisuuttani			
Tulevaisuus ei kiinnosta minua.			
Pystyn toteuttamaan kaikki toiveeni tulevaisuudessa.	1-5	6	30
Olen varma, että tulevaisuudensuunnitelmani toteutuvat.			
Odotan tulevaisuutta innostuneena.			

TAULUKKO 57. Tulevaisuuteen suhtautumista kuvaavan summamuuttujan avulla muodostettujen luokkien 1 (positiivisesti suhtautuvat)...3 (negatiivisesti suhtautuvat) summapistemäärät sekä tutkittujen oppilaiden (n=275) jakautuminen luokkiin.

	Tulevaisuuteen suhtautuminen		
	1 (positiivinen)	2 (neutraali)	3 (negatiivinen.)
pisteet	alle 13	13-18	yli 18
f	81	100	80
%	31,0 %	38,3 %	30,7 %

Liite 21: Tulevaisuuden suunnittelun yhteys tulevaisuutta koskevan ajattelun määrään.

TAULUKKO 58. Tulevaisuutta koskevan ajattelun määrä tulevaisuuden suunnittelua kuvaavissa luokissa 1 (paljon tulevaisuuttaan suunnitelleet)... 3 (vähän tulevaisuuttaan suunnitelleet).

Suunnittelu		Tulevaisuutta koskevan ajattelun määrä			ei juuri koskaan	Yht.
		jatkuvasti	joka päivä	vain silloin tällöin		
1	f	17	39	23	1	80
	% suunn.	21,3 %	48,8 %	28,8 %	1,3 %	100 %
	% ajatt.	60,7 %	52,7 %	17,3 %	5,9 %	31,7 %
2	f	7	21	51	4	83
	% suunn.	8,4 %	25,3 %	61,4 %	4,8 %	100 %
	% ajatt.	25,0 %	28,4 %	38,3 %	23,5 %	32,9 %
3	f	4	14	59	12	89
	% suunn.	4,5 %	15,7 %	66,3 %	13,5 %	100 %
	% ajatt.	14,3 %	18,9 %	44,4 %	70,6 %	35,3 %
Yht.	f	28	74	133	17	252
	% suunn.	11,1 %	29,4 %	52,8 %	6,7 %	100 %
	% ajatt.	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

$$\chi^2 = 50,822 \quad df 6 \quad p = .000$$

Liite 22: Tulevaisuuteen suhtautumisen yhteys omiin mahdollisuuksiin uskomiseen, koulutusta koskevan tiedon hankkimiseen, koulutuksen tärkeyteen ja toisen asteen koulutuksessa menestymiseen.

TAULUKKO 59. Omiin mahdollisuuksiin uskominen, koulutusta koskevan tiedon hankkiminen, koulutuksen tärkeys ja toisen asteen koulutuksessa menestyminen tulevaisuuteen suhtautumista kuvaavissa luokissa 1 (positiivisesti tulevaisuuteen suhtautuvat)... 3 (negatiivisesti suhtautuvat).

Kysymys	Suht.	ka	s	Eron merkitsevyys	
				F	p
Pystyn toteuttamaan kaikki toiveeni tulevaisuudessa.	1	2,42	1,05	74,821	p= .000
	2	3,64	1,03		
	3	4,29	0,86		
Olen varma, että tulevaisuudensuunnitelmani toteutuvat	1	2,09	0,84	115,737	p= .000
	2	3,41	1,04		
	3	4,29	0,86		
Koulutuksen hankkiminen on tärkeää.	1	1,19	0,48	8,873	p= .000
	2	1,17	0,62		
	3	1,55	0,79		
Aion valmistua toiveammattiini.	1	1,29	0,79	20,878	p= .000
	2	1,42	1,00		
	3	2,25	1,20		
Olen miettinyt, millaista peruskoulun jälkeinen opiskelu on.	1	1,51	0,80	17,667	p= .000
	2	1,75	1,03		
	3	2,44	1,20		
Pystyn suorittamaan koulutustutkinnon.	1	1,33	0,77	4,613	p= .011
	2	1,55	1,09		
	3	1,86	1,32		
Olen selvittänyt, millä paikkakunnilla järjestetään koulutusta...	1	1,60	1,11	8,408	p= .000
	2	1,82	1,36		
	3	2,42	1,36		
Olen hankkinut koulutusta koskevaa tietoa.	1	2,27	1,21	6,102	p= .003
	2	2,67	1,35		
	3	2,99	1,26		
Olen kysellyt tietoa koulutuksesta opettajalta tai opolta.	1	2,43	1,35	4,457	p= .013
	2	2,61	1,45		
	3	3,06	1,28		
Olen kysellyt tietoa koulutuksesta kavereilta.	1	2,10	1,18	6,003	p= .003
	2	2,24	1,34		
	3	2,78	1,34		
Menestyn peruskoulun jälkeisessä koulutuksessa hyvin.	1	1,47	0,92	3,035	p= .050
	2	1,44	1,14		
	3	1,86	1,44		

1= täysin samaa mieltä...5= täysin eri mieltä

Liite 23: ESY-oppilaiden tulevaisuusorientaatiot.

TAULUKKO 60. Tulevaisuusorientaatiotyyppien sukupuolijakaumat.

Suku-		Tulevaisuusorientaatio				
Puoli		Posit. suunnittelija	Negat. ajelehtija	Posit. ajelehtija	Negat. suunnittelija	Yht.
Poika	f	33	33	3	5	74
	% sp	44,6 %	44,6 %	4,1 %	6,8 %	100 %
	% to	70,2 %	71,7 %	60,0 %	71,4 %	70,5 %
Tyttö	f	14	13	2	2	31
	% sp	45,2 %	41,9 %	6,5 %	6,5 %	100 %
	% to	29,8 %	28,3 %	40,0 %	28,6 %	29,5 %
Yht.	f	47	46	5	7	105
	% sp	44,8 %	43,8 %	4,8 %	6,7 %	100 %
	% to	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

TAULUKKO 61. Tulevaisuusorientaatiotyyppien luokkajakaumat.

Luokka		Tulevaisuusorientaatio				
		Posit. suunnittelija	Negat. ajelehtija	Posit. ajelehtija	Negat. suunnittelija	Yht.
7	f	9	7	2	-	18
	% lk	50,0 %	38,9 %	11,1 %	-	100 %
	% to	19,1 %	15,2 %	40,0 %	-	17,1 %
8	f	12	9	1	2	24
	% lk	50,0 %	37,5 %	4,2 %	8,3 %	100 %
	% to	25,5 %	19,6 %	20,0 %	28,6 %	22,9 %
9	f	26	30	2	5	63
	% lk	41,3 %	47,6 %	3,2 %	7,9 %	100 %
	% to	55,3 %	65,2 %	40,0 %	71,4 %	60,0 %
Yht.	f	47	46	5	7	105
	% lk	44,8 %	43,8 %	4,8 %	6,7 %	100 %
	% to	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

jatkuu

jatkuu

TAULUKKO 62. Tulevaisuusorientaatiotyypit koulumenestystä kuvaavissa luokissa 1 (hyvin menestyneet)... 3 (heikosti menestyneet).

Koulu- menestys		Tulevaisuusorientaatio				Yht.
		Posit. suunnittelija	Negat. ajelehtija	Posit. ajelehtija	Negat. suunnittelija	
1	f	1	-	-	-	1
	% km	100,0 %	-	-	-	100 %
	% to	3,7 %	-	-	-	1,4 %
2	f	21	24	3	4	
	% km	40,4 %	46,2 %	5,8 %	7,7 %	100 %
	% to	77,8 %	68,6 %	75,0 %	80,0 %	73,2 %
3	f	5	11	1	1	18
	% km	27,8 %	61,1 %	5,6 %	5,6 %	100 %
	% to	18,5 %	31,4 %	25,0 %	20,0 %	25,4 %
Yht.	f	27	35	4	5	71
	% km	38,0 %	49,3 %	5,6 %	7,0 %	100 %
	% to	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

jatkuu

jatkuu

TAULUKKO 63. Tulevaisuusorientaatiotyypin tulevaisuuden elämänsisällöt.

Sisältö	Tulevaisuusorientaatio	ka	s	Erojen merkitsevyys	
				F	p
Koulutus	Posit. suunnittelija	1,33	0,52	8,778	p= .000
	Negat. ajelehtija	2,05	0,79		
	Posit. ajelehtija	1,75	0,53		
	Negat. suunnittelija	1,43	0,53		
Työ	Posit. suunnittelija	1,17	0,38	9,511	p= .000
	Negat. ajelehtija	1,73	0,59		
	Posit. ajelehtija	1,60	0,55		
	Negat. suunnittelija	1,71	0,76		
Seurustelu	Posit. suunnittelija	1,41	0,58		
	Negat. ajelehtija	1,59	0,64		
	Posit. ajelehtija	1,25	0,50		
	Negat. suunnittelija	1,71	0,76		
Avioliitto	Posit. suunnittelija	1,98	0,77	2,817	p= .045
	Negat. ajelehtija	2,37	0,63		
	Posit. ajelehtija	1,50	0,58		
	Negat. suunnittelija	2,17	0,41		
Lapset	Posit. suunnittelija	2,03	0,80		
	Negat. ajelehtija	2,14	0,71		
	Posit. ajelehtija	1,60	0,89		
	Negat. suunnittelija	2,14	0,38		
Armeija	Posit. suunnittelija	1,45	0,72		
	Negat. ajelehtija	1,82	0,93		
	Posit. ajelehtija	1,00	-		
	Negat. suunnittelija	1,86	1,07		
Harrastukset	Posit. suunnittelija	1,54	0,62	3,580	p= .017
	Negat. ajelehtija	1,95	0,66		
	Posit. ajelehtija	2,00	0,82		
	Negat. suunnittelija	2,14	0,90		
Raha	Posit. suunnittelija	1,26	0,44	4,221	p= .008
	Negat. ajelehtija	1,64	0,73		
	Posit. ajelehtija	1,80	0,84		
	Negat. suunnittelija	1,86	0,90		
Ystävät	Posit. suunnittelija	1,04	0,21	7,960	p= .000
	Negat. ajelehtija	1,31	0,56		
	Posit. ajelehtija	1,20	0,45		
	Negat. suunnittelija	1,86	0,69		

jatkuu

jatkuu

TAULUKKO 64. Tulevaisuusorientaatiotyypien koulutusta koskevan tiedon hankkiminen, koulutuksen merkitys ja oma menestyminen toisen asteen koulutuksessa.

Kysymys	Tulevaisuusorientaatio	ka	s	Erojen merkitsevyys	
				F	P
Koulutuksen hankkiminen on tärkeää.	Posit. suunnittelija	1,26	0,68	7,233	p= .000
	Negat. ajelehtija	2,07	1,12		
	Posit. ajelehtija	1,00	0,00		
	Negat. suunnittelija	1,43	0,53		
Aion valmistua toiveammattiini.	Posit. suunnittelija	1,58	0,99	10,221	p= .000
	Negat. ajelehtija	3,04	1,38		
	Posit. ajelehtija	2,20	1,79		
	Negat. suunnittelija	2,57	1,72		
Olen miettinyt, millaista peruskoulun jälkeinen opiskelu on.	Posit. suunnittelija	1,41	0,75	20,267	p= .000
	Negat. ajelehtija	3,37	1,44		
	Posit. ajelehtija	2,80	1,64		
	Negat. suunnittelija	2,57	1,72		
Pystyn suorittamaan koulutustutkinnon.	Posit. suunnittelija	1,57	0,82	14,120	p= .000
	Negat. ajelehtija	3,02	1,20		
	Posit. ajelehtija	2,20	1,30		
	Negat. suunnittelija	2,43	1,27		
Olen selvittänyt, millä paikkakunnilla järjestetään koulutusta, johon...	Posit. suunnittelija	1,52	1,00	22,666	p= .000
	Negat. ajelehtija	3,65	1,54		
	Posit. ajelehtija	4,20	1,30		
	Negat. suunnittelija	2,14	1,35		
Olen hankkinut koulutusta koskevaa tietoa.	Posit. suunnittelija	2,35	1,49	13,421	p= .000
	Negat. ajelehtija	4,07	1,24		
	Posit. ajelehtija	4,20	1,30		
	Negat. suunnittelija	2,57	1,40		
Olen kysellyt tietoa koulutuksesta opettajilta tai opolta.	Posit. suunnittelija	2,91	1,86	4,463	p= .006
	Negat. ajelehtija	4,13	1,36		
	Posit. ajelehtija	3,40	1,82		
	Negat. suunnittelija	3,00	1,63		
Olen kysellyt tietoa koulutuksesta kavereilta.	Posit. suunnittelija	2,28	1,49	10,452	p= .000
	Negat. ajelehtija	3,93	1,39		
	Posit. ajelehtija	2,40	1,52		
	Negat. suunnittelija	2,57	1,72		
Menestyn peruskoulun jälkeisessä koulutuksessa hyvin.	Posit. suunnittelija	1,80	0,87	16,669	p= .000
	Negat. ajelehtija	3,36	1,11		
	Posit. ajelehtija	2,20	1,64		
	Negat. suunnittelija	2,57	1,27		

1= täysin samaa mieltä...5= täysin eri mieltä